

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

ZEYD B. ERKAM'IN HAYATI
VE RİVÂYETLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ahmet ABDULLAH

ŞANLIURFA – 2014

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

ZEYD B. ERKAM'IN HAYATI
VE RİVÂYETLERİ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Ahmet ABDULLAH

Danışman:
Doç. Dr. Abdullah YILDIZ

ŞANLIURFA – 2014

T. C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı, Hadis Bilim Dalı'nda 115202002 numaralı Ahmet ABDULLAH'ın hazırladığı "Zeyd b. Erkam'ın Hayatı ve Rivâyetleri" konulu Yüksek Lisans Tezi ile ilgili tez savunma sınavı, 24/06/2014 tarihinde, saat 10:00'da yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin KABUL (başarılı) olduğuna oybirliği ile karar verilmiştir.

24./06/2014

(Danışman ve Sınav Komisyonu Başkanı)

Doç. Dr. Abdullah YILDIZ

Üye
Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN

Üye
Prof. Dr. Murat AKGÜNDÜZ

Bu Tezin Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalında Yapıldığını ve Enstitümüz Kurallarına Göre Düzenlendiğini Onaylarım.

11.08/2014

Prof. Dr. Recep ÇİĞDEM
Enstitü Müdürü

Not: Bu tezde kullanılan özgün ve başka kaynaktan yapılan alıntıların, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunundaki hükümlere tabidir.

T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Enstitünüz Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalına bağlı Hadis Bilim Dalı **Yüksek Lisans** öğrencisiyim. Hazırlamış olduğum “Zeyd b. Erkam’ın Hayatı ve Rivâyetleri” konulu tezdeki bütün bilgilerin, akademik kurallara uygun olarak toplanıp sunulduğunu, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı, blok şeklinde alıntılar yapmadığımı ve tüm alıntıların bilimsel atıf kuralları çerçevesinde kaynağını gösterdiğimi beyan ederim.

Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi ile Harran Üniversitesi bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesinin 8. maddesinde yer alan etik ihlallerden herhangi birisinin bu tezde yer almadığını, etik ihlal tespiti halinde, Enstitü yönetim kurulunca, bu tezimin ve diplomamın iptal edilmesini kabul ediyorum.

(24.06.2014)

Ahmet ABDULLAH

İLETİŞİM ADRESİ:

Değirmiş Mah. Abdullah Çolakoğlu Cad.

Selçuk Apt. No:25 Kat: 2 Daire: 4

Şehitkâmil / Gaziantep

Tlf. Kod. (0.505) 6703455

e-mail: ahmetabdullah79@hotmail.com

ÖNSÖZ

Bismillahirrahmânirrahîm

Âlemlerin Rabbi olan Yüce Allah'a hamd, O'nun Resûlüne, aile ve ashabına salât ve selâm olsun!

İslâm'ın iki temel kaynağından biri olan Hz. Peygamber'in (s.a.) sünnetinin doğru bir şekilde anlaşılması ve sonraki nesillere aktarılmasında sahâbenin büyük gayret ve rolleri olmuştur. Zira onun hadislerini bize ulaştıran senet zincirinin başında sahâbe gelmektedir. Sahâbenin Hz. Peygamberi'nin (s.a.) sünnetini nasıl anladıkları ve uyguladıkları günümüz insanı için çok büyük önem arz etmektedir. Çünkü sahâbe, Hz. Peygamber'in (s.a.) dizinin dibinde yetişmiş, inen âyetlerin sebeplerini ve hadislerin de vürûd sebeplerini; en önemlisi onun örnekliliğini bizzat müşâhede etmişlerdir.

Bu çalışmamızda biz, Zeyd b. Erkam isimli sahâbînin hayatını ve rivâyet ettiği hadisleri, onun hadisçiliğini ve hadisteki rolünü konu edindik. Çalışmamızı iki bölüm olarak hazırladık. Birinci bölümde Zeyd b. Erkam'ın kimliği, kişiliği ve hayatını; ikinci bölümde ise, söz konusu sahâbînin *Kütüb-i Tis'a* içerisinde geçen rivâyetlerini ele aldık. Rivâyetlerin tercüme ve tahrirlerini yaptık. Ayrıca râvîlerini kısaca tanıttık. Son olarak da bahse konu olan hadislerle ilgili kısa bir değerlendirmede bulunduk.

Bu çalışmamızda konu seçiminde, tezin hazırlanması ve yazımı aşamalarında yardımlarını esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Abdullah YILDIZ'a, değerli fikirlerinden istifade ettiğim hocalarım Prof. Dr. Yusuf Ziya KESKİN ve Doç. Dr. Kadir PAKSOY'a teşekkür ederim.

HAZİRAN 2014

Ahmet ABDULLAH

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
İÇİNDEKİLER	II
KISALTMALAR	V
TABLO LİSTESİ	VI
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
GİRİŞ	1
1-KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI	1
2-ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
ZEYD B. ERKAM'IN HAYATI VE KİŞİLİĞİ	4
1.1. ZEYD B. ERKAM'IN HAYATI.....	4
1.1.1. İsmi, Nesebi ve Künyesi.....	4
1.1.2. Ailesi ve Doğumu.....	5
1.1.3. Yetiştirilmesi.....	6
1.2. ZEYD B. ERKAM'IN KİŞİLİĞİ	6
1.2.1. Şahsiyeti ve Kişiliği	6
1.2.2. Hadis Rivâyetindeki Yeri ve İlmi Yönü.....	12
1.2.3. Râvîleri ve Hocaları	15
1.3. HZ. PEYGAMBER'DEN (s.a.) SONRAKİ HAYATI	15
1.4.VEFATI	16
İKİNCİ BÖLÜM	18
ZEYD B. ERKAM'IN RİVÂYETLERİ VE RÂVİLERİ	18
2.1. Niyetin Önemi	19
2.2. Tuvalete Girerken Okunacak Dua	21

2.3. Namaz Esnasında Konuşmak	25
2.4. Namazdan Sonra Dua ve Yakarış.....	28
2.5. Bayram Gününe Rastlayan Cuma Günü	30
2.6. Cenaze Namazı Kaç Tekbirle Kılınır?	32
2.7. Kuşluk Namazının Efdal Olan Vakti Ne Zamandır?.....	37
2.8. Hutbede “Emma Ba’d” Demek	42
2.9. İhramlı Kimsenin Av Eti Yemesi.....	43
2.10. Kurbanın Fazileti.....	46
2.11. Resûlullah (s.a.) Hangi Şeylerden Allah’a Sığındı?	48
2.12. Sarf / Para Bozma.....	50
2.13. Resûlullah (s.a.) Kaç Gaza Yapmıştır?	52
2.14. Hz. Ali ve Ailesinin Fazileti.....	55
2.15. İlk Müslüman Olan Sahâbî Kimdir?	69
2.16. Ehl-i Beyt’in Fazileti	71
2.17. Ensârın Fazileti.....	76
2.18. Münafikûn Sûresinin Sebeb-i Nuzûlü	84
2.19. İnsanoğlunun Açgözlülüğü	93
2.20. Hastalığa Sabretmenin Fazileti.....	95
2.21. Zatu’l-Cenb (Akciğer İltihabı) Hastalığının Tedavisi	97
2.22. Bıyıkları Kısaltmak	101
2.23. Cennetliklerin Rahatlığı	103
2.24. Cennetteki Havz-ı Kevser Konusu	105
2.25. Kur’a ile Neseb Tayini	107
2.26. Resûlullah (s.a.) Yahudi Sihirbaza Ne Yaptı?.....	110
2.27. Resûlullah’tan (s.a.) Hadis Rivâyet Etmek	112
2.28. Ölüye Küfretmek.....	113
2.29. Şam Halkının Fazileti.....	114

2.30. Kıyametin Dehşeti.....	115
SONUÇ.....	120
KAYNAKÇA	122

KISALTMALAR

a.s.	: aleyhisselâm
b.	: bin, ibn (oğlu)
bkz.	: bakınız
bt.	: binti (kızı)
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H.	: hâu't-tahvîl
h.	: hicrî
h.n.	: hadis numarası
Hz.	: Hazreti
no.	: numara
r.a.	: radiyallahu anh/anha/anhuma/anhum
rdk.	: redakte eden
s.	: sayfa
s.a.	: sallallahu aleyhi ve sellem
thk.	: tahkik eden
trc.	: tercüme eden
ts.	: tarihsiz
vb.	: ve benzeri
y.y.	: yayın yeri yok

TABLO LİSTESİ

Sayfa No

Tablo 1.1. Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin Konu ve Kaynak Dağılımı.....	111
Tablo 1.2. Araştırmada Esas Alınan Rivâyetlerin Değerlendirilmesi.....	113

ÖZET

ZEYD B. ERKAM'IN HAYATI VE RİVÂYETLERİ

Bu çalışmada, Zeyd b. Erkam isimli sahâbînin hayatı ve rivâyet ettiği hadisler ele alınmıştır. Hedef, söz konusu sahâbînin hayatını, kişiliğini ve rivâyet ettiği hadisleri tespit etmektir.

İki bölüm olarak hazırlanan bu çalışmanın birinci bölümünde, Zeyd b. Erkam'ın kimliği, kişiliği ve hayatı; tabakât, İslâm tarihi, siyer ve hadis kitaplarından yararlanılarak tespit edilmeye çalışılmıştır. İkinci bölümde ise Zeyd b. Erkam'ın rivâyet ettiği hadisler, Kütüb-i Tis'a isimli temel hadis kaynakları esas alınarak tespit edilmiş; hadislerin metinleri yazılarak tercüme ve tahrirleri yapılmıştır. Söz konusu hadislerin senet zincirlerinde geçen râvîler de kısaca tanıtılmıştır. Bu rivâyetlerin diğer versiyonlarının senet ve metin farklılıkları ise ilgili hadislerin altında değerlendirme başlığı altında belirtilmiştir.

Medineli Ensâr'dan olan Zeyd b. Erkam, hadis rivâyeti konusunda ihtiyatlı davranan ve bu yüzden az hadis rivayet eden sahâbîlerdendir. Kendisinin rivâyet ettiği, Kütüb-i Tis'a içerisinde geçen elli beş hadis tespit edilmiştir. Hz. Zeyd'in, Hz. Ali'nin (r.a.) yakın arkadaşı olması, onun döneminde yaşanan üzücü olaylara şahid olması, Hz. Ali ve ehl-i beytin faziletiyle alakalı birçok hadis rivâyet etmesine sebep olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Zeyd b. Erkam, Hz. Peygamber, sahâbî, râvî, rivâyet, hadîs.

ABSTRACT

THE LIFE OF ZAID B. ARKAM AND HIS NARRATIONS

This paper examines the life of Zaid b. Arkam, a companion of the Prophet Muhammad, and his narrations in the hadith literature. The purpose of this study is to identify his life, personality and his narrations.

This study is divided into two sections, one of which deals with Zaid b. Arkam's life and his personality in the light of various sources. The second chapter is dedicated to his hadith narrations which took place in the Kütüb-i Tis'a, a renowned hadith source. The hadith texts with various versions, their translation into Turkish, the biography of the narrators are also studied.

The study has revealed that he narrated a limited number of hadiths, a total of fifty five. Most of these hadiths are related to the virtues of Ali and Ahl al-Bayt, this is perhaps because he witnessed traumatic political strife during the reign of Ali between 656-661.

Key Words: Zaid b. Arkam, Prophet Muhammad, companions, narrator, narration, hadith.

GİRİŞ

1-KONUNUN ÖNEMİ VE AMACI

İslâm ilimlerinde hadis, Kur'an'dan sonra ikinci ve hatta bazen tek kaynak olması yönüyle pek çok çalışmaya konu olmuştur. Hadis alanındaki çalışmalar, ya hadisin senedini ya da metnini anlamaya yönelik yapılmıştır. Zira var olan metni anlamak ne kadar önem arz ediyorsa, o metnin Hz. Peygamber'e (s.a.) aidiyeti de o derece ehemmiyet arz eder. Bu öneme binâen sadece İslâm kültürüne has olan senet ilmi ortaya çıkmış ve bu ilim hadisin tespiti için vazgeçilmez bir faktör olmuştur. İslâm dininin sonraki nesillere aktarılması ve öğretilmesinde ilk ve kaynak nesil olmaları yönüyle sahâbe-i kirâm büyük gayret sarfetmişlerdir. Zira Allah Resûlü'nün (s.a.) hadislerini bize ulaştıran ilk nesil sahâbedir. Onlar, Kur'an'ın ve Hz. Peygamber'in (s.a.) muhâtapları, aynı zamanda âyetlerin sebab-i nüzûlü ve hadislerin esbab-ı vürûdünün şâhitleri olmaları hasebiyle da büyük önem arz etmektedirler. Sahâbenin Hz. Peygamber'in (s.a.) sünnetini nasıl anladıkları ve uyguladıkları günümüz insanı için oldukça önemlidir. Bundan dolayı İslâm tarihinde her bir sahâbî üzerinde hassasiyetle durulmuş ve onların biyografileri hakkında birçok eser kaleme alınmıştır. Resûlullah'ı (s.a.) görme, onunla beraber yaşama ve onun nebevî terbiyesi altında yetişme mutluluğuna eren sahâbe-i kirâm, râvîlik vasfı açısından güven ve itimada layık oldukları için İslâm âlimlerince âdil kabul edilmişlerdir. Bundan dolayı onlar cerh ve ta'dile tabî' tutulmamışlardır.

Araştırmamızın amacı, hadis ilminin asıl kaynakları (Kütüb-i Tis'a, sahâbe biyografileriyle ilgili tabakât ve ricâl kitapları) başta olmak üzere İslâm'ın temel kaynaklarına mürâcaat ederek Zeyd b. Erkam'ın hayatı (kimliği, kişiliği, İslâm'a hizmeti vb.) hakkında farklı kaynaklardaki bilgileri bir araya getirmek, bahsedilen kaynaklardan onun Hz. Peygamber'den (s.a.) naklettiği rivâyetleri tahrîc ederek ortaya koyabilmek; ayrıca rivâyetlerinin, Müslümanların amellerine esas teşkil edip etmediğini, kendi kişiliğine ve sosyal davranışlarına yansıyor yansımadığını, hadisteki rolünü ve alt tabaka râvîlerle (tabiînle) olan rivâyet ilişkilerini tespit edebilmektir.

2-ARAŞTIRMANIN METODU VE KAYNAKLARI

Zeyd b. Erkam'ın hayatı ve rivâyetlerini konu edindiğimiz bu çalışmamız iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde; Zeyd b. Erkam'ın hayatı ve kişiliği başlığı altında ismini, nesebini, künyesini, ailesini, şahsiyeti ve kişiliği ile ilgili rivâyetleri, kendisini konu edinen rivâyetleri ve vefâtını belirlemeyi amaçladık. İkinci bölümde; Zeyd b. Erkam'ın Kütüb-i Tis'a içerisinde geçen rivâyetlerini, cerh ve ta'dil cihetiyle râvîlerini ele aldık.

Söz konusu bu rivâyetleri öncelikle *el-Mektebetu's-Şamile* isimli bilgisayar pogramından taradık. Kütüb-i Tis'a rivâyetleri için "*Concordance*" veya Arapça "*el-Mu'cemu'l-müfehres li-elfazi'l-hadisi'n-nebevi*" adlarıyla meşhur olan başucu nitelikli eserde geçen rivâyetlerle karşılaştırdık. Daha sonra bulduğumuz her bir rivâyeti bizzat matbu' eserlerdeki yerleriyle karşılaştırarak gerekli tashihleri ve tahrirleri yaptık. İlgili hadisin senet ve metnini bu şekilde kaydettik. Genelde versiyonları aynı olan rivâyetlerden en sahih kabul edilen kaynakta (1. 2. ve 3. tabaka eserlerde) bulunan rivâyeti esas alarak bir başlık altında tek hadis olarak verdik. Diğer rivâyetlerin ise sadece varsa senet ve metinlerindeki değişiklikleri değerlendirme kısmında belirtmekle yetindik. Zeyd b. Erkam'dan sonraki iki temel râvî; tabiîn ve tebeû't-tabiîn râvîleri aynı iseler, aynı rivâyet altında; herhangi bir değişiklik var ise, onu da farklı bir rivâyet olarak ele aldık.

Her rivâyetin altına tercümesini kaydettik. Daha sonra da konumuza esas teşkil eden (başlık) hadisi, "hadisin senedi" başlığı altında senet ricâlini kronolojik olarak aynı dönem râvîler arasına (/), ayrı dönem râvîler arasına (+) işareti koyarak verdik. Bahse konu hadisin versiyonunda tahvîl (senetlerde değişme ve geçiş) varsa bunu "hâu't-tahvîl" (**H.**) ile gösterdik. Çalışmamız içinde Zeyd b. Erkam'ın biyografisinde geçen âyetleri düz ve koyu, diğer rivâyetleri parantez içinde düz ve normal, başkalarına ait söz ve hadisleri italik ve normal, kendisine nisbet edilen rivâyetleri yani konumuza esas teşkil eden hadisleri ise normal ve italik olarak verdik. Konumuza başlık olan her bir hadisi, ilgili hadisin sonunda, amel edilebilirliği ve senedi bakımından kısaca değerlendirdik.

Ayrıca senet zincirindeki her bir râvînin biyografisini, adâlet ve zabt yönünden hakkında verilen cerh ta'dil lafızlarını dipnotta ana hatlarıyla belirttik.

Zeyd b. Erkam'ın hayatı ve kişiliğini içeren birinci bölümde, rivâyetlerini içeren ikinci bölümün dipnotlarında, rivâyetleri nakleden râvîlerinin biyografilerini tespit için tabakat kitapları, İslâm tarihi, siyer ve hadis kitaplarından istifade ettik. Bu bağlamda İbn Sa'd'ın (230/844) *Kitabu't-tabakâti'l-kebîr*, Halife b. Hayyât'ın (240/854) *Tarihu Halife b. Hayyât*, Müslim b. el-Haccâc'ın (261/875) *el-Kunâ ve'l-esmâ*, İbnu'l-Kâni'nin (351/963) *Mu'cemu's-sahâbe*, İbn Hibbân'ın (354/965) *Kitabu's-sikât*, Taberânî'nin (360/971) *el-Mu'cemu'l-kebîr*, Hâkim'in (405/1014) *el-Müstedrek 'ala's-Sahîhayn*, İbn Hazm'ın (456/1046) *Cemheretu ensâbi'l-'arab*, İbn Abdilberr'in (463/1071) *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*, İbn Asâkir'in (571/1175) *Tarihu Medîneti Dimaşk*, İbnu'l-Esîr'in (606/1209) *el-Kâmil fi't-tarih ve Usdu'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, Mizzî'nin (742/1341) *Tehzibu'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, Zehebî'nin (748/1347), *Siyeru a'lâmi'n-nubelâ ve el-Iber fi haberi men ğaber*, İbn Hacer'in (852/1448) *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, İbnu'l-İmâd'ın (1089/1679) *Şezerâtu'z-zeheb fi ahbâr-i men zeheb*, Zirikli'nin (1396/1976) *el-A'lâm* adlı eserlerinden istifâde ettik.

Yine Zeyd b. Erkam'ın rivâyetleri konulu ikinci bölümde, Kütüb-i Tis'a eserleri olarak bilinen; Buhârî ve Müslim'in *el-Câmi'u's-Sahîh'lerini*, Ebû Dâvud, Tirmizî, Nesaî, İbn Mâce, Darimî'nin *Sünen'leri ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'ini* kaynak olarak kullandık. Bu eserlerden Mâlik b. Enes'in *Muvatta*'sında ise, Zeyd b. Erkam'ın rivâyetleri bakabildiğimiz kadarıyla yer almamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZEYD B. ERKAM'IN HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. ZEYD B. ERKAM'IN HAYATI

1.1.1. İsmi, Nesebi ve Künyesi

Adı, Zeyd b. Erkam b. Zeyd b. Kays b. Nu'mân b. Mâlik el-Eğarr b. Sa'lebe b. Ka'b b. el-Hazrec b. el-Hâris b. el-Hazrec, el-Ensârî, el-Hazrecî'dir¹. Bazı kaynaklarda Mâlik el-Eğarr yerine Mâlik b. el-Eğarr ifadesi geçmektedir.² Bu yanlış bir bilgidir. Çünkü el-Eğarr, Mâlik'in lakabıdır.³ Dolayısıyla "Mâlik b. el-Eğarr" şeklindeki rivâyetler yanlıştır. Bazı kaynaklarda da Nu'mân'ın babası, Ma'mer b. Mâlik b. Sa'lebe olarak geçmektedir.⁴

Künyesi hakkında farklı rivâyetler vardır. Ebû Amr⁵, Ebû Âmir, Ebû Umâre, Ebû Uneyse, Ebû Hamza, Ebû Sa'd veya Ebû Saîd denilmiştir.⁶ Vâkıdî (209/824), künyesinin "Ebû Saîd" olduğunu söylemiştir. el-Heysen b. Adıyy (207/822) ise "Ebû Uneyse" olduğunu söylemiştir.⁷

Konuyla ilgili Hâkim'in *Müstedrek*'inde geçen rivâyete göre Ebû İshak, Zeyd b. Erkam'a (r.a.), "Ey Ebû Amr" diye hitap etmiştir.⁸

¹ İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah b. Abdullah, *Tarihu Medineti Dimaşk*, 1. baskı, Beyrut, Daru'l-Fikir, 1995, Cilt 19, s. 256; İbnu'l-Esir, İzzuddin Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Usdu'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, Beyrut, Daru'l-kutubu'l-ilmiyye, 1994, Cilt 2, s. 342.

² Mizzî, Cemaluddin Ebu'l-Haccâc Yûsuf, *Tehzibu'l-Kemal fi esmai'r-ricâl*, (thk. Dr. Beşir Âvrad Ma'ruf), 6. baskı, Beyrut, Muessesetu'r-Risale, 1989, Cilt 10, s. 9-10; Zehebî, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru a'lami'n-nubela*, Beyrut, Muessesetu'r-Risale, 1986, Cilt 3, s. 165; İbn Hacer, Şihabuddin Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali el-Askalanî, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, Kahire, Mektebetu'l-kulliyati'l-ezheriyye, 1973, Cilt 4, s. 38.

³ İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebû Hatim et-Temimî el-Bustî, *Kitabu's-Sikât*, 1. baskı, Haydarabad, Matbaatu Meclisi Daireti'l-Meârif, 1973, Cilt 3, s. 139; İbn Hazm, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endelusî, *Cemheretu ensabi'l -'arab* (thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn), 5. baskı, Kahire, Daru'l-Meârif, ts. s. 365.

⁴ İbnu'l-Kâni, Ebu'l-Huseyn Abdalbaki, *Mu'cemu's-sahâbe*, y.y. Mektebetu'l-Ğurebai'l-Eseriyye, ts. Cilt 1, s. 227.

⁵ Müslim b. el-Haccâc, *el-Kunâ ve'l-esmâ*, y.y, ts, Cilt 1, s. 562.

⁶ İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah, *el-İsti'ab fi ma'rifeti'l-ashâb*, 1. baskı, Ammân, Daru'l-A'lam, 2002, Cilt 4, s. 38; İbnu'l-Esir, *Usdu'l-ğâbe*, II, s.343; Mizzî, Cilt 10, s. 10; Nevevî, Ebû Zekeriya Muhyiddîn b. Şeref, *Tehzibu'l-esmâ ve'l-luğât*, Beyrut, Dâru'l-kutubi'l-ilmiyye, ts. Cilt 1, s. 199; İbn Hacer, *el-İsâbe*, Cilt 4, s. 38.

⁷ İbn Asâkir, Cilt 19, s. 261.

⁸ Hâkim, Ebû Abdullah en-Neysaburî, *el-Müstedrak 'ala's-Sahihayn*, 1. baskı, Beyrut, Daru'l-Ma'rife, ts. Cilt 3, s. 533.

Yine konuyla ilgili Taberânî'nin *Mu'cem* 'inde geçen rivâyete göre Yahya b. Ca'de, Zeyd b. Erkam'ı (r.a.), “*Ey Ebû Âmir*” diye çağırıldığını söylemektedir.⁹

Nisbesi, el-Ensârî el-Hazrecîdir.¹⁰ el-Heysem b. Adıyy ise, nisbesinin aynı zamanda “el-Kûfi” olduğunu söylemiştir.¹¹ Kelabâzî'nin (380/990) *Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî* 'sinde bu nisbelere ilave olarak “el-Hârisî” ifadesi de bulunmaktadır.¹²

1.1.2. Ailesi ve Doğumu

Zeyd b. Erkam'ın kaynaklarda doğum tarihine dair bir kayıt bulunmamaktadır. Ancak yaşları küçük olduğundan Uhud Savaşı'na (3/625) katılmalarına izin verilmeyen sahâbîlerin isimlerinin sayıldığı bir rivâyette, kendilerine izin verilmeyen sahâbîler arasında ismi geçen Abdullah b. Ömer'in yaşının on dört olduğu ifade edilmektedir.¹³ Ayrıca bazı kaynaklarda Abdullah b. Ömer'in nübüvvetin üçüncü yılında doğduğu ve on beş yaşında iken de ilk olarak Hendek Savaşı'na (5/627) katıldığı kaydedilmektedir.¹⁴ Zeyd b. Erkam da Uhud Savaşı'na katılmasına izin verilmeyen ve ilk olarak Hendek Savaşı'na katılan sahâbîlerden olduğundan dolayı Abdullah b. Ömer ile yaklaşık olarak aynı yaşta olduğundan, onun da hicretten önce nübüvvetin üçüncü yılında doğduğunu söylenebilir.

Kaynaklarda Zeyd'in annesinin adı zikredilmemiştir. Ancak Zeyd b. Erkam'ın Kays ve Süveyd¹⁵ adında iki çocuğu olmuştur. Onların annelerinin adı yani Zeyd'in eşi ise, Hind bt. Yezid b. Amr'dır.¹⁶

Bazı hadis ve tabakat kitaplarında onun Uneyse¹⁷ isminde bir kızı; Abdullah¹⁸, Sâbit¹⁹, Attâb²⁰, Kays ve Süveyd²¹ isminde erkek çocukları olduğu

⁹ Taberânî, Hafız Ebu'l-Kasım Süleymân b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-kebir*, (thk. Hamdî Abdulmecid es-Selefi), 2. baskı, Beyrut, Daru'l-İhyai't-Turasi'l-'Arabî, 2009, Cilt 3, s. 140 (h.n.4961).

¹⁰ Zehebî, *Siyer*, Cilt 3, s. 166.

¹¹ İbn Asâkir, Cilt 19, s. 261.

¹² Kelabâzî, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed b. el-Huseyn el-Buhârî, *Ricâlu Sahîhi'l-Buhârî*, (thk. Abdullah el-Leysi), 1. baskı, Beyrut, Daru'l-Ma'rife, 1987, Cilt 1, s. 257.

¹³ İbn Asâkir, Cilt 19, s. 264.

¹⁴ Mizzî, Cilt 15, s. 340; M. Yaşar Kandemir, “Abdullah b. Ömer b. Hattâb”, *DİA*, 1. baskı, Cilt 1, s.126.

¹⁵ bkz. İbn Ebî Şeybe, Ebû Bekr b. Muhammed b. Ebû Şeybe el-Absî el-Kufî, *el-Musannef*, 1. baskı, Beyrut, Daru Kurtuba, 2006, Cenâiz, 139 (h.n.11887), Cilt 7, s. 351.

¹⁶ İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zuhrî, *Kitabu't-tabakati'l-kebir*, 1. baskı, Kahire, Mektebetu'l-Hanci, ts. Cilt 5, s. 357.

¹⁷ İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 4, s. 63.

zikredilmektedir. Ayrıca künyelerinden anlaşıldığına göre Amr, Âmir, Saîd, Sa'd, Hamza adlarında erkek çocukları ve Umâre isimli başka bir kız çocuğu ile Muhammed, Ka'b ve Seriyye adlarında çocukları da bulunmaktadır.²²

Kızı Uneyse, Hz. Peygamber'in (s.a.), "*Altın ve ipek ümmetimin kadınlara helal, erkeklerine ise haramdır.*" hadîsini kendisinden rivâyet etmiştir.²³ Oğlu Sâbit de hadis rivâyet eden râvîler arasında zikredilir.²⁴ Oğlu Attâb da kendisinden hadîs rivâyet eden râvîler arasındadır.²⁵

Tabâkat kitaplarında Zeyd b. Erkam'ın Enes isminde bir kardeşinden bahsedilmektedir. İbn İshak'ın kaydettiğine göre Enes b. Erkam, Uhud Savaşı'nda şehid olan sahâbîlerdendir.²⁶

1.1.3. Yetiştirilmesi

Zeyd b. Erkam, küçük yaşta yetim kalmasından dolayı, kendisi gibi Hazrec kabilesinin Haris oğulları kolundan akrabası olan meşhur sahâbî Abdullah b. Revâha'nın (8/629)²⁷ himayesinde yetiştirilmiştir.²⁸ Bir rivâyete göre Abdullah b. Revâha, Zeyd'in annesinin eşidir.²⁹

1.2. ZEYD B. ERKAM'IN KİŞİLİĞİ

1.2.1. Şahsiyeti ve Kişiliği

Zeyd b. Erkam, yaşı küçük olduğundan Uhud Savaşı'na katılmasına izin verilmeyen sahâbîlerden biridir.³⁰ Urve'den rivâyet edildiğine göre Resûlullah (s.a.), Uhud Savaşı'nda yaşları küçük olduğu için bazı sahâbîlerin savaşa katılmalarına izin

---

¹⁸ Taberânî, Cilt 5, s. 211 (h.n. 5124).

¹⁹ İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 4, s. 94; Taberânî, Cilt 5, s. 211 (h.n.5125).

²⁰ İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 5, s. 274.

²¹ İbn Sa'd, Cilt 5, s. 357.

²² Bünyamin Erul, "Zeyd b. Erkam", *DİA*, 1. baskı, Cilt 44, s. 318.

²³ İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 4, s. 63.

²⁴ Buhârî, Ebû Abdullah İsmâil b. İbrahim, *Kitabu't-tarîhi'l-kebîr*, Beyrut, Daru'l-kutubi'l-ilmiyye, ts. Cilt 2, s. 162 (Buhârî'nin adı bu kitapta İsmâil b. İbrahim olarak geçmektedir. Ancak doğrusu Muhammed b. İsmâil olmalıdır).

²⁵ İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 4, s. 63.

²⁶ İbnü'Esîr, *Usdu'l-ğâbe*, Cilt 1, s. 285; İbn Hacer, *el-İsâbe*, Cilt 1, s. 68.

²⁷ Sargon Erdem – Hulusi Kılıç, "Abdullah b. Revâha", *DİA*, 1. baskı, Cilt 1, s. 129.

²⁸ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe*, Cilt 3, s. 235-236.

²⁹ İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahihi'l-Buhârî*, Riyâd, Daru's-selâm, 2000, Cilt 8, s. 822.

³⁰ Taberânî, Cilt 5, s. 164.

vermemiştir. Üsâme b. Zeyd, Abdullah b. Ömer, Berâ b. Azib, Zeyd b. Erkam, Zeyd b. Sâbit bunlardandır.³¹ Konuyla ilgili Taberânî’de geçen bir rivâyete göre Âmr b. Zeyd b. Hârise şöyle anlatır: Bana babam Zeyd b. Hârise anlattı. (Dedi ki): “Resûlullah (s.a.), Uhud günü bazılarının yaşları küçük olduğu için savaşa gelmelerine izin vermedi, Zeyd b. Erkam da (r.a.) onlardandır.”³²

Vâkıdî’nin *Meğâzî*’sinde geçen bir rivâyete göre yukarıda ismi geçen sahâbîler, Bedir Savaşı’na da katılmak istemişler, fakat Hz. Peygamber (s.a.) onlara izin vermemiştir. Vâkıdî’nin adlarını zikrettiği sahâbîler şunlardır: Abdullah b. Ömer, Üsâme b. Zeyd, Rafî’ b. Hadic, el-Berâ b. Azib, Useyd b. Zuheyr, Zeyd b. Erkam ve Zeyd b. Sâbit.³³

Zeyd b. Erkam, hakkında bazı Kur’an âyetlerinin nâzil olduğu, kendisini doğruladığı seçkin ve saygın sahâbilerdendir. Bazı temel kaynaklarda belirtildiğine göre o, Münafikun sûresinin nazil olmasına sebep olan olayın kahramanıdır. Bu olayda kulağıyla vazifesini yapan genç olarak tarihe geçmiştir. Konuyla ilgili Tirmizî’nin *Sünen*’inde geçen rivâyete göre Ebû Saîd el-Ezdî şöyle anlatmıştır: Bize Zeyd b. Erkam anlattı. Dedi ki: Resûlullah (s.a.) ile beraber gazveye çıktık. Yanımızda bazı bedeviler vardı. Suya doğru koşuyorduk. Bazı bedeviler bizden önce suya varıyorlardı. Derken bir bedevî, arkadaşlarını geçti. Bedevi geçiyor, havuzu dolduruyor etrafını taşla çeviriyor ve üzerine de deriden bir örtü atıyor, arkadaşları gelinceye kadar öylece bekliyordu. Zeyd dedi ki: Ensâr’dan bir adam geldi, su içmesi için devesinin yularını çekti, fakat bedevî onu bırakmak istemedi. O da suyun bendini bozdu. Bedevî de bir odunu kaldırıp Ensârî’nin başına vurdu ve başından yaraladı. Ensârî, münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy’in yanına geldi ve durumu ona haber verdi. Kendisi de onun adamlarındandı. Abdullah b. Übeyy kızdı ve bedevileri kastederek şöyle dedi: “Resûlullah’ın yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki, etraftan dağılıp gitsinler”. Bu bedeviler yemek vaktinde Resûlullah’ın (s.a.) yanına gelirlerdi. Abdullah b. Übeyy dedi ki: ‘Onlar,

³¹ Zehebî, *Siyer*, Cilt 3, s.166; İbnu’l-Kayyim, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebû Bekr, *Zâdu’l-meâd fi hedyi hayri’l-ibâd*, (thk. Şuayb el-Arnaut, Abdulkadir el-Arnaut), 27. baskı, Beyrut, Muessesetu’r-Risâle, 1994, Cilt 3, s. 195; Zerkani, Muhammed b. Abdalbâkî b. Yûsuf b. Ahmed b. Ulvan el-Mısırî, *Şerhu’l-Mevahibi’l-ledunniye*, Beyrut, Daru’l-Kutubi’l-İlmiyye, 1996, Cilt 2, s. 400.

³² Vâkıdî, Muhammed b. Ömer b. Vâkıd, *Kitabu’l-meğâzî*, (thk. Marsden Jones), 3. baskı, Beyrut, Alemu’l-kutub, 1984, Cilt 1, s. 216; Taberânî, Cilt 3, s. 140 (h.n. 4962);

³³ Vâkıdî, Cilt 1, s. 21.

Muhammed'in yanından dağıldıkları zaman Muhammed'e yemek getirin, kendisi ve yanında bulunanlar yesin' dedi. Sonra da arkadaşlarına şöyle dedi: 'Eğer Medîneye dönerseniz, üstün olanlar aşağılık kimseleri Medîne'den çıkaracaktır.' (Devamla) Hz. Zeyd şöyle anlattı: Ben Resûlullah'ın (s.a.) binitinde, onun arkasında idim. Abdullah b. Übeyy'den işittiğimi amcama haber verdim. O da gidip Resûlullah'a (s.a.) haber verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) İbn Übeyy'e haber gönderdi. O da yemin edip olanları inkâr etti. Resûlullah (s.a.) onun söylediğine inandı. Beni de yalanladı. Sonra amcam yanıma geldi ve dedi ki: 'Sen ne yaptın? Bak Resûlullah (s.a.) sana kızdı ve yalanladı. Müslümanlar da seni yalancı kabul ettiler.' Üzerime (o zamana kadar) hiç kimsenin başına gelmemiş bir sıkıntı çöktü. Sonra dedi ki: Nihâyet ben bir yolculukta Resûlullah (s.a.) ile beraber yürürken sıkıntıdan başım sallanıyordu. Derken Resûlullah (s.a.) yanıma geldi kulağımı çekerek bana gülümsedi. Dünyada ebedî kalmak haberi bile beni bu kadar sevindirmezdi. Sonra Hz. Ebû Bekir bana yetişti ve "*Resûlullah (s.a.) sana ne dedi?*" diye sordu. Ben de, "*Bana bir şey söylemedi, ancak kulağımı çekti ve yüzüme güldü.*" dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: "*Müjdeler sana, sevin öyleyse!*" Sonra Hz. Ömer benimle karşılaştı. Ona da Hz. Ebû Bekir'e söylediğimi söyledim. Sabah olunca Resûlullah (s.a.), Mûnâfıkûn sûresini okudu.³⁴

Hz. Zeyd'in amcam dediği kişi, Hazrec kabîlesinin reisi Sa'd b. Ubâde'dir. Sa'd, Zeyd'in gerçek amcası olmayıp kendi kabilelerinin reisi olması itibariyle amcasıdır. Öz amcası ise Sâbit b. (Zeyd b.) Kays'tır (r.a.).³⁵

Başka bir rivâyete göre Zeyd b. Erkam duyduklarını direkt Hz. Peygamber'e (s.a.) haber vermiş. Bu haber Hz. Peygamber'in (s.a.) hoşuna gitmemiş, yüzünün şekli değişmiş ve şöyle demiştir: "*Ey çocuk! Belki ona kızgınlığından böyle söylüyorsun?*" Zeyd dedi ki: "Hayır, vallahi ben onun dediklerini bizzat işittim." Hz. Peygamber (s.a.) dedi ki: "*Belki kulağın yanlış işitmiştir?*" Zeyd dedi ki: "Hayır, vallahi öyle değil." Hz. Peygamber (s.a.) tekrar dedi ki: "*Sana öyle gelmiş olabilir?*" Zeyd dedi ki: "Hayır ey Allah'ın Rasûlü! Vallahi, ben onun böyle dediğini kulaklarımla işittim." "Kavminin reisi aleyhine söz söylemekle çok kötü bir şey yaptın, akrabalık bağlarını kopardın" şeklinde kınanmasına karşılık da Zeyd şöyle

³⁴ İbn Hişam, Ebû Muhammed Abdulmelik, *Siretu'n-Nebi (s.a.)*, (thk. Mecdî Fethî es-Seyyid), Tanta, Daru's-Sahâbe, 1995, Cilt 3, s. 288; Tirmizi, *Tefsiru'l-Kur'an*, 64 (h.n. 3313), s. 749-750.

³⁵ Aynî, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-kârî şerhu Sahihî'l-Buhârî*, Beyrut, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye 2009, Cilt 19, s. 342; Kâmil Miras, *Sahih-i Buhârî Muhatasarı Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 8. baskı, Ankara, Diyanet İşleri Başkanlığı, 1972, Cilt 11, s. 204 (2 nolu dipnot).

demiştir: “Hayır vallahi ben bunu işittim. Vallahi, babamın Hazreçliler içerisinde Abdullah b. Übeyy’den daha çok sevdiği kimse yoktur. Vallahi, eğer ben bu sözü babamdan da işitseydim, yine de Resûlullah’a (s.a.) aktarırdım. Cenab-ı Allah’ın benim sözümü doğrulayacak vahyi Hz. Peygamber’e (s.a.) indirmesini arzu ediyorum.” Devamında da şöyle dua etmeye başladı: “Allahım! Benim sözlerimi tasdik eden âyetlerini Peygamber’ine indir...”³⁶

Bu iki farklı rivâyetin şu şekilde anlaşılması mümkündür: Hz. Zeyd, önce amcası aracılığıyla Hz. Peygamber’e (s.a.) haber vermiş; daha sonra da bizzat kendisi gelip anlatmıştır.³⁷

Bu olayın Benî Mustalik (Müreyysi’) Gazvesi’nde (6/627) gerçekleştiği söylenmiştir. Başka bir rivâyete göre ise Tebûk Gazvesi’nde (9/630) cereyan etmiştir.³⁸

Bu olayda Hz. Zeyd’in, İbn Übeyy’i Resûlullah’a (s.a.) şikâyet etmesi üzerine kendi kavminden bazılarının, “Sen, söylemediği şeyleri söyledi demekle kavminin büyüğüne zulmettin, akrabalık bağlarını kopardın!” diyerek onu suçlamaları, Arapların kabilecilik ve ırkçılık geleneği üzere liderlerine körü körüne bağlılıklarını ortaya koymaktadır.³⁹ Ancak Hz. Zeyd’in buna karşılık “eğer böyle bir şeyi babamdan da işitseydim, yine de Resûlullah’a (s.a.) aktarırdım.” demesi onun asabî duygulardan uzak biri ve Hz. Peygamber’e ne derece bağlı olduğunu göstermesi bakımından oldukça manidardır.

Bir başka rivayete göre Hucurât sûresinin dördüncü âyetinin nüzûl sebebinde Hz. Zeyd’in adı geçmektedir. Ebû Müslim el-Becelî’nin rivâyetine göre Zeyd b. Erkam şöyle anlatıyor: “Araplardan birtakım kimseler toplanıp, ‘Şu adama gidelim, eğer peygamber ise biz onun sayesinde insanların en mutlusu oluruz. Eğer bir kral ise onun kanadı altında yaşarız.’ demişlerdi. Resûlullah’a (s.a.) gelerek onların bu söylediklerini haber verdim. Bu kimseler, hücrelerine varıp ‘Ey Muhammed! Ey Muhammed!’ diye seslenmeye başladılar. Allah Teâlâ da, **“Muhakkak ki sana hücrelerin ardından seslenenlerin çoğunun akılları ermez.”**⁴⁰ âyetini indirdi. Allah Rasûlü (s.a.) kulağını tutup çekti, bir yandan da: “Ey

³⁶ İbn Sa’d, Cilt 5, s. 358-359.

³⁷ İbn Hacer, *Fethu’l-bârî*, Cilt 8, s. 822.

³⁸ Mizzî, Cilt 10, s. 11.

³⁹ bkz. Abdullah Yıldız, *Hz. Hz. Peygamber ve Gizli Düşmanları*, 1. baskı, İstanbul, İz Yayıncılık, 2000, s. 65, 76.

⁴⁰ Hucurât, 49/4.

Zeyd! Allah senin sözünü doğruladı, ey Zeyd! Allah senin sözünü doğruladı,” buyuruyordu.”⁴¹

Buhârî’de geçen bir rivâyette Zeyd b. Erkam’ın (r.a.) Resûlullah (s.a.) ile beraber katıldığı savaş sayısı yer almaktadır. Söz konusu rivâyette Ebû İshak şunları anlatmaktadır: “Zeyd b. Erkam’ın yanında idim. Kendisine Hz. Peygamber’in (s.a.) kaç savaşa katıldığı soruldu. O da “on dokuz” dedi. “Sen onunla beraber kaç savaşa katıldın?” diye soruldu. “On yedi” diye cevap verdi. “İlk katıldığın hangisidir?” diye sordum. “El-‘Uşeyr veya ‘Useyra “ dedi. Katade’ye anlattım. O da “Uşeyra” olduğunu söyledi.”⁴² Uşeyra Gazvesi, Hz. Peygamber’in hicretin ikinci yılında Kureyş müşriklerinin kervanlarını takip etmek amacıyla düzenlediği ilk gazvelerden birisidir.⁴³

Zeyd b. Erkam’ın ilk katıldığı savaş Hendek Savaşı’dır.(5/627)⁴⁴ İlk katıldığı savaşın el-Müreysi’ Gazvesi (6/627) olduğunu söyleyenler de vardır.⁴⁵

İbnu’l-Esîr (630/1209), *el-Kâmil fi’t-Tarih* adlı eserinde Hz. Peygamber’in (s.a.) bizzat katıldığı savaşların adedini on dokuz olarak verdikten sonra, Vâkıdî’nin (209/824), ‘Zeyd b. Erkam’ın Hz. Peygamber (s.a.) ile beraber on yedi savaşa katıldığı’ bilgisinin hatalı olduğunu söylediğini ifade eder. Dayanak olarak da Zeyd’in Mute Savaşı’na, Abdullah b. Revaha’nın terkisinde katılmış olmasını gösterir. Ona göre Zeyd b. Erkam, Hz. Peygamber (s.a.) ile beraber üç veya dört savaşa katılmıştır.⁴⁶ Ancak Vâkıdî’nin bu görüşünü destekleyen başka bir kaynağa rastlamadık. Vâkıdî’nin bu görüşünü nakleden İbnu’l-Esîr de *Usdu’l-ğabe* adlı eserinde Zeyd b. Erkam’ın on yedi savaşa katıldığını ifade etmiştir.⁴⁷

⁴¹ Taberî, Ebû Ca’fer Muhammed b. Cerîr, *Cami’u’l-beyan an te’vili âyi’l-Kur’an*, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî), Kahire, Daru Hicr, 2001, Cilt 21, s. 342; Taberânî, Cilt 3, s. 179 (h.n. 5123); İbn Asâkir, Cilt 19, s. 272; İbn Kesîr, İmaduddin Ebu’l-Fida İsmail b. Kesîr ed-Dımeşkî, *Tefsîru’l-Kur’ani’l-Azim*, 1. baskı, Gize, Messesetu Kurtuba, ts. Cilt 13, s. 121.

⁴² İbn Sa’d, Cilt 5, s. 357; Buhârî, *el-Cami’u’s-Sahih*, 1. baskı, Kahire, el-Mektebetu’s-Selefiyye, 1400, Meğazi, 1 (h.n.3949), Cilt 3, s. 81.

⁴³ Elşad Mahmudov, “Uşeyra Gazvesi”, *DİA*, 1. baskı, Cilt 42, s. 229.

⁴⁴ İbn Hacer, *el-İsâbe*, Cilt 4, s.38.

⁴⁵ İbn Sa’d, Cilt 5, s. 358; İbn Abdilberr, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Abdilberr, *el-İsti’ab fi ma’rifeti’l-ashab*, y.y. Daru’l-A’lam, 2002, s. 248; İbn Asâkir, Ebu’l-Kasım Ali b. el-Hasen b. Hibetullah b. Abdillâh eş-Şafîî, *Tarihu Medineti Dimaşk*, Beyrut, Daru’l-fikr, 1995, Cilt 19, s. 259; İbn Hacer, *el-İsâbe*, Cilt 4, s. 38.

⁴⁶ İbnu’l-Esîr, İzzuddin Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi’t-tarih*, 1. baskı, Beyrut, Daru’l-kutubi’l-ilmîyye 1987, Cilt 2, s. 172.

⁴⁷ İbnu’l-Esîr, *Usdu’l-Ğâbe*, Cilt 3, s. 235-236.

Zeyd b. Erkam, kendisinin Abdullah b. Revaha (r.a.) ile baba tarafından akraba olduğunu, onun himayesinde yetişen bir yetim olduğunu ve beraberinde Mute Savaşı'na katıldığını söylemiştir.⁴⁸ İbn İshak, Abdullah b. Ebî Bekr'den rivâyetle, Zeyd b. Erkam'dan kendisine şöyle aktarıldığını anlattı: “Ben, Abdullah b. Revaha'nın kucağında büyüyen bir yetim idim. Mute seferine çıktığında beni devesinin heybesi üzerinde terkisine almıştı. Allah'a yemin olsun ki, geceleyin yürürken onun şöyle şiir söylediğini işittim:

*“Ey devem; beni ve yükümü götürürsen eğer,
Kumluktan sonra dört konak daha ileriye;
Artık sen serbestsin rahat ol, sana hakaret ilişmeyecek...
Ben ailemin yanına geri dönmeyeceğim.”*⁴⁹

Zeyd diyor ki: “Ben Abdullah b. Revâha'dan bu satırları işitince ağladım. O bana kamçı ile vurdu ve şöyle dedi: “Sana ne ey yaramaz! Allah beni şehadetle rızıklandırarak... Ve sen de yolculuk eşyalarının arasında geri döneceksin!” Abdullah b. Revâha, daha sonra bu seferinin bir yerinde şu şiiri söyledi:

*“Ey Zeyd, yürümek kendilerini zayıflatan ve böylece etleri azalan, süratli yürüyen develerin Zeyd'i! Gece uzadı. Hedefine yetiştin, artık in.”*⁵⁰

Bazı temel hadis kaynaklarında geçen rivâyetlere göre Hz. Zeyd (r.a.) ticaretle meşgul olmuştur. Söz konusu rivâyete göre, Ebû Minhâl şöyle demiştir: “Ben sarraflık yapıyordum. Berâ b. Âzib ile Zeyd b. Erkam'a (r.a.) sarf hakkında sordum. Şöyle cevap verdiler: Biz ikimiz, Resûlullah (s.a.) döneminde ticaretle uğraşırdık. Resûlullah'a (s.a.) sarf hakkında sorduk da şöyle buyurdu: “Eğer elden ele peşin olursa problem yok, eğer veresiye olursa doğru olmaz.”⁵¹

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen başka bir rivâyete göre Zeyd b. Erkam, Berâ b. Âzib (r.a.) ile ortaklık yapmıştır. Bu rivâyet de şöyledir: “Ebû Minhâl dedi ki: Zeyd b. Erkam (r.a.) ve Berâ b. Azib (r.a.) iki ortak idiler. Gümüşü peşin ve borç olarak satın aldılar. Bu durum Hz. Peygamber'e (s.a.) ulaştığında peşin olduğunda problem olmayacağını fakat borç olduğunda yapmamalarını emretmiştir.”⁵²

⁴⁸ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe*, Cilt 3, s. 235-236.

⁴⁹ İbn Hişam, Cilt 2, s. 376-377; İbnü'l-Kayyim, Cilt 3, s. 385.

⁵⁰ İbn Kesîr, İmaduddî Ebu'l-Fidâ İsmâil b. Ömer, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî), 1. baskı, Gize, Hecer, 1998, Cilt 6, s. 419.

⁵¹ Buhârî, *el-Buyu'*, 8 (h.n. 2061), Cilt 2, s. 77; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19317, Cilt 32, s. 66.

⁵² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19307, Cilt 32, s.60-61.

Yine Buhârî’de geçen bir rivâyette onun büyük bir tüccar ve ticaretle ilgili meseleleri en iyi bilen sahâbîlerden olduğu ifade edilmektedir. Rivâyete göre, Abdurrahman b. Mut’im şöyle demiştir: “Şerik, pazarda dirhemleri bana veresiye satmak istedi. Ben de: Sübhânallah, bu caiz mi? diye sordum. Şöyle cevap verdi: “Sübhânallah, Vallahi ben çarşıda bunu sattım; kimse beni ayıplamadı.” Bunun üzerine el-Berâ b. Azib’e sordum. O da şöyle cevap verdi: “Biz bu alışverişi yaparken Hz. Peygamber (s.a.) geldi ve şöyle buyurdu: “*Eğer (dirhem satışı) elden ele peşin olursa problem yok, veresiye olursa caiz değildir.*” Meseleyi bir de Zeyd b. Erkam (r.a.)’a sor. O ticaretle ilgili konuları bilenimizdir.”⁵³

Zeyd b. Erkam kendi döneminde arkadaşları içerisinde ilmine ve kişiliğine itibar edilen; aynı zamanda mütevâzı bir kişiliğe sahip olan bir sahâbîdir. Ebû Minhâl’den gelen bir rivâyette kendisi Berâ b. Âzib’e (r.a) bir soru sorduğunu söylemiş; bunun üzerine Berâ (r.a.) şöyle demiştir: “*Zeyd b. Erkam’a sor. Çünkü o benden daha hayırlı ve daha bilgilidir.*” Zeyd b. Erkam’a sorduğunda ise o da aynı şekilde Berâ’ya yönlendirmiş ve “*O benden daha hayırlı ve daha bilgilidir*” demiştir.⁵⁴

1.2.2. Hadis Rivâyetindeki Yeri ve İlmi Yönü

Zeyd b. Erkam, hadis rivâyeti hususunda çok titiz ve ihtiyatlı davranan bir sahâbîdir. Kendisinden hadis rivâyet edilmesi istendiğinde, Hz. Peygamber’den (s.a.) hadis rivâyet etmenin çok hassasiyet gerektiren bir iş olduğunu belirtmiştir.⁵⁵ Müslim’in Sahîh’inde geçen bir rivâyete göre Yezid b. Hayyân şöyle demiştir: Ben, Husayn b. Sebrâ ve Ömer b. Müslim, Zeyd b. Erkam’a (r.a.) gittik. Yanına oturduğumuzda Husayn ona: ‘Ey Zeyd! Gerçekten sen çok hayırla karşılaştın. Resûlullah’ı (s.a.) gördün, sözlerini dinledin, onunla beraber savaflara katıldın ve arkasında namaz kıydın. Ey Zeyd! Gerçekten sen çok hayırla karşılaştın. Ey Zeyd! Bize Resûlullah’tan (s.a.) işittiklerini anlat,’ dedi. Zeyd şöyle dedi: “Ey kardeşimin oğlu! Vallahi yaşım geçti, vaktim ilerledi! Resûlullah’tan (s.a.) bellediklerimin

⁵³ Buhârî, *Fedailu’s-sahâbe*, 50 (h.n. 3939, 3940), Cilt 3, s. 79.

⁵⁴ Nesâî, *Buyu’*, 49 (h.n. 4577), s. 699; İbn Hacer, *el-İsâbe*, Cilt 4, s. 39.

⁵⁵ Taberâni, Cilt 5, s. 169 (h.n. 4978).

bazısını unuttum. Bu yüzden size ne rivâyet etmişsem kabul edin, rivâyet etmediğim şeyleri rivâyet etmeyi ise bana teklif etmeyin!”⁵⁶

Konuyla ilgili benzer bir rivâyette İbn Ebû Leylâ şöyle anlatıyor: “Zeyd b. Erkam’a geldiğimizde, ‘Râsûlullah’tan (s.a.) bize hadis rivâyet et’ diyorduk. O ise şunu söylüyordu: “Bizler yaşlandık ve unuttuk. Resûlullah’tan (s.a.) hadîs rivâyet etmek ağır bir iştir.”⁵⁷

Sahâbenin büyük çoğunluğu bu hassasiyeti göstermiştir. Zeyd b. Erkam’ın meşhur râvîlerinden ve tabîinin önde gelenlerinden Abdurrahman b. Ebû Leylâ, onların bu hasletlerini şu sözlerle anlatmaktadır: “Hz. Muhammed’in (s.a.) ashâbı olan Ensâr’dan yüz yirmi kişiye eriştim. Bunlardan herbiri herhangi bir hadis rivâyet edeceğinde kardeşinin rivâyet etmesini veya herhangi bir konuda kendilerinden fetva istendiğinde, yine kardeşlerinden birinin ona cevap vermesini arzu etmiştir.” İbn Ebû Leylâ bir diğer rivâyette de şöyle demiştir: “Kendilerine bir mesele sorulduğunda birbirlerine havale etmişlerdir ki böylece mesele tekrar ilk sorulan kişiye dönmüştür.”⁵⁸

İbn Hacer (852/1448) de sarf hakkındaki hadiste⁵⁹ Berâ b. Azîb ve Zeyd b. Erkam’ın soruyu soran Ebû Minhâl’e “O benden daha hayırlıdır, ona sor” demesiyle ilgili sözlerine binâen sahâbenin, kendi aralarında ne kadar mütevâzı olduklarına, birbirlerine karşı insafı olduklarına ve birbirlerinin hakkına riâyet ettikleri hususuna dikkat çekmiştir.⁶⁰

Hz. Zeyd’in adı, aynı zamanda Ömer b. el-Hattâb ve Abdullah b. Âmr gibi hadîslerin manayla rivâyet edilmesine cevaz vermeyen sahâbiler arasında zikredilir.⁶¹

Konuyla ilgili Hakîm’in *Müstedrek*’inde geçen bir rivâyette Yezid b. Hayyan şöyle anlatmaktadır: “Ben Zeyd b. Erkam’ı gördüm. Ubeydullah b. Ziyad kendisine bir haber yolladı ve şöyle sordu: Resûlullah’ın (s.a.) cennette bir havuzunun olduğuna dair anlattığı hadisler neyin nesidir? O da buna şöyle cevap

⁵⁶ Müslim b. Haccâc, Ebu’l-Huseyn el-Kuşeyri en-Neysaburî, *Sahîhu Müslim*, (thk. Muhammed Fuad Abdalbaki), 1. baskı, Beyrut, Daru’l-hadis, 1991, Fedailu’s-sahâbe, 36 (h.n. 2408), Cilt 4, s. 1873.

⁵⁷ İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *Sünenu İbn Mâce*, (thk. Beşşâr Avvad Ma’ruf) Beyrut, Daru’l-Cil, 1998, Mukaddime, Babu’t-tevakkî fi’l-hadisi an Resûlillah, 25, Cilt 1, s. 60-61; İbn Hibbân, Muhammed el-Bustî, *Kitabu’l-mecrûhîn mine’l-muhaddisîn* (thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefi), 1. baskı, y.y. Daru’s-Samîi, 2000, Cilt 1, s. 39.

⁵⁸ el-Hatîb, Muhammed Accâc, *es-Sünnetu kable’t-tedvin*, Kahire, Mektebetu Vehbe, 1988, s. 94.

⁵⁹ Buharî, *Buyu*, 80 (h.n.2180).

⁶⁰ İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, Cilt 4, s. 483-484.

⁶¹ Râmehurmuзі, el-Hasan b. Abdurrahman, *el-Muhaddisu’l-fâsil beyne’r-râvî ve’l-vâi* (thk. Muhammed Accâc el-Hatîb), 1. baskı, Beyrut, Daru’l-Fikr, 1771, s. 538.

verdi: Bunu, Resûlullah (s.a.) bize anlattı ve va'detti. O da şöyle dedi: Yalan söyledin. Zira sen bunamış bir ihtiyarsın! Bunun üzerine Zeyd b. Erkam şöyle karşılık verdi: Ben bunu iki kulağımla Resûlullah'tan (s.a.) duydum. Ben Resûlullah'ın (s.a.) "*Kim benim adıma bile bile yalan söylerse cehennemdeki yerine hazırlansın*" dediğini işittikten sonra Resûlullah (s.a.) adına yalan söylemem."⁶² Hadis alıp nakletme içerikli Hz. Zeyd'e nisbet edilen bu ve benzeri rivâyetler, İbn Ömer, Enes, Imrân b. Husayn vb. sahâbîlerde olduğu gibi Zeyd b. Erkam'ın da hadis naklindeki hassasiyetini, manadan ziyâde lafza riâyetini bize işâret etmektedir.

İbnu'l-Cevzî (597/1204) Zeyd'in yetmiş hadis rivâyet ettiğini kaydetmiştir.⁶³ Bizim tesbitimize göre *Kütüb-i Tis'a*'da tekrarlar dâhil ona isnad edilen yüz altmış iki rivayet yer almıştır. Bu rivâyetlerden Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde tekrarlar dâhil seksen beş rivayet yer almaktadır.

Rivâyetlerde Hz. Zeyd, okuma ve yazmayı bilen, aynı zamanda Hz. Peygamber'in (s.a.) bazı hadislerini yazan sahâbîler arasında zikredilir.⁶⁴ En-Nadr b. Enes'in anlattığına göre; Zeyd, Enes b. Mâlik'e, Harre Günü kendi ailesi ve amcası oğullarının başına gelenlerden dolayı taziye mektubu yazdı. Mektubunda şöyle dedi: Seni Allah'tan gelen bir müjde ile müjdeliyorum. Resûlullah'ı (s.a.) şöyle dua ederken işittim: "*Allah'ım! Ensârı, Ensârın soyundan gelenleri ve Ensârın soyunun soyundan gelenleri bağışla!*"⁶⁵

Zeyd b. Erkam, hadis konusunda titiz olduğu gibi, sünnete bağlılık noktasında da çok hassas bir sahâbîydi. Kızı Üneyse'nin rivâyetine göre, kendisinin üzerinde ipekten bir entari varken babası yanına girmiş, kendisini böyle görünce kızarak dışarı çıkmıştır.⁶⁶

Yine bu konuyla ilgili Ebû Saîd'in rivâyet ettiği Zeyd b. Erkam'ın şu sözünü de aktarabiliriz: "*Allah'ı görüyormuş gibi, kendisine kulluk et. Eğer sen onu*

⁶² Hâkim, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Neysâbûrî, *el-Müstedrak ala's-Sahîheyn*, (thk. Mustafa Abdulkâdir Âta), Beyrut, Daru'l-kutubu'l-ilmîyye, Cilt 1, s. 149-150 (h.n. 258).

⁶³ İbnu'l-Cevzî, Cemaluddîn Ebu'l-Ferec Abdurrahman, *Telkîhu fuhûmi ehli'l-eser*, 1. baskı, Beyrut, Daru'l-Erkam b. Ebi'l-Erkam, 1997, s. 265.

⁶⁴ A'zamî, Muhammed Mustafa, *Dirasatun fi'l-hadisi'n-nebevî ve tarihi tedvinihi*, Dımaşk, el-Mektebetu'l-İslâmiyye, 1980, Cilt 1, s. 107.

⁶⁵ Tirmizî, Muhammed b. İsa, *Sünenu't-Tirmizî*, 1. baskı, Riyâd, Mektebetu'l-Mearif, ts. Menakib, 66 (h.n. 3902), s. 876.

⁶⁶ İbn Ebî Şeybe, Cilt 12, s. 458-459, (h.n. 25170).

görmüyorsan da, o seni görüyor. Kendini ölümlerden say ve mazlumun bedduasından sakın. Çünkü onun duasına icâbet edilir.”⁶⁷

1.2.3. Râvîleri ve Hocaları

Zeyd b. Erkam, Hz. Peygamber (s.a.) ve Hz. Ali b. Ebî Tâlib'ten (r.a.) rivayetlerde bulunmuştur. Kendisinden de birçok sahâbî ve tabiin rivayette bulunmuştur. Kendisinden rivayette bulunan sahâbî ve tabiîn râvîler şunlardır: Enes b. Mâlik, İyâs b. Remle eş-Şâmî, Sumame b. Ukbe el-Muhallimî, Habîb b. Ebî Sâbit, Habîb b. Yesâr el-Kindî, Ebû Amr Sa'd b. İyâs eş-Şeybânî, Subeyh Mevlâ Ummî Seleme (veya Mevlâ Zeyd b. Erkam), Tâvûs b. Keysân, Ebû Hamze Talha b. Yezîd Mevla'l-Ensâr, Ebu't-Tufeyl Âmir b. Vâsile el-Leysî, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. el-Hâris el-Basrî, Nesîb b. Sîrîn, Abdullah b. el-Halîl el-Hadramî el-Kufî, Abdullah b. Yezîd, Abduhayr el-Hemdânî, Abdurrahman b. Ebî Leylâ, Ebu'l-Minhâl Abdurrahman b. Mut'im, Ebû Osmân Abdurrahman b. Mell en-Nehdî, Atâ b. Ebî Rebâh, Atiyye el-Avfî, Ebû İshâk Amr b. Abdullah es-Sebiî, el-Kâsım b. Avf eş-Şeybânî, Muhammed b. Ka'b el-Kurazî, Muâviye b. Ebî Süfyan, Meymûn Ebû Abdullah, en-Nadr b. Enes b. Mâlik, Nufey' Ebû Dâvud el-A'ma, Yezîd b. Hibbân et-Teymî, Ebû Saîd el-Ezdî, Ebû Müslim el-Becelî ve Ebû Vakkâs.⁶⁸

1.3. HZ. PEYGAMBER'DEN (s.a.) SONRAKİ HAYATI

Zeyd b. Erkam, Hz. Peygamber'in (s.a.) vefatından sonra Medine'den ayrılıp Kûfe'ye yerleşmiş ve orada ikamet etmiştir. Kinde kabilesi arasında bir ev inşa etmiştir.⁶⁹ Yine aynı kabileden olduğu anlaşılan Hind bt. Yezid b. Amr isimli kadınla evlenmiştir.⁷⁰

O, Hz. Ali'nin (r.a.) seçkin arkadaşlarından ve kendisiyle beraber Sıffin Savaşı'na katılan sahâbilerdendir.⁷¹ Hz. Ali'yi (r.a.) değişik platformlarda savunmuştur. Konuyla ilgili Kutbe b. Mâlik'ten gelen bir rivâyete göre zamanın

⁶⁷ İbn Ebî Şeybe, Cilt 19, s. 498, (h.n. 36847).

⁶⁸ Bkz. Mizzî, Cilt 10, s. 10-11; Zehebî, *Siyer*, III, s.166; Bünyamin Erul, “Zeyd b. Erkam,” *DİA*, 1. baskı, Cilt 44, s. 318.

⁶⁹ İbn Abdilberr, s.248.

⁷⁰ İbn Sa'd, Cilt 5, s. 357.

⁷¹ İbnu'l-Esir, *Usdu'l-ğâbe*, Cilt 2, s. 344; Mizzî, Cilt 10, s. 11; Muhammed Ali eş-Şevkânî, *Derru's-sahâbe fi menakibi'l-karabeti ve's-sahâbe*, (thk. Huseyn b. Abdullah el-Umerî), 1. baskı, Dimeşk, Daru'l-fikr, 1984, s. 770-771.

yöneticilerinden birisi Ali'ye (r.a.) söver, bunun üzerine Zeyd b. Erkam (r.a.) ayağa kalkarak şöyle der: *Resûlullah'ın (s.a.) ölümlere sövmekten nehyettiğini bilmiyor musun? Ali (r.a.) öldüğü halde neden ona sövüyorsun?*⁷²

Zeyd, Hz. Hüseyin'in şehit edildiği günlere şahit olmuştur. İbn Kesîr'in (774/1372) naklettiğine göre Ubeydullah b. Ziyâd, Hz Hüseyin'in kesik başının önünde elindeki değnekle bir süre onun ön dişlerine vurdu. Zeyd b. Erkam da ona şöyle dedi: "Değneğini şu iki dişin üzerinden kaldır. Kendisinden başka ilah bulunmayan Allah'a yemin ederim ki, Resûlullah'ın (s.a.) dudaklarını şu iki dişin üzerinde gördüm, bunları öpüyordu." Böyle dedikten sonra yaşlı bir ihtiyar olan Zeyd b. Erkam hıçkırarak hıçkırarak ağlamaya başladı. İbn Ziyâd ona dedi ki: "Allah senin göz yaşını dindirmesin! Allah'a yemin ederim ki, sen akli başından gitmiş bir ihtiyar olmasaydın, senin boynunu vururdum." Onun böyle demesinden sonra kalktı gitti. Çıktıktan sonra insanlar dediler ki: "Vallahi Zeyd b. Erkam öyle bir söz söyledi ki, eğer İbn Ziyâd duysaydı onu mutlaka öldürürdü." Ben de onun ne söylediğini oradakilere sordum. Dediler ki: Zeyd, yanımızdan geçerken şöyle diyordu: "Bir köle Allah'ın kullarına hükümdar oldu. Onları Acem çocukları gibi evlat edindi. Ey Arap topluluğu! Bugünden sonra siz kölesiniz. Fatıma'nın oğlunu öldürdünüz. (İbn Ziyad'ı kastederek) Mercâne'nin oğlunu da kendinize emir yaptınız. O seçkinlerinizi öldürüyor. Şerhlerinizi de köle edinecektir. Zillate razı olanlar, Allah'ın rahmetinden uzak olsunlar!"⁷³

1.4.VEFATI

Ebû Ya'la'nın (307/919) *Müsned*'inde geçen Zeyd b. Erkam'ın kızı Üneyse tarihiyle gelen bir rivâyete göre babası, Hz. Peygamber'in (s.a.) vefatından sonra kör olmuş, daha sonra Cenab-ı Allah onu iyileştirmiştir.⁷⁴

Konuyla ilgili Taberânî'nin (360/971) *Mu'cem*'inde geçen rivâyete göre Üneyse bt. Zeyd b. Erkam babasından rivâyetle şöyle anlatır: Hz. Peygamber (s.a.) bir hastalığından dolayı Zeyd b. Erkam'ı ziyarete geldi. Dedi ki: "*Bu hastalığından dolayı bir problem yok fakat benden sonra yaşar ve kör olursan nasıl yaparsın?*" Bunun üzerine Zeyd dedi ki: O zaman sabreder ve sevabını Allah'tan beklerim. Hz.

⁷² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 65-66.

⁷³ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, Cilt 11, s. 554-555.

⁷⁴ Zehebî, *Siyer*, Cilt 3, s. 167.

Peygamber (s.a.) de kendisine: “İşte o zaman hesapsız (sorgusuz) bir şekilde cennete girersin.” buyurdu. Kızı devamla dedi ki: “(Babam) Hz. Peygamber’in (s.a.) vefâtından sonra âmâ oldu. Sonra Allah gözlerini iâde etti. Daha sonra da vefât etti. Allah rahmet eylesin.”⁷⁵

Halife b. Hayyat’ın (240/854) belirttiğine göre Zeyd b. Erkam, Kufe’de Muhtar b. Ebî Ubeyd’in (67/686) yönetiminde olduğu günlerde hicri 66/686 yılında vefat etti.⁷⁶ Vefatının, Hz. Hüseyin’in (r.a.) şehid edilişinden kısa bir süre sonraya denk geldiği söylenmiştir.⁷⁷

Heysem b. Adiy ve başkaları da Zeyd’in hicri 68 (688) senesinde vefat ettiğini söylemişlerdir.⁷⁸

İbn Hibbân (354/965) ise, 65 (685) senesinde vefat ettiğini kaydetmiştir.⁷⁹

---

⁷⁵ Taberânî, Cilt 5, s. 211-212 (h.n. 5126).

⁷⁶ Halife b. Hayyat b. Ebî Hubeyre el-Leysî el-Uşfurî, *Tarihu Halife b. Hayyat*, 1. baskı, Beyrut, Daru’l-kutubi’l-ilmîyye, 1995, s. 164; İbnu’l-İmâd, Şihabuddin Ebu’l-Felâh Abdulhayy b. Ahmed b. Muhammed el-Akerî ed-Dimaşkî, *Şezeratu’z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, 1. baskı, Dimeşk, Daru İbn Kesir, 1986, Cilt 1, s. 291.

⁷⁷ İbnu’l-Esir, *Usdu’l-Ğâbe*, Cilt 2, s. 344.

⁷⁸ İbn Sa’d, Cilt 5, s. 361; İbn Abdilberr, s. 248; Mizzî, Cilt 10, s. 11; Zehebî, *el-İber fi haberi men ğaber*, y.y. Daru’l-kutubi’l-ilmîyye, ts. Cilt 1, s. 54; Hayruddîn Zirikli, *el-A’lam*, Beyrut, Daru’l-ilm li’l-melâyîn, 1986, Cilt 3, s. 56.

⁷⁹ İbn Hibbân, Cilt 3, s. 139.

İKİNCİ BÖLÜM

ZEYD B. ERKAM'IN RİVÂYETLERİ VE RÂVİLERİ

Bu bölümde Zeyd b. Erkam'ın Kütüb-i Tis'a içerisinde geçen rivâyetlerini, cerh ve ta'dil cihetiyle râvîlerini ele aldık. Hadislerin tasnifinde, bablara göre tasnif edilen cami' türü eserleri esas alarak, hadislerin geçtiği bölüm, bab ve konulardan, bir de hadisin içeriğinden yararlanarak başlıkları belirleyip hadisleri sıraladık. Bu anlamda toplam otuz konu başlığı tesbit ettik. Bu otuz konu başlığı altında da elli beş hadisi ele almış olduk. Genelde versiyonları aynı olan rivâyetlerden en sahih kabul edilen kaynakta (1. 2. ve 3. tabaka eserlerde) bulunan rivâyeti esas alarak bir başlık altında tek hadis olarak verdik. Farklı versiyonları olan rivâyetlerden daha sahih kabul edilen kaynakta olanı esas aldık. Eğer ikinci derece sahih bir kaynaktaki rivâyet daha uzun ve detaylı ise bu sıralamaya bağlı kalmaksızın bu ikinci rivâyeti esas almış olduk. Diğer versiyonları ise, varsa senet ve metin farklılıklarını değerlendirme kısmında belirterek geçtikleri kaynakları dipnotta belirtmekle yetindik. Zeyd b. Erkam'dan sonraki iki temel râvî; tabiîn ve tebeû't-tabiîn râvîleri aynı iseler, aynı rivâyet altında; herhangi bir değişiklik var ise, onu da farklı bir rivâyet olarak ele aldık. Bu anlamda otuz konu başlığı altında Zeyd b. Erkam'ın elli beş rivâyetini ele almış olduk.

Konuya (başlığa) esas teşkil eden her rivâyetin altına tercümesini kaydettik. Daha sonra da konumuza esas teşkil eden (başlık) hadisi, “*hadisin senedi*” başlığı altında senet ricâlini kronolojik olarak aynı dönem râvîler arasına (/), ayrı dönem râvîler arasına (+) işareti koyarak verdik. Bahse konu hadisin versiyonunda tahvîl (senetlerde değişme ve geçiş) varsa bunu “*hâu't-tahvîl*” (H.) ile gösterdik.

Ayrıca ilgili hadisin senet zincirindeki her bir râvînin biyografisini, adâlet ve zabt yönünden hakkında verilen cerh ta'dil lafızlarını dipnotta ana hatlarıyla belirttik. İmkân dâhilinde sıhhat derecesine de işaret ettik.

Yine değerlendirme kısmında ilgili rivâyetin farklı versiyonlarında bulunan senet ve metin farklılıklarına değindik. Bu değerlendirme bölümünün sonuna da hadisin ameli yönü ile ilgili şerhlerde geçen açıklamalar varsa kısaca belirttik.

Zeyd b. Erkam'a dayalı olarak tespit edebildiğimiz hadisler ve konuları şöyledir:

2.1. Niyetin Önemi

1- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا أَبُو عَامِرٍ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ طَهْمَانَ عَنْ عَلِيِّ بْنِ عَبْدِ

الْأَعْلَى عَنْ أَبِي النُّعْمَانِ عَنْ أَبِي وَقَّاصٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ

إِذَا وَعَدَ الرَّجُلُ أَخَاهُ وَمِنْ نِيَّتِهِ أَنْ يَفِيَّ لَهُ فَلَمْ يَفِ وَلَمْ يَجِئْ لِلْمِيعَادِ فَلَا إِنْهُ عَلَيْهِ⁸⁰

Tercüme: Bize Muhammed b. el-Müsennâ anlattı. (Dedi ki:) Bize Ebû Âmir anlattı. (Dedi ki): Bize İbrahim b. Tahmân anlattı. O, Ali b. Abdula'la'dan; O Ebû Nu'mân'dan, O, Ebû Vakkâs'tan; O da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) Hz. Peygamber 'in (s.a.) şöyle dediğini rivâyet etti: "Bir kimse yerine getirmek niyetiyle kardeşine bir söz verir de onu yerine getiremez ve sözleştiği zaman gelemese, ona bir günah yoktur."

İlgili Hadîsin Senet Ricâli:

*Zeyd b. Erkam + Ebû Vakkâs⁸¹ / Ebû'n-Nu'mân⁸² + Ali b. Abdula'lâ⁸³ + İbrahim b. Tahmân⁸⁴ + Ebû Âmir⁸⁵ + Muhammed b. el-Müsennâ⁸⁶ + Ebû Dâvud.⁸⁷

⁸⁰ Ebû Dâvud, Süleymân b. Eş'as es-Sicistanî, *Sünenu Ebû Dâvud*, 2. baskı, Riyâd, Mektebetu'l-Meârif, 1988, Edeb, 91 (h.n.4995), s. 903; ayrıca bkz. Tirmizi, İman, 14 (h.n. 2633), s. 593-594.

⁸¹ *Ebû Vakkâs* (?): Zeyd b.Erkam 'dan (r.a.) ve Selmânu'l-Farisî'den (r.a.) rivâyette bulunmuştur. Kendisinden de Ebu'n-Nu'man hadis almıştır. İkisi de meçhul râvilerdir. bkz. Mizzî, Cilt 34, s. 391; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 601.

⁸² *Ebu'n-Nu'man* (?): Tirmizi, Ebû Hatim ve Darekutni meçhul olduğunu belirtmişlerdir. İbn Hibbân ise "es-Sikat" adlı kitabında ismini zikretmiştir. bkz. İbn Hibbân, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebi Hatim et-Temimi el-Bustî, *Kitabu's-Sikât*, Haydarabad, Matbaatu Meclisi Daireti'l-Meârif, 1973, Cilt 7, s. 664; Mizzî, Cilt 34, s. 350; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, 1. baskı, Beyrut, Muessesetu'r-Risâle, 1999, s. 598.

⁸³ *Ali b. Abdula'lâ* (?): Ali b. Abdula'la b. Âmir es-Se'lebî, Ebu'l-Hasen el-Kûfî el-Ahvel. Ahmed b.Hanbel ve Nesâî "leyse bihi be'sun" ifadesini kullanmışlardır. Yani zararsız, zararı yok anlamındadır. Böyle bir râvînin rivâyeti yazılır ve gözden geçirilir. Ebû Hatim "leyse bi kaviyyin" demiştir. Bir cerh ifadesi olup, böyle bir râvînin rivâyeti i'tibar için yazılır. bkz. Mizzî, Cilt 21, s. 44-45.

⁸⁴ *İbrahim b. Tahmân (160)*: İbrahim b. Tahmân b. Şu'be el-Horasanî, Ebû Saîd el-Herevî. İbnu'l-Mübarek "sahîhu'l-hadis", Ebû Hatim "sika", Yahya b. Ma'in "la be'se bih" ifadeleriyle onun adil bir râvî olduğuna hükmetmişlerdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 6, s. 160; Mizzî, Cilt 2, s. 108-111.

⁸⁵ *Ebû Âmir*: Abdulmelik b. Amr el-Kaysî, Ebû Âmir el-Âkadî el-Basrî. Yahya b. Ma'in "sika", Ebû Hatim "saduk", Nesâî ise "sikaton me'mun" ifadeleriyle güvenilir râvî olduğunu ifade etmişlerdir. bkz. Mizzî, Cilt 18, s. 364.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlgili hadisin Tirmizî'deki versiyonunda hadis Ebû Amir'e kadar aynı tarikle gelmiştir. Bu durumda, Ebu Davud rivayetinde Ebû Amir'den Muhammed b. el-Müsenna'nın; Tirmizî rivayetinde ise Muhammed b. Beşşâr'ın⁸⁸ rivayet ettiği görülmektedir.⁸⁹

Tirmizî rivayetinde, küçük bazı metin farklılıkları bulunmaktadır. Tirmizî'nin rivayetinde ise Ebû Dâvûd'un rivayetinden farklı olarak şunlar vardır: Bu rivâyette (ومن نيته / niyetinde olduğu halde) ifadesi yerine (و ينوي / niyet eder) ifadesi yer almakta olup, (أخاه / din kardeşine) ifadesi bulunmamaktadır. Ayrıca (فلا إثم عليه / ona günah olmaz) yerine de (فلا جناح / ona bir vebal yoktur) ifadesi yer almaktadır.

Senedeki râvîlerden Ebû Nu'man ve Ebû Vakkas meçhul râvîlerdir. Hadis hakkında Tirmizî'nin değerlendirmesi de şöyledir: Bu hadis gariptir. İsnadı zayıftır. Ebû Nu'mân ve Ebû Vakkas meçhul râvîlerdir.⁹⁰ Hadis el-Elbâni'ye göre de zayıftır.⁹¹ Anlam itibarıyla hadis, bir mü'min için İslâm'da niyyetin önem ve önceliğini vurgulayan, pratikte yaşanagelen niteliktedir. Aliyyu'l-Kârî'ye göre bu hadis, yerine getirmemek niyetiyle vaadde bulunan bir kimsenin bu vaadini yerine getirse de getirmese de günahkâr olacağına delalet etmektedir. Esasen bu şekilde vaadde bulunmak münafıklık alâmetidir. Aynı zamanda bazılarının göre bu hadis yerine getirmemiş bile olsa kişinin sâlih niyyetlerinden dolayı sevap alacağına delalet etmektedir.⁹²

---

⁸⁶ **Muhammed b. el-Müsennâ (252):** Muhammed b. El-Müsennâ b. Ubeyd b. Kays el-Ânezî, Ebû Musa el-Basrî. Sikatun Sebtun. Yani güvenilir ve sağlamdır. Bu lafızla nitelenen râvînin rivâyeti delil olarak alınır. bkz. İbn Hibbân, Cilt 9, s. 111; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 439.

⁸⁷ **Ebû Dâvud**, Süleymân b. Eş'as es-Sicistanî (275/888).

⁸⁸ **Muhammed b. Beşşâr (252):** Muhammed b. Beşşâr. Künyesi: Ebû Bekr el-Âbdî. Basralıdır. Kendisine Bundar da denir. Sikadır bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 19, s. 111; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 405.

⁸⁹ Tirmizi, İman, 14 (h.n. 2633), s. 593-594.

⁹⁰ Tirmizi, s. 593-594.

⁹¹ Tirmizî, s. 594.

⁹² Aliyyu'l-Kârî, Ali b. Sultân Muhammed, *Mirkâtü'l-meîâtih şerhu Mişkâti'l-mesâbih*, (thk. Cemâl Aytânî), 1. baskı, Beyrut, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2007, Cilt 9, s. 103.

2.2. Tuvalete Girerken Okunacak Dua

2- حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مَرْزُوقٍ أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ

أَرْقَمَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "إِنَّ هَذِهِ الْحُسُوشَ مُحْتَضِرَةٌ فَإِذَا أَتَى أَحَدُكُمْ
الْخَلَاءَ فَلْيَقُلْ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الْخُبُثِ وَالْخَبَائِثِ"⁹³

Tercüme: Bize 'Amr b. Merzuk anlattı. (dedi ki:) Bize Şu'be, Katade'den; O, en-Nadr b. Enes'ten; O Zeyd b. Erkam'dan; O da, Resûlullah'tan (s.a.) rivâyetle haber verdi. Buyurdu ki: *"Muhakkak ki bu helâlar (cin ve şeytanların) hazır buldukları yerlerdir. Bunun için sizden birisi helâya gireceği zaman şöyle desin: Allahum! Erkek ve dişi tüm kötü ve pis şeylerden Allah'a sığınırım."*

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + en-Nadr b. Enes⁹⁴ + Katade⁹⁵ + Şu'be⁹⁶ + Amr b. Merzuk⁹⁷ + Ebû Dâvud

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin diğer versiyonlarında da hadis Şu'be'ye kadar aynı tarikle gelmiştir. İbn Mâce rivayetinde⁹⁸ Şube'den sonra cerh ve ta'dil âlimlerince sika kabul edilen Abdurrahman b. Mehdî⁹⁹, Muhammed b. Ca'fer¹⁰⁰ ve Muhammed b.

⁹³ Ebû Dâvud, Tahâre, 3 (h.n. 6), s. 7; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19332, Cilt 32, s. 81; İbn Mâce, et-Tahâre ve Sünenühâ, 9 (h.n. 296), Cilt 1, s. 108.

⁹⁴ **en-Nadr b. Enes (100 ?):** en-Nadr b. Enes b. Mâlik el- Ensarî, Ebû Mâlik el-Basrî. Sikadır. Yüz küsur yılında vefat etmiştir. bkz. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 393.

⁹⁵ **Katade (117):** Katade b. Di'ame b. Katade b. Aziz b. Amr b. Rabiâ b. Amr b. El-Haris b. es-Sedusî. Sikatun sebtun/sağlam ve güvenilirdir. bkz. Mizzî, Cilt 23, s. 498 ve 517; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 389.

⁹⁶ **Şu'be (160):** Şu'be b. Haccâc, Künyesi: Ebû Bistam'dır. Sika, hafız ve mutkin/güvenilir, sağlam Hadis hafızıdır. bkz. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 208.

⁹⁷ **Amr b. Merzuk (224):** Âmr b. Merzuk el-Bahilî, Ebû Osman el-Basrî. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 22, s. 224-230.

⁹⁸ İbn Mâce, et-Tahâre ve Sünenühâ, 9 (h.n. 296), Cilt 1, s. 108.

⁹⁹ **Abdurrahman b. Mehdî (198):** Abdurrahman b. Mehdî b. Hassan el-Ânberî, Ebû Saîd el-Basrî. Sika, sebt ve hafız bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 17, s. 430-442; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 293.

¹⁰⁰ **Muhammed b. Ca'fer (206):** Muhammed b. Ca'fer el-Bezzaz, Ebû Ca'fer el-Medâinî. Ahmed b. Hanbel, la be'se bih; Ebû Dâvud, leyse bihi be's; Ebû Hatim, la yuhteccu bih ve yuktebu hadisuhu; İbn Hacer, sadukun fihi linun demiştir. İbn Hibbân sikalar arasında zikretmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 25, s. 10-11; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 408.

Beşşâr¹⁰¹ bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel rivayetinde¹⁰² ise Şu'be ile birlikte Haccâc¹⁰³ ve Muhammed b. Ca'fer yer almaktadır.

İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel rivâyetlerinde أتى (geldi) yerine دخل (girdi) ifadesi yer almaktadır.

Hadisin senesinde problemlı bir râvî görülmemektedir. Nitekim Nâsıruddîn el-Elbânî de, hadis hakkında sahîh demiştir.¹⁰⁴

---

¹⁰¹ Bkz. 88 nolu dipnot.

¹⁰² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19332, Cilt 32, s. 81.

¹⁰³ **Haccâc (131)**: Haccâc b. Haccâc el-Bahilî el-Basrî el-Ehvel. Yahya b. Ma'in ve Ebû Hatim, sika olduğunu; Ahmed b. Hanbel de Leyse bihi be's/zararsız olduğunu söylemişlerdir. bkz. Mizzî, Cilt 5, s. 431-433; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 93.

¹⁰⁴ Ebû Dâvud, s. 7.

3 - حَدَّثَنَا أَسْبَاتُ، حَدَّثَنَا سَعِيدٌ. وَعَبْدُالْوَهَّابُ، عَنْ سَعِيدٍ، عَنْ قَتَادَةَ، عَنْ الْقَاسِمِ الشَّيْبَانِيِّ، عَنْ

زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ؛ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ "إِنَّ هَذِهِ الْحُشُوشَ مُحْتَضِرَةٌ. فَإِذَا أَرَادَ

أَحَدُكُمْ أَنْ يَدْخُلَ، فَلْيَقُلْ: اللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْخَبِيثِ وَالْخَبَائِثِ"¹⁰⁵

قال عبدالوهاب: "الْخُبُثُ وَالْخَبَائِثُ"

Tercüme: Bize Esbat anlattı. (Dedi ki:) Bize Saîd ve Abdulvehhâb anlattı. O, Katade'den, O, el-Kâsım eş-Şeybânî'den; O, Zeyd b. Erkam'dan; O da, Resûlullah'tan (s.a.) rivâyette haber verdi. Buyurdu ki: "*Muhakkak ki bu helâlar (cin ve şeytanların) hazır buldukları yerlerdir. Bunun için sizden birisi helâyaya gireceği zaman şöyle desin: Allahım! Erkek ve dişi tüm kötü ve pis şeylerden Allah'a sığınırım.*"

Hadisin Senedi:

* Zeyd b. Erkam (r.a.) + el-Kasım eş-Şeybanî¹⁰⁶ + Katade¹⁰⁷ + Saîd¹⁰⁸ / Abdulvehhab¹⁰⁹ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyette İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin diğer versiyonu olan İbn Mâce rivayetinde de hadis, Said b. Arube'ye kadar tek tarikte gelmiştir. İbn Mâce rivayetinde¹¹⁰ Saîd'den sonra her ikisi de sika kabul edilen Abde ve Harun b. İshak yer almaktadır. Ancak bu tarikte tahvil

¹⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19331, Cilt 32, s. 80; ayrıca bkz. İbn Mâce, et-Tahare ve Sunenuha, 9 (h.n. 296), Cilt 1, s. 108.

¹⁰⁶ *El-Kasım eş-Şeybanî (?)*: el-Kasım b. Âvf eş-Şeybanî el-Bekrî. İbn Hibbân es-Sikat'da adını zikretmiştir. Ebû Hatim, Mudtaribu'l-Hadis (Hadisi muztaribtir) ifadesini kullanmıştır. İbn Hacer, saduk/son derece doğru demiştir. bkz. İbn Hibbân, V, s.305; Mizzî, Cilt 23, s. 399; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 387.

¹⁰⁷ Bkz. 95 nolu dipnot.

¹⁰⁸ *Saîd (156)*: Saîd b. Ebî Ârube, Mihran el-Âdevî, Ebu'n-Nadr el-Basrî. Yahya b. Ma'in ve Nesaî, sika/güvenilir oldukunu söylemişlerdir. bkz. Mizzî, Cilt 11, s. 5-11.

¹⁰⁹ *Abdulvehhâb (194)*: Abdulvehhâb b. Abdulmecid b. Es-Salt b. Ubeydullah b. el-Hakem b. Ebu'l-Âs es-Sekafî, Ebû Muhammed el-Basrî. Yahya b. Ma'in sika olduğunu söylemiş, İbn Hacer de vefatından üç yıl önce durumunun değiştiğini söylemiştir. bkz. Mizzî, Cilt 18, s. 503-508; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 309.

¹¹⁰ İbn Mâce, et-Tahare ve Sunenuha, 9 (h.n. 296), Cilt 1, s. 108.

bulunmaktadır. Söz konusu tahvilde Saîd'den sonra Abdullah b. Abdul'ala¹¹¹ ve Cemil b. el-Hasen el-'Atekî¹¹² bulunmaktadır.

Bu iki rivayet arasında metin yönünden bir değişiklik yoktur. Ancak Ahmed b. Hanbel rivayetinde râvîlerden Abdulvehhab **الخُبُّثُ والخَبَائِثُ** yerine **الخَبِيثُ والخَبَائِثُ** ifadesini kullanmıştır.

Bu hadis-i şeriflerden anlaşıldığına göre, kazâyı hâcet yerleri şeytan ve cinlerin bulunabileceği yerlerdir. Bunların şerlerinden korunmak, Allah'a sığınmakla mümkündür.¹¹³

---

¹¹¹ **Abdula'la b. Abdul'ala (189):** Abdula'la b. Abdula'la b. Muhammed, İbnu Şerahil, es-Sami el-Kuraşî el-Basrî. Künyesi, Ebû Muhammed; lakabı, Ebû Hemmâm'dır. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 16, s. 359-362; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 273.

¹¹² **Cemil b. el-Hasen el-Âtekî (251?):** Cemil b. El-Hasen b. Cemil el-Ezdî el-Âtekî el-Cehdemî, Ebu'l-Hasen el-Basrî. İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiştir. İbn Hacer de sadukun yuhtiu ifadesini kullanmıştır. bkz. Mizzî, Cilt 5, s. 127-130; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 81.

¹¹³ Necati Yeniçel, Hüseyin Kayapınar, *Sünen-i Ebû Davûd Terceme ve Şerhi*, (rdk. İ. Lütü Çakan), 1. baskı, İstanbul, Şamil Yayınevi, 1987, Cilt 1, s. 18.

2.3. Namaz Esnasında Konuşmak

4- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ حَدَّثَنَا يَحْيَى عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أَبِي خَالِدٍ عَنْ الْحَارِثِ بْنِ شُبَيْلٍ عَنْ

أَبِي عَمْرٍو الشَّيْبَانِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ كُنَّا نَتَكَلَّمُ فِي الصَّلَاةِ يُكَلِّمُ أَحَدُنَا أَخَاهُ فِي حَاجَتِهِ حَتَّى

نَزَلَتْ هَذِهِ الْآيَةُ { حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ } فَأَمَرْنَا

بِالسُّكُوتِ¹¹⁴

Tercüme: Bize Müsedded anlattı. (Dedi ki:) Bize Yahya, İsmail b. Ebî Hâlid'den; o, el-Haris b. Şubeyl'den; o, Ebû Âmr eş-Şeybanî'den; o da, Zeyd b. Erkam'dan rivâyetle şöyle anlattı: “Biz namazda konuşurduk. Öyle ki; bizden birisi ihtiyaç halinde kardeşiyle konuşurdu. Nihâyet "Namazı ve orta namazını muhafaza ediniz. Allah'ın huzurunda konuşmadan durunuz"¹¹⁵ (âyeti) nazil olunca namazda sükût etmekle emrolunduk.”

Hadisin Senedi:

* Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Âmr eş-Şeybanî¹¹⁶ / el-Haris b. Şubeyl¹¹⁷ + İsmail b. Ebî Hâlid¹¹⁸ + Yahya¹¹⁹ + Müsedded¹²⁰ + Buhârî

¹¹⁴ Buhârî, Tefsiru'l-Kur'an, 43 (h.n. 4534), Cilt 3, s. 203-204; ayrıca bkz. Buhârî, el-'Amel fi's-Salat, 2 (h.n. 1200), Cilt 1, s. 371; Müslim, el-Mesacid ve Mevadi'i's-Salat, 7 (h.n. 539), Cilt 1, s. 383; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 19278, Cilt 32, s. 28.

¹¹⁵ Bakara Suresi, 2/238.

¹¹⁶ **Ebû Âmr eş-Şeybanî (95):** Sa'd b. İyas, Ebû Âmr eş-Şeybanî. Kûfelidir. Muhadramundandır. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 10, s. 258-259; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 170.

¹¹⁷ **el-Haris b. Şubeyl:** el-Haris b. Şubeyl b. Âvf b. Ebi Habibe el Ahmesi el-Beceli, Künyesi: Ebu't-Tufeyl'dir. Kûfelidir. Tabînin küçüklerindedir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 5, s. 238-239; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 86.

¹¹⁸ **İsmail b. Ebî Hâlid (146):** İsmail b. Ebî Hâlid el-Ahmesî el-Becelî. Adının Hürmüz, Sa'd veya Kesir olduğu söylenmiştir. Künyesi, Ebî Abdullah'tır. Tabîndendir. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 69-76; Zehebî, *Siyer*, s. 1103-1104.

¹¹⁹ **Yahya (194):** Yahya b. Saîd b. Eban b. Saîd b. el-Âs b. Ümeyye el-Kuraşî el-Umevî. Künyesi, Ebû Eyyub'tur. Kûfelidir. Lakabı, cemeldir. Leyse bihi be'sun, yani zararsız anlamında sika bir râvîdir. İbn Hibbân da sika râvîler arasında zikretmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 31, s. 318-322; İbn Hibbân, Cilt 7, s. 599.

¹²⁰ **Müsedded (228):** Müsedded b. Müserhed b. Müserbel b. Müstevrid el-Esedî. Künyesi, Ebu'l-Hasen'dir. Basralıdır. Sika ve hafız bir râvîdir. Basra'da ilk müsned tasnif eden kişi olduğu söylenmiştir. Adının Abdulmelik b. Abdulaziz olduğu, Müsedded'in kendi lakabı olduğu da söylenmiştir. bkz. Iclî, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Sâlih, *Târihu's-sikât*, 1. baskı, Beyrut, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1984, Cilt 2, s. 272; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 460.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Namaz esnasında konuşmanın yasak olduğunu içeren, içerikleri birbirine benzeyen ve ricali sika olan ilgili hadisin Ahmed b. Hanbel, Buhârî ve Müslim'e ait diğer versiyonlarında da İsmail b. Ebî Halid'den itibaren yine sika raviler olan İsa b. Yunus, İbrahim b. Musa, Huşeym, Müsedded ve İshak b. İbrahim bulunmaktadır.¹²¹ Ancak Müslim'in diğer bir tahririnde tahvil olduğu görülmektedir.¹²² Ayrıca Müslim'in rivayetlerinden birinde bulunan Huşeym hakkında bazı cerh ve ta'dil âlimleri tarafından gizli irsal ve tedlis yaptığı söylenmektedir.¹²³ Diğer hadis imamlarından Nesâî'nin tahririnde İsmail b. Mes'ud¹²⁴; Ebû Davûd ve Tirmizî'nin tahrirlerinde Huşeym, Muhammed b. İsa¹²⁵, Mervan b. Muaviye, Yezid b. Harun¹²⁶, Muhammed b. Ubeyd¹²⁷ ve Ahmed b. Meni'¹²⁸ bulunmakta olup, bunlardan Mervan b. Muaviye¹²⁹ ve Huşeym'in¹³⁰ dışındaki ravilerin sika olduğu belirtilmektedir.¹³¹

Buhârî'deki bir diğer versiyonunda **أخاه** (*kardeşi*) ifadesi yerine **صاحبه** (*arkadaşı*) ifadesi geçmektedir. Nesâî'deki rivâyette de **صاحبه** (*arkadaşı*) ifadesi geçmektedir. Tirmizî'deki rivâyette de **صاحبه** (*arkadaşı*) ifadesinden sonra **إلى جنبه**

¹²¹ Buhârî, el-‘Amel fi’s-Salat, 2 (h.n. 1200), Cilt 1, s. 371; Müslim, el-Mesacid ve Mevadi’i’s-Salat, 7 (h.n. 539), Cilt 1, s. 383; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19278, Cilt 32, s.28.

¹²² Müslim, el-Mesacid ve Mevadi’i’s-Salat, 7 (h.n. 539), Cilt 1, s. 383.

¹²³ **Huşeym (183):** Huşeym b. Beşir b. El-Kasım b. Dinar es-Sülemî. Künyesi, Ebû Muâviye el-Vasitî'dir. Aslen Buharalı olduğu söylenir. Sikadır. Ancak tedlis ve gizli irsal yapan bir râvîdir. bkz. İclî, Cilt 2, s. 334; Mizzî, Cilt 30, s. 272-288; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 504.

¹²⁴ **İsmail b. Mes'ud (248):** İsmail b. Mes'ud el-Cehderî. Künyesi, Ebû Mes'ud'dur. Basralıdır. Es-Salt b. Mes'ud'un kardeşidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 195-196; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 49.

¹²⁵ **Muhammed b. İsa (224):** Muhammed b. İsa b. Necih. Künyesi, Ebû Hafz veya Ebû Ca'fer ibnu't-Tabba'tır. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 9, s. 64-65; Mizzî, Cilt 26, s. 258-264; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s.435.

¹²⁶ **Yezid b. Harun (206):** Yezid b. Harun b. Zazî es-Sülemî. İbn Zazân b. Sâbit de denilmiştir. Künyesi, Ebû Hâlid el-Vasitîdir. Aslen Buharalı olduğu da söylenmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. İclî, Cilt 2, s. 368; Mizzî, Cilt 32, s. 261-269.

¹²⁷ **Muhammed b. Ubeyd (204):** Muhammed b. Ubeyd b. Ebi Ümeyye. Adını Abdurrahman olduğu da söylenir. İsmail et-Tenafisî de denir. Künyesi, Ebî Abdullah'tır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. İclî, Cilt 2, s. 247; Mizzî, Cilt 26, s. 54-56; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 429.

¹²⁸ **Ahmed b. Meni' (244):** Ahmed b. Meni' b. Abdurrahman el-Beğavî. Künyesi, Ebû Ca'fer el-Asam'dır. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Sika ve hafızdır. bkz. Mizzî, Cilt 1, s. 495-497; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 25.

¹²⁹ **Mervan b. Muâviye (193):** Mervan b. Muâviye b. El-Haris b. Esmâ b. Hârice b. Uyeyne b. Hısn b. Huzeyfe b. Bedr el-Fezarî. Künyesi, Ebû Abdullah'tır. Kûfelidir. Mekke ve Şam'da ikamet etmiştir. Sika ve hafızdır. Hocalarının adını tedlis eder denilmiştir. bkz. İclî, Cilt 2, s. 270; Mizzî, Cilt 27, s. 403-409; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 459.

¹³⁰ Bkz. 123 nolu dipnot.

¹³¹ Tirmizî, Kıraat, 2 (h.n. 2986), s. 668; Mevakiti's-salât, 185 (h.n. 405), s. 110; Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Ali, *Sünenu'n-Nesâî*, 1. baskı, Riyâd, Mektebetu'l-Meârif, ts. Sehv, 20 (h.n. 1219), s. 198-199.

(yanındaki) ifadesi geçmektedir. Müslim'deki versiyonun sonunda **ونهيها عن الكلام** (konuşmaktan nehyolunduk) ziyadesi vardır.

Namazda konuşmak, İslâmın ilk yıllarında mübah idi. Daha sonra bu âyet ile nesh olmuştur.¹³² Ümmet arasında yaşana gelen ilgili hadis-i şerif, namazda konuşmanın haram olduğuna delildir. Konuşmanın bilerek ya da bilmeyerek bir ihtiyaca binâen veya sebepsiz olması arasında fark yoktur. Çünkü yasaklama mutlak olarak vârid olmuştur. Hanefî, Şafiî ve Hanbelîlerin görüşü bu şekildedir. Mâlikîlere göre, konuşma namazla ilgili bir sebebe dayanır da az olursa namazı bozmaz, aksi halde bozar.¹³³

---

¹³² Aynî, Cilt 7, s. 395.

¹³³ Yeniçel, Kayapınar, Cilt 3 s. 495.

2.4. Namazdan Sonra Dua ve Yakarış

5- حَدَّثَنَا مُسَدَّدٌ وَسُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ الْعَنْكِيُّ وَهَذَا حَدِيثٌ مُسَدَّدٌ قَالَا حَدَّثَنَا الْمُعْتَمِرُ قَالَ

سَمِعْتُ دَاوُدَ الطُّفَاوِيَّ قَالَ حَدَّثَنِي أَبُو مُسْلِمٍ الْبَجَلِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ قَالَ: سَمِعْتُ نَبِيَّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ وَقَالَ سُلَيْمَانُ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ فِي دُبُرِ صَلَاتِهِ "اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ أَنَا شَهِيدٌ أَنَّكَ أَنْتَ الرَّبُّ وَحَدَّكَ لَا شَرِيكَ لَكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ أَنَا شَهِيدٌ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ اللَّهُمَّ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ أَنَا شَهِيدٌ أَنَّ الْعِبَادَ كُلَّهُمْ إِخْوَةٌ لِلَّهِمَّ رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ اجْعَلْنِي مُخْلِصًا لَكَ وَأَهْلِي فِي كُلِّ سَاعَةٍ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ يَا ذَا الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ اسْمَعْ وَاسْتَجِبْ اللَّهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرُ اللَّهُمَّ نُورَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ" قَالَ سُلَيْمَانُ بْنُ دَاوُدَ "رَبَّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ اللَّهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرُ حَسْبِيَ اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ اللَّهُ أَكْبَرُ الْأَكْبَرُ"¹³⁴

Tercüme: Bize Müsedded ve Süleyman b. Dâvud el-‘Atekî anlattı -ki bu Müsedded’in hadisidir.- (Dediler ki:) Bize el-Mu’temir anlattı. (Dedi ki:) Dâvud et-Tufavî’den işittim. Dedi ki: Bana Ebû Müslim el-Becelî, Zeyd b. Erkam (r.a.)’dan rivâyetle anlattı. Zeyd b. Erkam (r.a.) dedi ki: Hz. Peygamber’i (s.a.) şöyle derken işittim: –(Râvîlerden Süleyman dedi ki:) Resûlullah(s.) namazın ardından şöyle derdi: “*Ey Rabbimiz ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Ben şahidim ki; sen Rabsın, teksin, ortağın yoktur. Ey Rabbimiz ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Ben şahidim ki; Muhammed senin kulun ve elçindir. Ey Rabbimiz ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Ben şahidim ki; bütün kulların kardeşidir. Ey Rabbimiz ve her şeyin Rabbi olan Allahım! Beni ve ailemi dünyada ve ahirette her zaman ihlâsla sana kulluk edenlerden eyle. Ey celâl ve kerem sahibi olan Rabbim! Dualarımızı işit ve kabul et! Allahu Ekber! Allahu Ekber! Ey göklerin ve yeryüzünün nuru olan Allahım!*” (râvîlerden) Süleyman b. Dâvud dedi ki: “*Göklerin ve yeryüzünün rabbi olan Allah*

¹³⁴ Ebû Dâvud, es-Salat, 360 (h.n. 1508), s. 259; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19293, Cilt 32, s. 48.

en büyüktür, en büyüktür. Allah bana yeter, O ne güzel vekildir. Allah en büyüktür, en büyüktür.”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b.Erkam (r.a.) + Ebû Müslim el-Becelî¹³⁵ + Dâvud et-Tufavî¹³⁶ + el-Mu'temir¹³⁷ + Müsedded¹³⁸ / Süleyman b. Dâvud el-‘Atekî¹³⁹ + Ebû Dâvud

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Duâ içerikli bu hadisin Ahmed b. Hanbel rivâyeti¹⁴⁰ de Ebû Dâvud rivayetinde olduğu gibi Mu'temir'e kadar aynı tarikle gelmiştir. Ahmed b. Hanbel rivayetinde Mu'temir'den sonra İbrahim b. Mehdî¹⁴¹ bulunmaktadır.

Metinde ise kayda değer bir değişiklik bulunmamaktadır.

Bu hadis isnadında, zayıf râvî Dâvud et-Tufavî bulunduğundan dolayı zayıftır. Ebû Müslim el-Becelî de meçhul bir râvîdir. Diğer râvîleri ise sika râvîlerdir.¹⁴²

Bu hadis, namazdan sonra metinde geçen sözlerle dua etmenin meşru' olduğuna delâlet etmektedir.¹⁴³

¹³⁵ **Ebû Müslim el-Becelî (?)**: Tabiîndendir. İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiştir. İbn Hacer de makbul bir râvî olduğunu söylemiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 5, s. 584; Mizzî, Cilt 34, s. 289; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 593.

¹³⁶ **Dâvud et-Tufavî (?)**: Dâvud b. Raşid et-Tufavî. Künyesi, Ebû Bahr el-Kirmanî. Basralıdır. Etba'ut-Tabiîndendir. Kuyumcudur. Leyyinu'l-Hadis yani hadiste gevşektir. Böyle bir râvînin Hadisleri terkedilmez, i'tibar için yazılır. Yahya b. Ma'in leyse bi şey'in diyerek az hadis rivâyet eden biri olduğunu belirtmiştir. İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt VI, s.281; Mizzî, Cilt 8, s. 386; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 138.

¹³⁷ **Mu'temir (187)**: Mu'temir b. Süleymân b. Tarhan et-Teymî. Teymoğullarından değil fakat onlar arasında ikamet ettiğinden onlara nisbet edilmiştir. Künyesi, Ebû Muhammed'dir. Basralıdır. Lakabı et-Tufeydir. Sika bir râvîdir. bkz.Mizzî, Cilt 28, s. 250-255; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 471.

¹³⁸ bkz. 120 nolu dipnot.

¹³⁹ **Süleymân b. Dâvud el-Âtekî (234)**: Süleymân b. Dâvud el-Âtekî. Künyesi, Ebu'r-Rabi' ez-Zehranî'dir. Basralıdır. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 11, s. 423; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 191.

¹⁴⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19293, Cilt 32, s. 48.

¹⁴¹ **İbrahim b. Mehdî (225)**: İbrahim b. Mehdî el-Missisî. Aslen Bağdatlıdır. Missise'de ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. İbn Hacer'e göre makbul bir râvîdir. Böylesi bir râvî ta'dil mertebelerinin en zayıf derecesinde kabul edilir. bkz. Mizzî, Cilt 2, s. 214-217; Zehebî, *Siyer*, s. 709-710; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 34.

¹⁴² bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 49.

¹⁴³ Yeniçel, Kayapınar, Cilt 5, s. 515.

2.5. Bayram Gününe Rastlayan Cuma Günü

6- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ حَدَّثَنَا عُمَانُ بْنُ الْمُغِيرَةِ عَنْ إِيَّاسِ بْنِ أَبِي رَمْلَةَ الشَّامِيِّ قَالَ: شَهِدْتُ مُعَاوِيَةَ بْنَ أَبِي سُفْيَانَ وَهُوَ يَسْأَلُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ قَالَ أَشْهَدْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِيدَيْنِ اجْتَمَعَا فِي يَوْمٍ؟ قَالَ: نَعَمْ. قَالَ: فَكَيْفَ صَنَعْتَ؟ قَالَ: صَلَّى الْعِيدَ ثُمَّ رَخَّصَ فِي الْجُمُعَةِ. فَقَالَ: "مَنْ شَاءَ أَنْ يُصَلِّيَ فَلْيُصَلِّ" ¹⁴⁴

Tercüme: Bize Muhammed b. Kesîr anlattı. (Dedi ki:) Bize İsrâîl haber verdi. (Dedi ki:) Bize Osman b. Muğire, İyas b. Ebi Remle eş-Şamî'den rivâyetle anlattı. (İyas dedi ki:) Muâviye b. Ebi Süfyân'ı Zeyd b. Erkam'a (r.a.) şöyle sorarken gördüm: "*İki bayram (bayram ve cuma) aynı güne rastladığı bir günde Resûlullah (s.a.) ile beraber bulundun mu?*" Zeyd: "Evet" dedi. "Peki, nasıl yaptı?" diye sordu. O da şöyle cevap verdi: "*Bayram namazını kıldı. Sonra cuma namazı konusunda da 'kılmak isteyen kılsın' diyerek ruhsat verdi.*"

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Muâviye b. Ebi Süfyân¹⁴⁵ + İyas b. Ebi Remle eş-Şamî¹⁴⁶ + Osman b. el-Muğire¹⁴⁷ + İsrâîl¹⁴⁸ + Muhammed b. Kesîr¹⁴⁹ + Ebû Dâvud

¹⁴⁴ Ebû Dâvud, es-Salat, 217 (h.n. 1070), s. 185; ayrıca bkz. Nesaî, Salatu'l-İdeyn, 32 (h.n. 1591), s. 262; İbn Mâce, es-Salât, 166 (h.n. 1310), Cilt 1, s. 415; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19318, Cilt 32, s. 68; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *Müsnedu'd-Dârimî* (thk. Huseyn Selim esed ed-Darânî), 1. baskı, Riyâd, Daru'l-Muğni, 2000, es-Salât, 225 (h.n. 1653), Cilt 1, s. 1003.

¹⁴⁵ **Muâviye b. Ebî Süfyân (60):** Sahr b. Harb b. Ümeyye el-Umevî. Künyesi, Ebû Abdurrahman'dır. Fetihden önce Müslüman olmuş ve vahiy kâtipliği de yapmıştır. bkz. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 470.

¹⁴⁶ **İyas b. Ebî Remle eş-Şamî (?):** Tabiîndendir. Meçhul bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 402; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 56.

¹⁴⁷ **Osman b. El-Muğire (?):** Osman b. el-Muğire es-Sekafî. Künyesi, Ebû Muğire'dir. Kûfelidir. Osman b. Ebî Zür'a'dır. Sika bir râvîdir. Tabiîndendir. Fakat sahâbeyle mülaki olup olmadığı tesbit edilemeyenlerdendir. bkz. Buhârî, *et-Tarihu'l-kebir*, Cilt 7, s. 262; İbn Hibbân, Cilt 7, s. 193; Mizzî, Cilt 19, s. 497-499; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 327.

¹⁴⁸ **İsrâîl (160):** İsrâîl b. Yunus b. Ebî İshak es-Sebiî el-Hemdanî. Künyesi, Ebû Yûsuf'tur. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. İsa b. Yunus'un kardeşidir. bkz. İclî, Cilt 1, s. 222; Mizzî, Cilt 2, s. 515; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 44.

¹⁴⁹ **Muhammed b. Kesir (223):** Muhammed b. Kesir el-Âbdî. Künyesi, Ebû Abdullah'tır. Basralıdır. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 9, s. 77; Mizzî, Cilt 26, s. 334-336; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 438.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Nesaî, İbn Mâce, Ahmed b. Hanbel ve Darimî versiyonlarında da sened, İsrâîl'e kadar aynı tarikle gelmiştir.¹⁵⁰ Nesaî'deki versiyonda İsrâîl'den sonra cerh ve ta'dil âlimlerince sika kabul edilen Abdurrahman b. Mehdi¹⁵¹ ve Amr b. Ali¹⁵²; İbn Mâce versiyonunda Zeyd'e soru soran kişinin adı zikredilmeden رجلاً (bir adam) ifadesi geçmekte ve İsrâîl'den sonra sika olan Ebû Ahmed¹⁵³ ve Nasr b. Ali el-Cehdemî¹⁵⁴; Ahmed b. Hanbel rivayetinde İsrâîl'den sonra sadece Abdurrahman; Darimî rivayetinde ise sadece Ubeydullah b. Musa¹⁵⁵ yer almaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen rivâyette صلى العيد (bayram namazını kıldı) ifadesinden sonra أول النهار (günün evvelinde) ifadesi yer almaktadır. Nesaî'deki rivayette ise bu ifade في أول النهار (günün evvelinde) şeklinde geçmektedir.

Râvîlerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere ilgili hadisin senedi sahîhtir.¹⁵⁶

Bu hadis, bayramın cuma gününe rastlaması durumunda bayram namazı kılındıktan sonra cemâatin, cuma namazını kılıp kılmamakta muhayyer olduklarını ifade etmektedir. Özellikle Hanbelîler bu hadisi delil göstererek eğer bayram günü cuma gününe rastlamışsa imamla birlikte bayram namazında bulunan kimseden cuma namazına gelmek sâkit olur, demişlerdir. Ancak bu hükümden imam müstesnadır.¹⁵⁷ Müslümanlar arasında bilinen bu sünnet, ümmet tarafından uygulanmakta; o gün Cuma namazı kılınmadığı takdirde Müslüman üzerine münferid olarak veya cemaatle farz olan öğle namazını kılmak gerekmektedir.¹⁵⁸

¹⁵⁰ Nesaî, *Salatu'l-İdeyn*, 32 (h.n. 1591), s. 262; İbn Mâce, *es-Salât*, 166 (h.n. 1310), Cilt 1, s. 415; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19318, Cilt 32, s. 68; Dârimî, *es-Salât*, 225 (h.n. 1653), Cilt 1, s. 1003.

¹⁵¹ Bkz. 99 nolu dipnot.

¹⁵² **Amr b. Ali (249):** Âmr b. Ali b. Bahr b. Keniz el-Bahilî es-Sayrafi el-Fellâs. Künyesi, Ebû Hafs'tır. Basralıdır. Sika ve hafız bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 22, s. 162; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 361.

¹⁵³ **Ebû Ahmed (203):** Muhammed b. Abdullah b. ez-Zübeyr b. Ömer b. Dirhem el-Esedî. Ebû Ahmed ez-Zübeyrî künyesidir. Kûfelidir. Sika ve sebt bir râvîdir. bkz. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 422.

¹⁵⁴ **Nasr b. Ali el-Cehdemî (250):** Nasr b. Ali b. Nasr b. Ali b. Subhan el-Cehdemî. Künyesi, Ebû Amr'dır. Basralıdır. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 29, s. 355-361; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 492.

¹⁵⁵ **Ubeydullah b. Musa (213):** Ubeydullah b. Musa b. Ebi'l-Muhtar. Adı Bazam el-Absî'dir. Künyesi, Ebû Muhammed'dir. Kûfelidir. bkz. Mizzî, Cilt 19, s. 164-170.

¹⁵⁶ bkz. Ebû Dâvud, *Sünen*, s. 185.

¹⁵⁷ Vehbe ez-Zuheyli, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletuhu*, Dimeşk, Daru'l-fikr, 1989, Cilt 2, s. 270-271.

¹⁵⁸ Abdullah Yıldız, *Tulakâ Râvîler ve Rivâyetleri*, 1. baskı, Ankara, Yayınevi Yay, 2012, s. 239.

2.6. Cenaze Namazı Kaç Tekbirle Kılınır?

7- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، أَخْبَرَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْة،

عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ أَبِي لَيْلَى، قَالَ: كَانَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمٍ يُكَبِّرُ عَلَيَّ جَنَائِزِنَا أَرْبَعًا، وَإِنَّهُ كَبَّرَ عَلَيَّ

جَنَازَةَ خَمْسًا، فَسَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ. فَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُهَا.¹⁵⁹

Tercüme: Bize Muhammed b. el-Müsennâ anlattı. (Dedi ki:) Bize Muhammed b. Ca'fer anlattı. (Dedi ki:) Bize Şu'be, Âmr b. Mürre'den; o da, Abdurrahman b. Ebû Leylâ'dan haber verdi. Dedi ki: Zeyd b. Erkam (r.a.) cenaze namazlarımızda dört tekbir alırdı. Bir seferinde ise beş tekbir almıştı. Kendisine bunu sorduk dedi ki: "Resûlullah (s.a.) beş tekbir de alırdı."

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Abdurrahman b. Ebû Leylâ¹⁶⁰ + Âmr b. Mürre¹⁶¹ + Şu'be¹⁶² + Muhammed b. Ca'fer¹⁶³ + Muhammed b. el-Müsennâ¹⁶⁴ + Tirmizî.¹⁶⁵

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Nesaî, İbn Mâce ve Ahmed b. Hanbel versiyonlarında da sened Şu'be'ye kadar aynı tarikle gelmiştir.¹⁶⁶ Nesaî'deki rivayette Şu'be'den sonra Yahya ve Amr b. Ali bulunmakta; İbn Mâce rivayetinde ise Şu'be'den sonra İbn Ebû Adiy,

¹⁵⁹ Tirmizi, Cenâiz, 37 (h.n. 1023) , s. 243; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19272, Cilt 32, s. 24; Nesaî, Cenâiz, 76 (h.n. 1982), s. 317; İbn Mâce, el-Cenâiz, 25 (h.n. 1505), Cilt 1, s. 482.

¹⁶⁰ *Abdurrahman b. Ebû Leylâ (83)*: Abdurrahman b. Ebû Leylâ el-Ensârî. Adının Yesar veya Bilal olduğu da söylenir. Tabiîndendir. Medinelidir. Sonra Kûfe'ye yerleşmiştir. Künyesi, Ebû İsa'dır. Sika bir râvîdir. bkz. İclî, Cilt 2, s. 86; Mizzî, Cilt 17, s. 372-376; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 291.

¹⁶¹ *Amr b. Mürre (116)*: Amr b. Mürre b. Abdullah b. Tarık b. El-Haris b. Seleme b. Ka'b b. Vail b. Cemel b. Kinane b. Naciye b. Murad el-Muradî el-Cemelî. Künyesi, Ebû Abdullah'tır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. Mürcieden olduğu iddia edilmiştir. bkz. İclî, Cilt 2, s. 185; Mizzî, Cilt 22, s. 232-237.

¹⁶² bkz. 96 nolu dipnot.

¹⁶³ *Muhammed b. Ca'fer (193)*: Muhammed b. Ca'fer el-Huzelî. Ğunder diye meşhurdur. Künyesi, Ebû Abdullah'tır. Şu'be'nin üvey oğludur. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 9, s. 50; Mizzî, Cilt 25, s. 5-9; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 407-408.

¹⁶⁴ bkz. 86 nolu dipnot.

¹⁶⁵ *Tirmizî (279/892)*: Muhammed b. İsa et-Tirmizî.

¹⁶⁶ Nesaî, Cenâiz, 76 (h.n. 1982), s. 317; İbn Mâce, el-Cenâiz, 25 (h.n. 1505), Cilt 1, s. 482; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19272, Cilt 32, s. 24.

Ebû Dâvud ve Yahya b. Hekim yer almakta olup aynı zaman da tahvil bulunmaktadır. Tahvilde de Şu'be'den sonra Muhammed b. Ca'fer ve Muhammed b. Beşşâr bulunmaktadır. Ahmed b. Hanbel rivayetinde ise Şu'be'den sonra Yahya b. Saîd gelmektedir.

Nesaî'de geçen rivâyette **يكبر على جنازنا اربعا** (cenazelerimizde dört tekbir alırdı) ifadesi geçmemektedir. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen 12300 nolu hadiste olayı aktaran Abdula'la'dır. O, Zeyd b. Erkam'a soran kişi olarak Ebû İsa Abdurrahman b. Ebû Leylâ'nın ismini zikretmektedir. Namazını kıldırıldığı kişi ise Huzeyfe b. Esid'dir.¹⁶⁷

Tirmizî'nin hadisle ilgili değerlendirmesi şu şekildedir: Zeyd b. Erkam'ın hadisi, hasen sahîhtir.¹⁶⁸

---

¹⁶⁷ İbnu'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, I, s. 703.

¹⁶⁸ Tirmizî, s. 243.

8 - حدثنا أسود بن عامر، حدثنا إسرائيل، عن عبد الأعلى قال: صليت خلف زيد بن

أرقم على جنازة، فكبر خمساً، فقام إليه أبو عيسى عبد الرحمن بن أبي ليلى، فأخذ بيده، فقال :

نسيت؟ قال: لا، ولكن صليت خلف أبي القاسم خليلي صلى الله عليه وسلم، فكبر خمساً، فلا

أتركها أبداً.¹⁶⁹

Tercüme: Bize Esved b. Âmir anlattı. (Dedi ki): Bize İsrâîl anlattı. O da Abdula'la'dan rivayetle dedi ki: Zeyd b. Erkam'ın (r.a.) arkasında bir cenaze namazı kıldım. Beş tekbirle namazı kıldırdı. Bunun üzerine Ebû İsa Abdurrahman b. Ebî Leylâ kalktı ve elinden tutarak şöyle dedi: “Unuttun mu?” O da bunun üzerine şöyle dedi: “Hayır, fakat ben dostum Ebu'l-Kâsım'ın (s.a.) arkasında namaz kıldım. O da beş tekbirle kıldırmişti. Bundan dolayı ben onu asla terk etmem.”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Abdula'la¹⁷⁰ + İsrâîl¹⁷¹ + Esved b. Âmir¹⁷² + Ahmed b. Hanbel

Rivayetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayet, Abdula'la'nın zayıf bir ravi olmasından dolayı isnadı zayıftır. Kendisinin sahâbe ile mülaki olduğuna dair herhangi bir rivâyet bulunmamaktadır.¹⁷³

¹⁶⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19300, Cilt 32, s. 54.

¹⁷⁰ **Abdula'la (129):** Abdula'la b. Amir es-Se'lebî el-Kûfî. Zayıf bir râvîdir. Bkz. Mizzî, Cilt 16, s. 352-355.

¹⁷¹ Bkz. 148 nolu dipnot.

¹⁷² **Esved b. Âmir (208):** el-Esved b. Âmir Şâzân. Şâzân'ın lakabı olduğu söylenir. Künyesi, Ebû Abdurrahman eş-Şâmi'dir. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 226-227; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 50.

¹⁷³ Ahmed b. Hanbel, Cilt 32, s. 54 (1 nolu dipnot).

9- حدثنا أسود بن عامر، ثنا شريك، عن عثمان بن أبي زرة، عن أبي سلمان

المؤذن قال : توفي أبو سريحة، فصلى عليه زيد بن أرقم، فكبر عليه أربعاً، وقال: كذا فعل

رسول الله صلى الله عليه و سلم.¹⁷⁴

Tercüme: Bize Esved b. Âmir anlattı. (Dedi ki:) Bize Şerik, Osman b. Ebî Zür'a'dan, O da Ebû Selman el-Müezzîn'den rivayetle anlattı. (Selman) dedi ki: Ebû Serîha vefat etti. Zeyd b. Erkam namazını kıldırđı da dört tekbir aldı ve dedi ki: Resûlullah (s.a.) böyle yaptı.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Selmân el-Müezzîn + Osman b. Ebî Zür'a
+ Şerik + Esved b. Âmir + Ahmed b. Hanbel

Rivayetle İlgili Değerlendirme:

Sahâbe ameli olan mevkuf haber durumundaki bu hadisin isnadı, Şerik'in zayıf bir râvî ve Ebu Selman el-Müezzîn'in de mechulu'l-hal olmasından dolayı zayıftır.¹⁷⁵

Ebû Serîha, Huzeyfe b. Esîd el-Ğıfarî'dir. Rıdvan Biat'ında bulunan sahâbilerdendir. Hicri 42 senesinde vefat etmiştir.¹⁷⁶

¹⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*,19301, Cilt 32, s. 55

¹⁷⁵ Diğer raviler sikadırlar. Bkz. Ahmed b. Hanbel, Cilt 32, s. 55 (3 nolu dipnot).

¹⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, Cilt 32, s. 55 (1 nolu dipnot).

10- حدثنا أسود بن عامر، أخبرنا جعفر الأحمر، عن عبد العزيز بن الحكيم، قال :

صليت خلف زيد بن أرقم على جنازة، فكبر خمساً، ثم التفت، فقال: هكذا كبر رسول الله صلى

الله عليه و سلم - أو نبيكم صلى الله عليه و سلم-¹⁷⁷.

Tercüme: Bize Esved b. Âmir anlattı. (Dedi ki:) Bize Ca'feru'l-Ahmer haber verdi. O da Abdulaziz b. el-Hekîm'den rivayetle, dedi ki: Zeyd b. Erkam'ın arkasında bir cenaze namazı kıldım, beş tekbir aldı ve dönüp dedi ki: Resûlullah (s.a.) -veya Peygamberiniz (s.a.)- bu şekilde tekbir aldı.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Abdulaziz b. el-Hekîm + Ca'fer el-Ahmer + Esved b. Âmir + Ahmed b. Hanbel

Rivayetlerle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin isnadı Abdulaziz b. el-Hekim'den dolayı zayıftır.¹⁷⁸

Cenaze namazını beş tekbirle kılmak hususunda Tirmizî şunları söylemiştir: Bazı ilim adamları, bu görüştedir. Aynı şekilde bazı sahâbîler de bu görüştedir. Ahmed ve İshak, cenaze namazında imam beş tekbir getirirse kendisine uyulur, demişlerdir.¹⁷⁹

¹⁷⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19312, Cilt 32, s. 63-64

¹⁷⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, s. 64 (1 nolu dipnot)

¹⁷⁹ Tirmizî, s. 243.

2.7. Kuşluk Namazının Efdal Olan Vakti Ne Zamandır?

11 - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَابْنُ نُمَيْرٍ. قَالَا: حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ (وَهُوَ ابْنُ عَلِيَّةَ) عَنْ

أَيُّوبَ، عَنْ الْقَاسِمِ الشَّيْبَانِيِّ؛ أَنَّ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رَأَى قَوْمًا يُصَلُّونَ مِنَ الضُّحَى. فَقَالَ: أَمَا لَقَدْ عَلِمُوا أَنَّ الصَّلَاةَ فِي غَيْرِ هَذِهِ السَّاعَةِ أَفْضَلُ. إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ حِينَ تَرْمَضُ الْفِصَالُ".¹⁸⁰

Tercüme: Bize Zuheyr b. Harb ve İbnu Numeyr anlattı. Dediler ki: Bize İsmail (b. Uleyye), Eyyub'tan; o da el-Kasım eş-Şeybanî'den rivâyetle anlattı ki; Zeyd b. Erkam kuşluk vaktinde namaz kılan bir topluluk görmüş. Bunun üzerine şöyle demiş: Bunlar bilirler ki, bu saatten başka saatte namaz kılmak daha faziletlidir. Çünkü Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “*Evvâbîn namazı, sıcağın deve yavrularının ayaklarının yandığı zaman kılınır.*”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam + el-Kasım eş-Şeybanî¹⁸¹ + Eyyub¹⁸² + İsmail(b. Uleyye)¹⁸³ + Züheyr b. Harb¹⁸⁴ / İbnu Nümeyr¹⁸⁵ + Müslim.¹⁸⁶

¹⁸⁰ Müslim, Salatu'l-Müsafirîn ve Kasruha, 19 (h.n. 748), Cilt 1, s. 515; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19347, Cilt 32, s.92.

¹⁸¹ bkz. 106 nolu dipnot.

¹⁸² **Eyyub (131):** Eyyub b. Ebî Temime. Adı, Keysan es-Sehtiyânî'dir. Künyesi, Ebû Bekr'dir. Basralıdır. Tabîîndendir. Enes b. Mâlik (r.a.)'ı görmüştür. Sika sebt ve hüccettir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 457-463; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 57.

¹⁸³ **İsmail b. Uleyye (193):** İsmail b. İbrahim b. Sehm b. Miksem. Künyesi, Ebû Bişr'dir. Uleyye annesinin adıdır. Babasının adı İbrahim'dir. İbn Uleyye diye meşhur olmuştur. Basralıdır. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 6, s. 44; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 44.

¹⁸⁴ **Züheyr b. Harb (234):** Züheyr b. Harb b. Şeddad el-Haraşî. Künyesi, Ebû Hayseme en-Nesaî'dir. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 9, s. 402-406.

¹⁸⁵ **İbn Numeyr (234):** Muhammed b. Abdullah b. Numeyr el-Hemdanî el-Harîfî. Künyesi, Ebû Abdurrahman'dır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 9, s. 85; Mizzî, Cilt 25, s. 566-570.

¹⁸⁶ **Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî (261/875):** Meşhur muhaddis, “*el-Câmiu's-Sahih*”in sahibidir.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadis'in Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki versiyonundaki sened ile İsmail b. Uleyye'ye kadar bir değişiklik görünmemektedir.¹⁸⁷ Ancak Müslim hadisi Züheyr b. Harb ve İbn Numeyr tarikiyle İsmail'den rivayet ederken; Ahmed b. Hanbel direkt İsmail'den rivayet etmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde Müslim'dekinden farklı olarak **يصلّون** (*namaz kılıyorlar*) ifadesinden sonra **في مسجد قباء** (*Kubâ Mescidi'nde*) ifadesi yer almaktadır. Bunun dışında bir değişiklik yoktur.

Hadisin senedinde bulunan râvîlerin tümü sika olup, hadis sahihtir.¹⁸⁸

---

¹⁸⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19347, Cilt 32, s.92.

¹⁸⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 22 (2 nolu dipnot).

12 - حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا عَنْ يَحْيَى بْنِ سَعِيدٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ.

قال: حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ الشَّيْبَانِيُّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ. قال: خرج رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ على

أهل قباء وهم يُصَلُّونَ. فَقَالَ: "صَلَاةُ الْأَوَّابِينَ إِذَا رَمَضَتِ الْفِصَالُ".¹⁸⁹

Tercüme: Bize Zuheyr b. Harb anlattı. Dedi ki: Bize Yahya b. Saîd'den, O da Hişâm b. Ebî Abdullah'tan rivayetle anlattı. Dedi ki: Bize el-Kasım eş-Şeybanî, Zeyd b. Erkam'dan rivayetle anlattı. Dedi ki: Resûlullah (s.a.) Kubâ halkı namaz kıldıkları esnada yanlarına çıktı. Şöyle dedi: "Evvâbîn namazı, sıcağın deve yavrularının ayaklarının yandığı zaman kılınır."

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam + el-Kasım eş-Şeybanî¹⁹⁰ + Hişâm b. Ebî Abdullah¹⁹¹ + Yahya b. Saîd¹⁹² + Züheyr b. Harb¹⁹³ + Müslim b. Haccâc

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Darimî ve Ahmed b. Hanbel'deki versiyonlarında da senet, Hişâm'a kadar aynı tarikle gelmiştir.¹⁹⁴ Darimî'deki rivayette Hişâm'dan sonra Vehb b. Cerir; Ahmed b. Hanbel'de ise Veki' bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen rivayette Müslim'deki rivayetten farklı olarak *يُصَلُّونَ* (namaz kılıyorlar) ifadesinden sonra *الضحى* (duha/kuşluk) kelimesi geçmektedir. Darimî'deki versiyonda da *يُصَلُّونَ* (namaz kılıyorlar) ifadesinden sonra *بعد طلوع الشمس* (güneşin doğuşundan sonra) ifadesi yer almaktadır.

Hadisin ravileri sika olup senedi sahihtir.

¹⁸⁹ Müslim, Salatu'l-Müsafirîn ve Kasruha, 19 (h.n. 748), Cilt 1, s. 516; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19264, Cilt 32, s. 9; Darimi, es-Salat, 153 (h.n. 1498), Cilt 2, s. 913.

¹⁹⁰ Bkz. 106 nolu dipnot.

¹⁹¹ **Hişâm b. Ebû Abdullah (152):** Hişâm b. Ebû Abdullah ed-Destuvâî. Künyesi, Ebû Bekr'dir. Basralıdır. Muaz b. Hişâm'ın babasıdır. Ebû Abdullah'ın adı, Senber er-Rabiî'dir. el-Cehderî de denmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 30, s. 515-223; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 503.

¹⁹² **Yahya b. Saîd (145):** Yahya b. Saîd b. Hayyan. Ebû Hayyan et-Teymî, künyesidir. Kûfelidir. Sika'dır. bkz. İclî, Cilt 2, s. 352; İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 7, s. 592; Mizzî, Cilt 31, s. 323-325.

¹⁹³ Bkz. 184 nolu dipnot.

¹⁹⁴ Darimi, es-Salat, 153 (h.n. 1498), Cilt 2, s. 913; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19264, Cilt 32, s. 9.

13 - حَدَّثَنَا عبد الوهَّاب، عَنْ سَعِيدٍ، عن قتادة، عن القاسم الشَّيبَانِيَّ عن زَيْدِ بْنِ

أَرْقَمَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَتَى عَلَى مَسْجِدِ قِبَاءٍ - أَوْ دَخَلَ مَسْجِدَ قِبَاءٍ - بَعْدَمَا
أَشْرَقَتِ الشَّمْسُ، وَهُمْ يُصَلُّونَ، فَقَالَ: " إِنَّ صَلَاةَ الْأَوَّلِينَ كَانُوا يُصَلُّونَهَا إِذَا رَمَضَتِ
الْفِصَالُ".¹⁹⁵

Tercüme: Bize Abdulvehhâb anlattı. O Saîd'den, O da el-Kasım eş-Şeybanî'den, O da Zeyd b. Erkam'dan rivayetle anlattı. Hz. Peygamber (s.a.) güneşin doğuşundan sonra Kubâ Mescidi'ne geldi –veya Kubâ Mescidi'ne girdi.- Onlar namaz kılıyorlardı. Bunun üzerine şöyle dedi: “Onların kıldıkları Evvâbîn namazı, sıcaktan deve yavrularının ayaklarının yandığı zaman kılınır.”

Hadisin Senedi:

* Zeyd b. Erkam + el-Kasım eş-Şeybanî¹⁹⁶ + Katade¹⁹⁷ + Saîd¹⁹⁸ +
Abdulvehhab¹⁹⁹ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetlerle İlgili Değerlendirme:

On üç nolu son hadisimiz Müslim'in şartlarına göre sahih bir hadistir.²⁰⁰

Bu hadisler bize, kuşluk namazının efdal olan vaktini bildirmektedir. Konuyla ilgili Nevevî'nin açıklaması şöyledir: Her ne kadar kuşluk namazının, güneşin doğmasından zevâl vaktine kadar kılınması caiz olsa da; âlimlerimiz, bu vaktin kuşluk namazı için en faziletli vakit olduğunu söylemişlerdir.²⁰¹

Akşamın farzından sonra kılınan nâfile namaz için bazı mürsel ve zayıf hadislerde evvâbîn tabirinin yer almasına karşılık bu rivâyette söz konusu tabirin sabahla öğle arasında kılınan kuşluk (duhâ) namazıyla ilgili olarak zikredildiği

¹⁹⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19347, Cilt 32, s. 92.

¹⁹⁶ Bkz. 106 nolu dipnot.

¹⁹⁷ Bkz. 95 nolu dipnot.

¹⁹⁸ Bkz. 108 nolu dipnot.

¹⁹⁹ **Abdulvehhâb (194):** Abdulvehhâb b. Abdulmecîd b. es-Salt b. Ubeydullah es-Sekafî, Ebû Muhammed el-Basrî. Sika bir ravîdir. Ancak ölümünden önce karıştırdığı olmuştur. Bkz. Mizzî, Cilt 18, s. 503-508.

²⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, Cilt 32, s. 92-93 (2 nolu dipnot).

²⁰¹ Nevevî, *el-Minhâc (Sahihu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî)*, 1. baskı, y.y. el-Matbaatu'l-Mısriyye, 1929, Cilt 6, s. 30.

görülür. Ancak İbn Hacer el-Heytemî (974/1567), Hatîb eş-Şîrbînî (977/1570) ve Şevkânî (1250/1834) gibi âlimler, bu durumun her iki namaz için de evvâbîn tabirinin kullanılmasına engel teşkil etmediğini söylemişlerdir.²⁰²

---

²⁰² Yunus Vehbi Yavuz, “Evvâbîn Namazı”, *DİA*, 1. baskı, Cilt 11, s. 544.

2.8. Hutbede “Emma Ba’d” Demek

14 - حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، عَنْ أَبِي حَيَّانَ، عَنْ يَزِيدَ

بْنِ حَيَّانَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَظَبَهُمْ فَقَالَ: "أَمَّا بَعْدُ"²⁰³

Tercüme: Bize Ebû Bekr b. Ebî Şeybe anlattı. (dedi ki:) Bize Muhammed b. Fudayl, Ebû Hayyan’dan, Yezid b. Hayyan’dan, o da Zeyd b. Erkam (r.a.)’dan rivâyetle anlattı ki Hz. Peygamber (s.a.) kendilerine hutbe okumuş da “emma ba’d (bundan sonra, gelem mevzumuzda, şöyle ki...)” ifadesini kullanmıştır.

Hadisin Senedi:

***Yezid b. Erkam (r.a.) + Yezid b. Hayyan²⁰⁴ + Ebû Hayyan²⁰⁵ + Muhammed b. Fudayl²⁰⁶ + Ebû Bekr b. Ebî Şeybe²⁰⁷ + Ebû Dâvud**

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivâyetin başka bir versiyonu bulunmamaktadır ve hadisin senedi sahihtir.²⁰⁸ Kesip atan, ayırt edici söz ve sözde iki kıssa arasını ayıran “emma ba’d” gibi ayırıcı söze “*fasl-ı hitâb*” denir.²⁰⁹

Hz. Peygamber bu ifadeyi Allah’a hamd-ü senadan ve şehadet kelimelerini okuduktan sonra kullanmıştır. Otuz kadar sahâbîden gelen rivâyetler buna delalet etmekte ve Hz. Peygamber’in bu kelimeyi hutbelerinde bu şekilde kullanmaya devam ettiğini ifade etmektedir. Binâenaleyh bu kelimeyi hutbe esnasında bu şekilde okumaya devam etmek müstehabtır.²¹⁰

²⁰³ Ebû Dâvud, el-Edeb, 81 (h.n. 4973) , s. 899.

²⁰⁴ **Yezid b. Hayyan (?):** Yezid b. Hayyan et-Teymî. Kûfelidir. Ebû Hayyan et-Temimî’nin amcasıdır. Tabiîndendir. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, *Kitabu’s-sikât*, Cilt 5, s. 536; Mizzî, Cilt 32, s.112; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 530.

²⁰⁵ **Ebû Hayyan (145):** Yahya b. Saîd b. Hayyan. Ebû Hayyan et-Teymî, künyesidir. Kûfelidir. Sikadır. bkz. İclî, Cilt 2, s. 352; İbn Hibbân, *Kitabu’s-sikât*, Cilt 7, s. 592; Mizzî, Cilt 31, s. 323-325.

²⁰⁶ **Muhammed b. Fudayl (194):** Muhammed b. Fudayl b. Ğazvan b. Cerir ed-Dabî. Künyesi, Ebû Abdurrahman’dır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. Aşırı şia taraftarı olmakla suçlanmıştır. bkz. Mizzî, Cilt 26, s. 293-298; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 436.

²⁰⁷ **Ebû Bekr b. Ebî Şeybe (235):** Abdullah b. Muhammed b. İbrahim b. Osman el-Vasitî. Kûfelidir. Musannef sahibidir. Sika ve hafızdır. bkz. İclî, Cilt 2, s. 57; Mizzî, Cilt 16, s. 34-41; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 262.

²⁰⁸ Ebû Dâvud, *Sünen*, s. 899.

²⁰⁹ Elmalılı, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili*, 1. baskı, İstanbul, Azim Dağıtım, 1992, Cilt 6, s. 465.

²¹⁰ Yeniell, Kayapınar, Cilt 16, s. 215 (Nurettin İtr, *Dirasetün Tatbikiyye*’den naklen.).

2.9. İhramlı Kimsenin Av Eti Yemesi

15 - حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ. حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ. قَالَ: أَخْبَرَنِي

الْحَسَنُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنِ طَاوُسٍ، عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا. قَالَ: قَدِمَ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمٍ. فَقَالَ لَهُ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبَّاسٍ يَسْتَذْكُرُهُ: كَيْفَ أَخْبَرْتَنِي عَنْ لَحْمٍ صَيْدٍ أُهْدِيَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ حَرَامٌ؟ قَالَ قَالَ: أَهْدِيَ لَهُ عَضْوٌ مِنْ لَحْمٍ صَيْدٍ فَرَدَّهُ. فَقَالَ: "إِنَّا لَا نَأْكُلُهُ. إِنَّا حُرْمٌ"²¹¹

Tercüme: Bana Züheyr b. Harb anlattı. (Dedi ki) Bize Yahya b. Saîd, İbni Cüreyc'den rivâyetle anlattı. (Dedi ki:) Bana el-Hasen b. Müslim, Tavus'tan; O da İbni Abbas'tan rivâyetle haber verdi. Dedi ki: Zeyd b. Erkam (r.a.) gelmişti. İbn Abbas -ona daha önceki bir meseleyi hatırlatarak-: "Resûlullah (s.a.), ihramlı iken kendisine hediye edilen av eti meselesini bana nasıl haber vermiştin?" diyerek anlatmasını istedi. O da şöyle anlattı: "O'na (Resûlullah'a) av etinden bir parça hediye edilmişti de, O da (s.a.) şöyle buyurmuştu: "Biz onu yemeyiz, çünkü biz ihramlıyız."

Hadîsin Senedi:

* Zeyd b. Erkam (r.a.) / İbnu Abbas (r.a.)²¹² + Tavus²¹³ + el-Hasen b. Müslim²¹⁴ + İbnu Cüreyc²¹⁵ + Yahya b. Saîd²¹⁶ + Züheyr b. Harb²¹⁷ + Müslim b. Haccâc

²¹¹ Müslim, Hacc, 8 (h.n. 1195), Cilt 2, s. 851; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19341, Cilt 32, s. 88; 19271, Cilt 32, s. 22; Nesâî, *Menasiku'l-Hacc*, 79 (h.n. 2821), s. 438;.

²¹² **İbn Abbas (68):** Abdullah b. Abbas b. Abdulmuttalib b. Haşim b. Abdi Menaf. Hz. Hz. Peygamber'in (s.a.) amcasının oğludur. Hicretten üç yıl önce doğmuştur. Muksirûndandır. Abâdile diye bilinen fakîh sahâbîlerden biridir. bkz. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 251.

²¹³ **Tavus (106):** Tavus b. Keysan el-Yemanî. Künyesi, Ebû Abdirrahman el-Himyerî'dir. Farisîdir. Adının, Zekvan olduğu; lakabının Tavus olduğu söylenir. Tabiîndendir. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 223.

²¹⁴ **Hasan b. Müslim (?):** el-Hasen b. Müslim b. Yennâk el-Mekkî. Tabiînin küçüklerindedir. Sika bir râvîdir. Tavus'tan önce vefat etmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 6, s. 325; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 103.

²¹⁵ **İbn Cüreyc (149):** Abdulmelik b. Abdulaziz b. Cüreyc el-Kuraşî el-Umevî. Künyesi, Ebu'l-Velid veya Ebu'l-Hâlid'dir. Mekkelidir. Sika bir râvîdir. Tedlis ve irsal yaptığı da söylenmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 18, s. 338-352; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 304.

²¹⁶ bkz. 119 nolu dipnot.

²¹⁷ bkz. 184 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İhramlı kimsenin av eti yemesinin yasak kılındığını belirten bu hadis Nesaî ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen versiyonlarında da İbn Cüreyc'e kadar aynı tarikle geldiği görünmektedir.²¹⁸ Nesaî'de geçen rivayette İbn Cüreyc'ten sonra Yahya ile birlikte Ebû Âsım ve Amr b. Ali; Ahmed b. Hanbel'in 19341 nolu rivayetinde İbn Cüreyc'ten sonra Abdurrezzak ve İbnu Bekr; 19271 nolu rivayette ise İbn Cüreyc'ten sonra sadece Yahya b. Saîd yer almaktadır.

Nesaî ve Ahmed b. Hanbel'deki rivayet metinlerinde Müslim rivayetinden farklı kayda değer bir değişiklik yoktur.

Hadisin senedi sahihtir.

---

²¹⁸ Nesaî, Menasiku'l-Hacc, 79 (h.n. 2821), s. 438; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19341, Cilt 32, s. 88; 19271, Cilt 32, s. 22.

16 - حَدَّثَنَا أَبُو سَلْمَةَ مَوْسَى بْنِ إِسْمَاعِيلَ، ثَنَا حَمَادٌ، عَنْ قَيْسٍ، عَنِ عَطَاءٍ، عَنْ

ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّهُ قَالَ: يَا زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، هَلْ عَلِمْتَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَهْدِيَ إِلَيْهِ

عَضُو صَيْدٍ فَلَمْ يَقْبَلْهُ وَ قَالَ: "إِنَّا حُرْمٌ"؟ قَالَ: نَعَمْ.²¹⁹

Tercüme: Bize Ebu Seleme Musa b. İsmail anlattı. (Dedi ki:) Bize Hammad anlattı. O Kays'tan, O Atâ'dan, O da İbn Abbas'tan rivayetle anlattı. İbn Abbas şöyle demiş: Ey Zeyd b. Erkam! Resûlullah'a (s.a.) av etinden bir parça hediye edilip te kendisinin "biz ihramlıyız" diyerek kabul etmediğini biliyor musun? Şöyle dedi: "Evet."

Hadîsin Senedi:

* Zeyd b. Erkam (r.a.) / İbnu Abbas (r.a.) + Âta + Kays + Hammad + Ebû Seleme Musa b. İsmail + Ebû Dâvud

Rivâyetlerle İlgili Değerlendirme:

On altı nolu son hadisin Ahmed b. Hanbel versiyonunda da senet Hammâd'a kadar aynı tarikle gelmiştir.²²⁰ Ahmed b. Hanbel rivayetinde Hammâd'dan sonra Affân ve Müemmel yer almaktadır.

Ahmed b. Hanbel rivayetinde Ebû Dâvud rivayetinden farklı olarak **عضو صيد** ifadesinden sonra **وهو محرم** (*ihramlı iken*) ifadesi yer almaktadır.

Son hadisimizin senedi de sahihtir.²²¹

Bu hadisler ihramlı bir kimsenin av eti yemesinin câiz olmadığını mutlak surette ifâde etmektedir. Onu avlayan kimsenin ihramlı olup olmaması arasında bir fark olmadığı gibi o hayvanı kendisi için veya başkasına ikrâm etmek için avlamış olması da önemli değildir. Bu hallerin hepsinde de ihramlının av eti yemesi haramdır. Çünkü hadiste ihramlının av eti yememesinin sebebi ihramlı olmasına bağlanmıştır.²²²

²¹⁹ Ebû Dâvud, Menasik, 41 (h.n. 1850), s. 322; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19294, Cilt 32, s. 49.

²²⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19294, Cilt 32, s. 49.

²²¹ Ebû Dâvud, s. 41.

²²² Yeniél, Kayapınar, Cilt 7, s. 182.

2.10. Kurbanın Fazileti

17- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَلْفِ الْعَسْقَلَانِيِّ. ثَنَا آدَمُ بْنُ أَبِي إِيَّاسٍ. ثَنَا سَلَامُ بْنُ مِسْكِينٍ.

ثَنَا عَائِدُ اللَّهِ عَنْ أَبِي دَاوُدَ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ؛ قَالَ: قَالَ أَصْحَابُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ

وَسَلَّمَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا هَذِهِ الْأَضَاحِيُّ؟ قَالَ: "سُنَّةُ أَبِيكُمْ إِبْرَاهِيمَ" قَالُوا: فَمَا لَنَا فِيهَا؟ يَا رَسُولَ

اللَّهِ! قَالَ: "بِكُلِّ شَعْرَةٍ حَسَنَةً" قَالُوا فَالْصُّوفُ؟ يَا رَسُولَ اللَّهِ! قَالَ: "بِكُلِّ شَعْرَةٍ مِنَ الصُّوفِ

حَسَنَةً"²²³

Tercüme: Bize Muhammed b.Halef el-Askalânî anlattı. (Dedi ki:) Bize Âdem b. Ebi İyas anlattı. (Dedi ki:) Bize Sellam b. Miskin anlattı. (dedi ki:) Bize Âizullah, Ebû Dâvud'tan, O da, Zeyd bin Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. (Zeyd) şöyle demiştir: Resûlullah (s.a.)'in ashâbı dediler ki: - Yâ Rasûlallah! Şu kurbanlar nedir? Resûlullah (s.a.) : "*Babanız İbrahim'in (a.s.) sünnetidir.*" diye cevap verdi. Sahâbîler: "Peki Yâ Resûlallah, kurbanlarda bizim için ne (sevap) var?" dediler. Resûlullah (s.a.) : "*Her kıla karşılık bir iyilik sevabı var*" buyurdu. Sahâbîler: 'Ya yünü?' dediler. Resûlullah (s.a.) : "*Yününden de her taneye karşılık bir iyilik sevabı vardır.*" buyurdu.

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Dâvud²²⁴ + Âizullah²²⁵ + Sellâm b. Miskîn²²⁶ + Âdem b. Ebû İyas²²⁷ + Muhammed b. Halef el-Askalanî²²⁸ + İbn Mâce

²²³ İbn Mâce, el-Edahî, 3 (h.n. 3127), Cilt 2, s. 1045; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19283, Cilt 32, s. 34.

²²⁴ **Ebû Dâvud (?)**: Nufey' b. el-Haris el-A'ma ed-Dârimî el-Hemdanî es-Sebiî. Kûfelidir. Adının, Nafi' olduğu söylenir. Metruk bir râvîdir. Yahya b. Ma'in, hadis uydurduğunu söylemiştir. bkz. Mizzî, Cilt 30, s. 9; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 496.

²²⁵ **Âizullah (?)**: Âizullah el-Mucaşî. Künyesi, Ebû Muaz'dır. Etbau't-tabîündendir. Zayıf bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 14, s. 193; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 232.

²²⁶ **Sellâm b. Miskîn (167)**: Sellâm b. Miskîn b. Rabiâ el-Ezdî en-Nemerî. Künyesi, Ebû Ravh'tır. Basralıdır. Ebû Davûd, Sellâm'ın lakabı olduğu; adının Süleymân olduğunu söylemiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 12, s. 294-297.

²²⁷ **Âdem b. Ebû İyâs (220)**: Adının, Abdurrahman b. Muhammed veya Nahiye olduğu da söylenir. b. Şuayb el-Horasanî el-Merruzî. Künyesi, Ebu'l-Hasen el-Askalanî'dir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 2, s. 301-307.

²²⁸ **Muhammed b. Halef el-Askalanî (260)**: Muhammed b. Halef b. Ammar b. el-Âlâ b. Ğazvan eş-Şâmî. Künyesi, Ebu'n-Nasr el-Askalanî'dir. Saduk bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 25, s. 161-162; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 412.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen rivayetle sözkonusu rivayetin senedi Sellâm b. Miskin'e kadar aynı tarikle gelmiştir.²²⁹ Ahmed b. Hanbel rivayetinde Sellâm'dan sonra sadece Yezid b. Harun bulunmaktadır.

Yukarıda verilen İbn Mâce rivâyetinin lafzı, Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen rivâyetle birebir örtüşmektedir.

Ancak ilgili hadisin isnadı Şuayb el-Arnaut'un belirttiği üzere çok zayıftır. Zira isnadında bulunan Ebû Dâvud isimli râvî, metruk bir râvîdir. Hadis uydurmakla itham edilmiştir.²³⁰

---

²²⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19283, Cilt 32, s. 34.

²³⁰ bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 34 (1 nolu dipnot).

2.11. Resûlullah (s.a.) Hangi Şeylerden Allah'a Sığındı?

18- حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَإِسْحَقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ وَمُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُمَيْرٍ -

وَاللَّفْظُ لِابْنِ نُمَيْرٍ - (قَالَ إِسْحَقُ: أَخْبَرَنَا. وَقَالَ الْأَخْرَانِ: حَدَّثَنَا) أَبُو مُعَاوِيَةَ عَنْ عَاصِمٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْحَارِثِ وَعَنْ أَبِي عُمَانَ النَّهْدِيِّ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ. قَالَ: لَا أَقُولُ لَكُمْ إِلَّا كَمَا كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: كَانَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ وَالْجُبْنِ وَالْبُخْلِ وَالْهَرَمِ وَعَذَابِ الْقَبْرِ. اللَّهُمَّ! آتِ نَفْسِي تَقْوَاهَا. وَزَكَّهَا أَنْتَ خَيْرٌ مَنْ زَكَّاهَا. أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا. اللَّهُمَّ! إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَتَّبِعُ وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا"²³¹

Tercüme: Bize Ebû Bekr b. Ebi Şeybe, İshak b. İbrahim ve Muhammed b. Numeyr anlattı.-Lafızlar İbni Nümeyr'e aittir.- (İshak, *Ahberana / Bize haber verdi* dedi. Diğer ikisi, *Haddesena / Bize anlattı* dediler.) Ebû Muâviye, Âsım'dan, o Abdullah b. El-Haris'ten, o Ebû Osman en-Nehdî'den, o da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle şöyle anlattı: Ben size Resûlullah'ın (s.a.) bize söylediğinden başka bir şey söylemiyorum. Resûlullah (s.a.) şöyle dua ederdi: “Allah'ım! Acizlikten, tembellikten, korkaklıktan, cimrilikten, ihtiyarlıktan ve kabir azabından sana sığınırım. Allah'ım! Nefsime, Allah'tan korkma duygusunu yerleştir. Nefsimi günahlardan temizle, onu en iyi temizleyecek olan sensin. Onun yar ve yardımcısı sensin. Allah'ım! Faydasız ilimden, sana itaat etmeyecek kalpten, aç gözlülüğünden ve kabul olunmayan duadan sana sığınırım”

²³¹ Müslim, ez-Zikr ve'd-Du'a ve't-Tevbe ve'l-İstiğfar,18 (h.n. 2722), Cilt 4, s. 2088; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*,19308, Cilt 32, s. 61;Tirmizî, *De'avat*, 116 (h.n. 3572), s. 812; Nesâî, *el-İsti'aze*, 13 (h.n. 5458), s. 822.

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Osman en-Nehdî²³² + Abdullah b. El-Haris²³³ + Âsım²³⁴ + Ebû Muâviye²³⁵ + Ebû Bekr b. Ebi Şeybe²³⁶ / İshak b. İbrahim²³⁷ / Muhammed b. Abdullah b. Numeyr²³⁸ + Müslim

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadis Tirmizî, Nesaî ve Ahmed b. Hanbel versiyonlarında Âsım el-Ahvel'e kadar aynı tarikle gelmiştir.²³⁹ Ancak Tirmizî versiyonunda Abdullah b. el-Hâris bulunmamakta ve Ebû Muaviye'den sonra sadece Ahmed b. Meni' yer almaktadır. Nesaî rivayetinde de Ebû Osman bulunmamakta ve Ebû Muaviye'den sonra Muhâdir ile Ahmed b. Süleyman yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel rivayetinde de Ebû Osman bulunmamakta ve Âsım'dan sonra Abdurrahman b. Ziyad ile Affân yer almaktadır.

Tirmizî'de geçen rivâyette sadece duanın ilk cümlesi yer almaktadır. Nesaî'deki rivâyette ise kayda değer bir farklılık yoktur. Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen rivâyetin sonunda Zeyd b. Erkam (r.a.)'ın şu ilavesi vardır: **كان رسول الله صلى الله عليه وسلم يعظمانه، ونحن نُعَلِّمُوهُنَّ** (*Resûlullah (s.a.) onları bize öğretirdi, biz de size öğretiyoruz*).

Rivâyet senedindeki ricâl biyografilerinde de görüldüğü gibi hadisin bütün râvîleri sika olup, isnadı sahihtir.

²³² **Ebû Osman en-Nehdî (100):** Abdurrahman b. Mell b. Amr b. Adî b. Vehb b. Rabia b. Sa'd b. Cüzime / Huzeyme b. Ka'b b. Rifa'a b. Mâlik. Ebû Osman, künyesidir. Kûfelidir. Basra'da ikamet etmiştir. Muhadramûndandır. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 17, s. 424; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 292.

²³³ **Abdullah b. El-Haris (100):** Abdullah b. El-Haris el-Ensarî. Künyesi, Ebu'l-Velid'dir. Basralıdır. Tabiîndendir. Muhammed b. Sirin'in eniştesidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 4, s. 79; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 242; Safedî, Salahuddîn Halil b. Aybek, *el-Vâfi bi'l-Vefâyât*, (thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafâ), 1. baskı, Beyrut, Daru ihyai't-turasi'l-arabî, 2000, Cilt 17, s. 63.

²³⁴ **Âsım (142):** Âsım b. Süleymân el-Ahvel. Künyesi, Ebû Abdurrahman'dır. Basralıdır. Medain'in kadılığı yapmıştır. Sika bir râvîdir. Ancak Yahya b. Saîd el-Kattân, onu zayıf kabul etmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 13, s. 485-491; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 228; Safedî, Cilt 16, s. 324.

²³⁵ **Ebû Muâviye (194):** Muhammed b. Hazim et-Temimî es-Sa'dî ed-Darir. Ebû Muâviye, künyesidir. Hem isim hem künyesiyle meşhurdur. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. Fakat mücieden olmakla tenkit edilmiştir. bkz. Iclî, Cilt 2, s. 236; Mizzî, Cilt 25, s. 123-133; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 411.

²³⁶ bkz. 202 nolu dipnot.

²³⁷ **İshak b. İbrahim (238):** İshak b. İbrahim b. Mahled b. İbrahim b. Matar el-Hanzalî. Künyesi, Ebû Yakub el-Mervezî. İbn Raheveyh diye bilinir. Nişabur'da ikamet etmiştir. Sika, hafız, imam ve müctehiddir. bkz. Mizzî, Cilt 2, s. 373-387; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 39.

²³⁸ **Muhammed b. Abdullah b. Numeyr (234):** Muhammed b. Abdullah b. Numeyr el-Hemdanî el-Harifi. Künyesi, Ebû Abdurrahman'dır. Kûfelidir. Sika ve hafız bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 25, s. 566-570; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 425.

²³⁹ Tirmizî, De'avat, 116 (h.n. 3572), s. 812; Nesaî, el-İsti'aze, 13 (h.n. 5458), s. 822; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19308, Cilt 32, s. 61.

2.12. Sarf / Para Bozma

19 - حَدَّثَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ عَنْ أَبِي الْمِنْهَالِ قَالَ كُنْتُ أَتَجِرُ فِي الصَّرْفِ فَسَأَلْتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَقَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ح وَحَدَّثَنِي الْفَضْلُ بْنُ يَعْقُوبَ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ بْنُ مُحَمَّدٍ قَالَ ابْنُ جُرَيْجٍ: أَخْبَرَنِي عَمْرُو بْنُ دِينَارٍ وَعَامِرُ بْنُ مُصْعَبٍ أَنَّهُمَا سَمِعَا أَبَا الْمِنْهَالِ يَقُولُ: "سَأَلْتُ الْبَرَاءَ بْنَ عَازِبٍ وَزَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ عَنِ الصَّرْفِ فَقَالَا: كُنَّا تَاجِرِينَ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَأَلْنَا رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الصَّرْفِ. فَقَالَ: "إِنْ كَانَ يَدًا بِيَدٍ فَلَا بَأْسَ، وَإِنْ كَانَ نَسِيئًا فَلَا يَصْلُحُ"²⁴⁰

Tercüme: Buhârî dedi ki: Bize Ebû Âsım, İbni Cüreyc'ten rivâyetle anlattı. Dedi ki: Bana Amr b. Dinar, Ebû Minhâl'den rivâyetle onun şöyle anlattığını haber verdi: Ben sarraflık yapıyordum. Bu durumu Zeyd b. Erkam'a (r.a.) sordum. O da Hz. Peygamber'in (s.a.) şöyle buyurduğunu söyledi. **(H.):** Buhârî dedi ki: Bana el-Fadl b. Yakub anlattı. (Dedi ki:) Bize el-Haccâc b. Muhammed anlattı. İbnu Cüreyc dedi ki: Bana 'Amr b. Dinar ve Âmir b. Mus'ab haber verdi ki, bu ikisi Ebû Minhâl'den işittiklerine göre o şöyle demiş: Berâ b. 'Azib ile Zeyd b. Erkam'a (r.a.) sarf²⁴¹ hakkında sordum. Şöyle cevap verdiler: İkimiz Resûlullah (s.a.) döneminde tüccar idik. Resûlullah'a (s.a.) sarf hakkında sorduk da şöyle cevap verdi: "Eğer elden ele peşin olursa problem yok, eğer veresiye olursa bu doğru olmaz."

²⁴⁰ Buhârî, Buyu', 8 (h.n. 2061), Cilt 2, s. 7; ayrıca bkz. Müslim, el-Musakat, 16 (h.n. 1589), Cilt 3, s. 1212; Ahmed b. Hanbel, Müsned, 19274, Cilt 32, s. 26; 19275, Cilt 32, s. 27; 19307, Cilt 32, s. 60-61; 19317, Cilt 32, s. 66; 19330, Cilt 32, s. 79; 19338, Cilt 32, s. 86; Nesai, el-Buyu', 49 (h.n. 4576), s. 699; (h.n. 4577), s. 699.

²⁴¹ Nakdi nakde satmak yani külçe ya da para halindeki altın ya da gümüşü, yine altın ya da gümüş karşılığında satmaktır ki buna "akçe (para) bozma" denir. Bu işle meşgul olana "sarraf" denir. Bkz. Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 2. baskı, İstanbul, Ensar Neşriyat, 2005, s. 56.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam + Ebu'l-Minhâl²⁴² + Âmr b. Dinar²⁴³ + İbn Cüreyc²⁴⁴ + Ebû Âsım²⁴⁵ (H.) Zeyd b. Erkam / Berâ b. Âzib + Ebu'l-Minhâl + Âmr b. Dinar / Âmir b. Mus'ab²⁴⁶ + İbn Cüreyc + Haccâc b. Muhammed + el-Fadl b. Ya'kub + Buhârî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin tüm versiyonlarında Ebu'l Minhâl ortak râvîdir. Müslim'deki versiyonda Ebu'l-Minhâl'den sonra Ebu'l-Minhâl, Habîb, Şu'be, Mu'az ve Ubeydullah b. Mu'az el-Ânberî adlı râvîler vardır.²⁴⁷ Nesâî'deki 4576 nolu rivayette Ebu'l-Minhâl'den sonra Âmr b. Dinar, Âmir b. Mus'ab, İbn Cüreyc, Haccâc ve İbrahim b. El-Hasen; 4577 nolu hadiste ise Habîb, Şu'be, Mu'az, Muhammed ve Ahmed b. Abdullah b. el-Hakem adlı râvîler yer almaktadır.²⁴⁸ Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen 19274 nolu rivayette Ebu'l-Minhâl'den sonra Habib (b. Ebi Sabit), Şu'be ve Yahya b. Saîd; 19275 nolu rivayette Habib b. Ebi Sabit, Şu'be, Behz ile Affân; 19307 nolu rivayette Âmr b. Dinar, İbrahim b. Nafi' ve Yahya b. Ebi Bekir; 19317 nolu rivayette Âmr b. Dinar, Âmir b. Mus'ab, İbn Cüreyc ve Ravh; 19330 nolu rivayette Hasen b. Müslim, İbn Cüreyc ve Ravh; 19338 nolu rivayette ise Habib, Şu'be, Muhammed b. Ca'fer ile Behz adlı râvîler yer almaktadır.²⁴⁹

İlgili hadîsin Buhârî rivâyeti tahvilli olup, lafzı diğer rivâyetlerle örtüşmekte; ancak Müslim'deki rivâyette farklı olarak *بيع الورق* (*gümüştün satılması*) ifadesi geçmektedir.

Bu hadise göre paranın para ile satışında vadeli satış câiz değildir.²⁵⁰

²⁴² *Ebu'l-Minhâl (106)*: Abdurrahman b. Mut'im el-Bunanî el-Mekkî. Basralıdır. Mekke'de ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 5, s. 108; Mizzî, Cilt 17, s. 406; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 292.

²⁴³ *Amr b. Dinâr (126)*: Amr b. Dinâr el-Mekkî. Künyesi, Ebû Muhammed el-Esram el-Cumahî'dir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 22, s. 5-12; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 358.

²⁴⁴ bkz. 184 nolu dipnot.

²⁴⁵ *Ebû Âsım (212)*: ed-Dahhâk b. Mahled b. ed-Dahhâk b. Müslim b. ed-Dahhâk eş-Şeybânî. Künyesi, Ebû Âsım en-Nebil'dir. Basralıdır. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 13, s. 281-290; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 221.

²⁴⁶ *Âmir b. Mus'ab (?)*: Mus'ab b. Âmir de denilmiştir. İbn Hibbân sika râvîler arasında saymıştır. İbn Hacer'e göre meçhul bir râvîdir. Darekutni ise leyse bi'l-kaviy/kuvvetli değil demiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 5, s. 192; Mizzî, Cilt 14, s. 77-78; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 231.

²⁴⁷ Müslim, el-Musakat, 16 (h.n. 1589), Cilt 3, s. 1212.

²⁴⁸ Nesâi, el-Buyu', 49 (h.n. 4576), s. 699; (h.n. 4577), s. 699.

²⁴⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19274, Cilt 32, s. 26; 19275, Cilt 32, s. 27; 19307, Cilt 32, s. 60-61; 19317, Cilt 32, s. 66; 19330, Cilt 32, s. 79; 19338, Cilt 32, s. 86.

²⁵⁰ İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Cilt 4, s. 483.

2.13. Resûlullah (s.a.) Kaç Gaza Yapmıştır?

20 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَابْنُ بَشَّارٍ (وَاللَّفْظُ لِابْنِ الْمُثَنَّى) قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ

جَعْفَرٍ. حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ؛ أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ يَزِيدَ خَرَجَ يَسْتَسْقِي بِالنَّاسِ. فَصَلَّى رَكْعَتَيْنِ

ثُمَّ اسْتَسْقَى. قَالَ: فَلَقِيتُ يَوْمَئِذٍ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ. وَقَالَ: لَيْسَ بَيْنِي وَبَيْنَهُ غَيْرُ رَجُلٍ، أَوْ بَيْنِي وَبَيْنَهُ

رَجُلٌ. قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: كَمْ غَزَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قَالَ: تِسْعَ عَشْرَةَ. فَقُلْتُ: كَمْ

غَزَوْتَ أَنْتَ مَعَهُ؟ قَالَ: سَبْعَ عَشْرَةَ غَزْوَةً. قَالَ: فَقُلْتُ: فَمَا أَوَّلُ غَزْوَةٍ غَزَاهَا؟ قَالَ: دَاثُ الْعُسَيْرِ

أَوْ الْعُسَيْرِ.²⁵¹

Tercüme: Bize Muhammed b. El-Müsennâ ve İbni Beşşâr anlattı.(Lafız İbnu'l-Müsennâ'ya aittir.) Dediler ki: Bize Muhammed b. Ca'fer anlattı. (Dedi ki:) Bize Şu'be, Ebû İshak'tan rivâyetle anlattı ki, Abdullah b. Yezîd halkla yağmur duasına çıkmış. Ve iki rekât namaz kılmış. Sonra yağmur duası yapmış. (Abdullah) şunları söylemiş: Derken o gün Zeyd b. Erkam'la (r.a.) karşılaştım. Onunla aramızda bir adamdan başka kimse yoktu. (Yahut onunla aramızda bir adam vardı.) Ona dedim ki: “Resûlullah (s.a.) kaç gaza yaptı?” Şöyle cevap verdi: “On dokuz.” Şöyle dedim: “Peki sen onunla birlikte kaç gaza yaptın?” Şöyle dedi: “On yedi gaza!” Şöyle dedim: “Onun yaptığı ilk gaza hangisidir?” Dedi ki: “Zâtü'l-Useyr veya el-Uşeyr'dir.”

²⁵¹ Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 49 (h.n. 1254), Cilt 3, s. 1447; ayrıca bkz. Buhârî, el-Meğazi, 77 (h.n. 4404), Cilt 3, s. 174; 89 (h.n. 4471) Cilt 3, s. 188; 1 (3949), Cilt 3, s. 81; Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 49 (h.n. 144/1254), Cilt 3, s. 1447; el-Hacc, 35 (h.n. 1254), Cilt 2, s. 916; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19282, Cilt 32, s. 33; 19298, Cilt 32, s. 51-52; 19335, Cilt 32, s. 84; Dârimî, el-Menasik, 3 (h.n.1827), Cilt 2, s. 1123.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) / Abdullah b. Yezid²⁵² + Ebû İshak²⁵³ + Şu'be²⁵⁴ + Muhammed b. Ca'fer²⁵⁵ + Muhammed b. el-Müsennâ²⁵⁶ / Muhammed b. Beşşâr²⁵⁷ + Müslim

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Müslim'deki diğer versiyonunda Ebû İshak'tan sonra, Züheyr, Yahya b. Âdem ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe adlı râvîler yer almıştır.²⁵⁸ Müslim'deki diğer bir versiyonda ise Ebû İshak'tan sonra, Züheyr, el-Hasen b. Musa ve Züheyr b. Harb adlı râvîler vardır.²⁵⁹ Buhârî'deki 4404 nolu versiyonda Ebû İshak'tan sonra, Züheyr ve Âmr b. Hâlid; 4471 nolu versiyonda İsrâîl ve Abdullah b. Recâ; 3949 nolu versiyonda ise Şu'be, Vehb ve Abdullah b. Muhammed isimli râvîler yer almıştır.²⁶⁰ Tirmizî'deki rivayette Ebû İshak'tan sonra Şu'be, Vehb b. Cerir, Ebû Dâvud et-Tayâlisî ve Mahmud b. Ğeylân adlı râvîler gelmiştir.²⁶¹ Darimî'deki versiyonda Ebû İshak'tan sonra Zuheyr, Yahya b. Âdem ve Mücahid b. Musa vardır.²⁶² Ahmed b. Hanbel'deki 19282 nolu rivayette Ebû İshak'tan sonra Ebû İsrâîl, İsrâîl ve Veki'; 19282 nolu rivayette Züheyr ve Hasen b. Musa; 19335 nolu rivayette ise Şu'be ve Muhammed b. Ca'fer adlı râvîler yer almaktadır.²⁶³

Buhârî'de geçen 4404 nolu ve Müslim'de geçen 1254 nolu hadislerde **و أنه حج بعد ما هاجر حجاً واحدة لم يحج بعدها : حجة الوداع** (*hicretten sonra bir hac dışında hac yapmamıştır ki o da: veda haccıdır*) ifadesi de yer almaktadır. Müslim'deki rivayette Ebû İshak'tan gelen şu ilavede vardır **و بمكة أخرى** (*Mekke'de başka bir hac yapmıştır.*)

²⁵² **Abdullah b. Yezid (?)**: Abdullah b. Yezid b. Zeyd b. Husayn b. Amr b. El-Haris b. Hatme. Adı, Abdullah b. Cuşem b. Mâlik b. el-Evs el-Ensârî. Künyesi, Ebû Musa el-Hatmî'dir. Küçük sahâbilerdendir. Resûlullah (s.a.) ile beraber on yedi yaşında iken Hudeybiye'ye katılmıştır. bkz. Mizzî, Cilt 16, s. 301; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 271.

²⁵³ **Ebû İshak (127)**: Amr b. Abdullah b. Ubeyd. Amr b. Abdullah b. Ali veya Amr b. Abdullah b. Ebû Şeirâ da denilir. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 22, s. 102-112; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 360.

²⁵⁴ bkz. 96 nolu dipnot.

²⁵⁵ bkz. 100 nolu dipnot.

²⁵⁶ bkz. 86 nolu dipnot.

²⁵⁷ bkz. 88 nolu dipnot.

²⁵⁸ Müslim, el-Cihad ve's-Siyer, 49 (h.n. 144/1254), Cilt 3, s. 1447.

²⁵⁹ Müslim, el-Hacc, 35 (h.n. 1254), Cilt 2, s. 916.

²⁶⁰ Buhârî, el-Meğazi, 77 (h.n. 4404), Cilt 3, s. 174; 89 (h.n. 4471) Cilt 3, s. 188; 1 (3949), Cilt 3, s. 81.

²⁶¹ Tirmizî, el-Cihad, 6 (h.n.1676), s. 392.

²⁶² Dârimî, el-Menasik, 3 (h.n.1827), Cilt 2, s. 1123.

²⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19282, Cilt 32, s. 33; 19298, Cilt 32, s. 51-52; 19335, Cilt 32, s. 84.

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen 19282 nolu hadiste (*و سبقني بغزاتين* / O (s.a.), *benden iki tane fazla gazve yaptı.*) ilavesi vardır.

Hz. Peygamber'in yirmi altı veya yirmi yedi savaşa katıldığına dair rivâyetler de bulunmaktadır. Fakat kabul görülen görüş, bu hadiste de geçtiği üzere on dokuz savaşa katıldığıdır.²⁶⁴

---

²⁶⁴ Bkz. İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-tarih*, Cilt 2, s. 172.

2.14. Hz. Ali ve Ailesinin Fazileti

21- حَدَّثَنَا سُلَيْمَانُ بْنُ عَبْدِ الْجَبَّارِ الْبَغْدَادِيُّ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ قَادِمٍ حَدَّثَنَا أَسْبَاطُ بْنُ

نَصْرِ الهمداني عن السدي عن صبيح مولى أم سلمة عن زيد بن أرقم أن رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لعلي وفاطمة والحسن والحسين "أنا حرب لمن حاربتهم وسلم لمن سالمهم"²⁶⁵

Tercüme: Bize Süleymân b. Abdulcebbâr el-Bağdadî anlattı. (Dedi ki:) Bize Ali b. Kadim anlattı. (Dedi ki:) Bize Esbat b. Nasr el-Hemdanî, o es-Süddî'den, o Subeyh Mevlâ Ümmi Seleme'den, O da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. (Zeyd) dedi ki: Resûlullah (s.a.), Ali, Fatıma, el-Hasen ve el-Hüseyn'e şöyle dedi: "Ben sizin savaştığınız kimselerle savaşır, barış içinde olduğunuz kimselerle de barışırum."

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Subeyh Mevlâ Ümmi Seleme²⁶⁶ + es-Süddî²⁶⁷ + Esbat b. Nasr el-Hemdanî²⁶⁸ + Ali b. Kadim²⁶⁹ + Süleyman b. Abdulcebbâr el-Bağdadî²⁷⁰ + Ebû İsa et-Tirmizî

²⁶⁵ Tirmizî, el-Menâkib, 61 (h.n. 3870), s. 870; ayrıca bkz. İbn Mâce, Mukaddime, 11 (h.n. 145), Cilt 1, s. 52.

²⁶⁶ *Subeyh Mevlâ Ümmi Seleme (?)*: Hz. Peygamber'in (s.a.) eşi Ümmü Seleme'nin mevlâsıdır. Mevlâ Zeyd b. Erkam da denilmiştir. Tabii dendir. İbn Hibbân sika râvîler arasında saymıştır. İbn Hacer makbul bir râvî olduğunu söylemiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 4, s. 382; Mizzî, Cilt 13, s. 112.

²⁶⁷ *Es-Süddî (127)*: İsmail b. Abdırrahman b. Ebî Kerime es-Süddî. Künyesi, Ebû Muhammed el-Kuraşî'dir. Aslen Hicazlıdır fakat Kûfe'de ikamet etmiştir. es-Süddî el-Kebir olarak bilinir. Tefsir sahibidir. Hakkında sika da denilmiş zayıf da denilmiştir. İbn Hacer, sadukun yehimu/ saduk olsa da yanılır demiştir. Böyle bir râvînin rivâyeti i'tibar için yazılır. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 132; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 48.

²⁶⁸ *Esbât b. Nasr el-Hemdanî (?)*: Esbât b. Nasr el-Hemdanî. Künyesi, Ebû Yûsuf veya Ebû Nasr'dır. Kûfelidir. Durumu ihtilâfıdır. İbn Main ve İbn Hibbân sika demişlerdir. Ebû Nuaym zayıf kabul etmiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 6, s. 85; Mizzî, Cilt 2, s. 357; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 38.

²⁶⁹ *Ali b. Kadim (212)*: Ali b. Kadim el-Huzâî. Künyesi, Ebu'l-Hasen'dir. Kûfelidir. Hakkında İbn Main, zayıf bir râvî olduğunu söylemiş; İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiş; Ebû Hatim, mahalluhu sîdk; İbn Hacer de saduk fakat şiihlikle suçlanmış demişlerdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 7, s. 214; Mizzî, Cilt 21, s. 106-108; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 343.

²⁷⁰ *Süleymân b. Abdulcebbâr (251-260?)*: Süleymân b. Abdulcebbâr b. Zurayk el-Hayyât. Künyesi, Ebû Eyyûb el-Bağdadî'dir. Samarra'da ikamet etmiştir. Saduktur. İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 280; Mizzî, Cilt 12, s. 20; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 192.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hz. Ali'nin faziletiyle ilgili bu hadisin İbn Mâce'deki versiyondaki senet Esbat b. Nasr'a kadar aynı tarikle gelmiştir.²⁷¹ İbn Mâce'deki rivayette Esbat b. Nasr'dan sonra Ebû Ğassân, el-Hasen b. Ali ve Ali b. el-Münzir yer almıştır.

İbn Mâce'deki rivayette aynı metinle gelmiştir.

Rivâyetle ilgili Tirmizî'nin değerlendirmesi şöyledir: Bu hadis gariptir. Onu sadece bu tarikle biliyoruz. Subeyh Mevlâ Ümmi Seleme de ma'ruf bir kişi değildir.²⁷² Nasruddin el-Elbânî de zayıf demiştir.²⁷³

---

²⁷¹ İbn Mâce, Mukaddime, 11 (h.n. 145), Cilt 1, s. 52.

²⁷² Tirmizî, s. 870.

²⁷³ Tirmizî, s. 870.

22 - حدثنا ابن نمير، حدثنا عبد الملك، يعنى ابن أبي سليمان، عن عطية العوفي،

قال: سألت زيد بن أرقم، فقلت له: إِنَّ خَتَنًا لِي حَدَّثَنِي عَنْكَ بِحَدِيثٍ فِي شَأْنِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ يَوْمَ غَدِيرِ خُمٍّ، فَأَنَا أَحَبُّ أَنْ أَسْمَعَهُ مِنْكَ. فَقَالَ: إِنَّكُمْ مَعْشَرُ أَهْلِ الْعِرَاقِ فِيكُمْ مَا فِيكُمْ، فَقُلْتُ لَهُ: لَيْسَ عَلَيْكَ مِنْي بِأَس. فَقَالَ: نَعَمْ، كُنَّا بِالْجُحْفَةِ، فَخَرَجَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيْنَا ظَهْرًا، وَهُوَ آخِذٌ بِعَضُدِ عَلِيٍّ رَضِيَ اللَّهُ تَعَالَى عَنْهُ، فَقَالَ: "يَا أَيُّهَا النَّاسُ! أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ أَنِّي أَوْلَى بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ؟" قَالُوا: بَلَى. قَالَ: "فَمَنْ كُنْتَ مَوْلَاهُ فَعَلَى مَوْلَاهُ". قَالَ: فَقُلْتُ لَهُ: هَلْ قَالَ: اللَّهُمَّ وَالِ مَنْ وَالَاهُ وَعَادَ مِنْ عَادَاهُ؟ قَالَ: إِنَّمَا أَخْبِرُكَ كَمَا سَمِعْتُ.²⁷⁴

Tercüme: Bize İbnu Numeyr anlattı. (Dedi ki:) Bize Abdulmelik b. Ebî Süleyman, Atiyye el-Âvfi'den rivâyetle anlattı. Dedi ki: Zeyd b. Erkam'a sordum. O'na dedim ki: Akrabalarımıdan biri, Ali'nin (r.a.) Ğadir Hum günü ile ilgili durumu hakkındaki hadisi senden rivâyetle bana anlattı. Ben onu senden dinlemek istiyorum. Bunun üzerine şöyle dedi: "Siz Irak halkısınız, sizde bir sürü fitne var." Ben de dedim ki: "Benden sana bir zarar gelmez." Bunun üzerine şöyle dedi: "Evet, biz Cuhfe'de idik. Derken Resûlullah (s.a.) öğle vakti yanımıza geldi. Ali'nin (r.a.) kolunu tuttuğu halde şöyle buyurdu: "Ey insanlar! Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha evla değil miyim?" Evet, dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır." (Atiyye) Dedi ki: Ben ona şöyle dedim: "Allahım! Ona dost olana dost ol, ona düşman olana da düşman ol!" sözünü söyledi mi?" Zeyd dedi ki: "Ben sana sadece işittiğim şekilde haber veriyorum."

²⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19279, Cilt 32, s. 29.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Atiyye el-Âvfî²⁷⁵ + Abdumelik (b. Ebû Süleymân)²⁷⁶ + İbn Numeyr²⁷⁷ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayet hakkında Şuayb el-Arnaut şunları söylemiştir: Hadis farklı tarik ve şahidleriyle sahihtir. Fakat bu isnad Atiyye'nin zayıflığından dolayı zayıftır. Diğer râvîleri ise sika râvîleridir.²⁷⁸

Resûlullah'ın (s.a.) hadislerinde geçen “mevlâ” ve onunla birlikte “veli” kelimeleri “halife” veya “imam” değil; “dost, efendi, arkadaş” anlamlarına gelir. Birçok âyette Allah ve Rasûlü'nün müminlere, müminlerin de Allah'a ve birbirlerine dost oldukları ifade edilirken hem veli hem de mevlâ kelimeleri kullanılmıştır. Bu durum birçok hadiste de görülmektedir. Bundan dolayı sekaleyn hadislerinde yer alan “mevlâ” kelimesi âyet ve hadisler çerçevesinde “dost” olarak anlaşılmalıdır.²⁷⁹

---

²⁷⁵ **Atiyye (111):** Atiyye b. Sa'd b. Cünade el-Avfî el-Cedelî el-Kaysî. Künyesi, Ebu'l-Hasen'dir. Kûfelidir. Zayıf bir râvîdir. İbn Hacer, çok hata eden saduk, şi'i ve tedlisçi bir râvî olduğunu söylemiştir. bkz. Mizzî, Cilt 20, s. 145-149; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 333.

²⁷⁶ **Abdumelik b. Ebû Süleymân (145):** Adı Meysere el-Azremî'dir. Künyesi, Ebû Muhammed, Ebû Süleymân veya Ebû Abdullah'tır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. İbn Hacer saduk lehu evham (saduk olsa da yanlışları vardır) demiştir. Böylesi râvînin rivâyetleri i'tibar için yazılır. bkz. Mizzî, Cilt 18, s. 322-328; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 304.

²⁷⁷ bkz. 185 nolu dipnot.

²⁷⁸ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 29 (2 nolu dipnot).

²⁷⁹ Ethem Ruhi Fıglalı, “Gadir-i Hum”, *DİA*, 1. baskı, Cilt13, s. 279.

23 - حدثنا محمد بن جعفر، حدثنا عوف، عن ميمون أبي عبد الله، عن زيد بن

أرقم، قال: كان لنفر من أصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم أبوابٌ شارعةٌ في المسجد.

قال: فقال يوماً: "سدوا هذه الأبواب إلا باب علي". قال: فتكلم في ذلك الناس. قال: فقام رسول

الله صلى الله عليه و سلم فحمد الله تعالى وأثنى عليه ثم قال: "أما بعد فإني أمرت بسد هذه

الأبواب إلا باب علي، وقال فيه قائلكم، وإني والله ما سددت شيئاً ولا فتحتة، ولكني أمرت بشيء

فاتبعته".²⁸⁰

Tercüme: Bize Muhammed b. Ca'fer anlattı. (dedi ki:) Bize 'Avf', Meymûn Ebî Abdullah'tan, O da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. (Zeyd) dedi ki: Resûlullah (s.a.)'in ashabından bir grubun mescide açılan kapıları vardı. Dedi ki: Bir gün Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "*Ali'nin kapısı dışında bu kapıların hepsini kapatın.*" Dedi ki: Bu konuda insanlar dedikodu yaptılar. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ayağa kalktı. Allah'a hamd ve sena ettikten sonra şöyle buyurdu: "*Şöyle ki, ben Ali'nin kapısı dışında bu kapıların tümünün kapatılmasını emretmiştim. Bu konuda kiminiz ileri geri konuştunuz. Vallahi ben kendi başıma, bir şeyi ne açtım ne de kapattım. Fakat ben bir şeyle emrolundum ve onu yaptım.*"

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Meymûn Ebû Abdullah²⁸¹ + Âvf²⁸² + Muhammed b. Ca'fer²⁸³ + Ahmed b. Hanbel

²⁸⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19287, Cilt 32, s. 41.

²⁸¹ *Meymûn Ebû Abdullah (?)*: Meymûn el-Basrî el-Kindî. el-Kuraşî de denir. Tabiîndendir. Zayıf bir râvidir. İbn Hibbân ise sika râvîler arasında zikretmiş fakat Yahya el-Kattân'ın olumsuz görüş beyan ettiğini de belirtmiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 5, s. 418; Mizzî, Cilt 29, s. 231; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 488.

²⁸² *Âvf (147)*: Âvf b. Ebû Cemile el-Âbdî el-Hecerî. Künyesi, Ebû Sehl'dir. Basralıdır. el-Â'rabî diye bilinir. Sika bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 22, s. 437-441; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 369-370.

²⁸³ bkz. 100 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadis hakkında Şuayb el-Arnaut'un değerlendirmesi şöyledir: Rivâyetin isnadı zayıf, metni de münkerdir. Meymûn Ebû Abdullah, zayıf bir râvîdir. Geri kalan râvîleri ise sika râvîler olup, Buhârî ve Müslim'in kendilerinden hadis aldığı râvîlerdir.²⁸⁴ İbnu'l-Cevzi de uydurma bir rivâyet olduğunu söylemiştir.²⁸⁵

---

²⁸⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 41 (3 nolu dipnot).

²⁸⁵ İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali el-Kuraşî, *el-Mevdu'at*, (thk. Abdurrahman Muhammed Osman), 1. baskı, Medine, el-Mektebetu's-Selefiyye, 1966, Cilt 1, s. 366.

24 - حدثنا حسين بن محمد وأبو نعيم، المعنى، قالوا: حدثنا فطرٌ، عن أبي الطفيل

قال : جمع علي رضي الله تعالى عنه الناس في الرَّحبة، ثم قال لهم: أنشدُ الله كُلَّ امرئٍ مسلمٍ
سَمِعَ رسولَ الله صلى الله عليه و سلم يومَ غديرِ خُمٍّ ما سمع، لَمَّا قام، فقام ثلاثون من الناس.
وقال أبو نعيم: فقام ناس كثير، فشهدوا حين أخذَه بيده، فقال للناس: "أتعلمون أني أولى
بالمؤمنين من أنفسهم؟" قالوا: نعم يا رسول الله. قال: "من كنت مولاه، فهذا مولاه، اللهم وال من
والاه وعاد من عاداه " قال: فخرجت وكأن في نفسي شيئاً، فلقيتُ زيد بن أرقم، فقلت له: إني
سمعت علياً رضي الله تعالى عنه يقول كذا وكذا. قال: فما تُنكر؟ قد سمعت رسول الله صلى
الله عليه و سلم يقول ذلك له.²⁸⁶

Tercüme: Bize Huseyn b. Muhammed ve Ebû Nuaym anlattı. Dediler ki: Bize Fıtr, Ebû't-Tufeyl'den rivâyetle anlattı. Dedi ki: Ali (r.a.) Rahbe'de insanları topladı. Sonra onlara dedi ki: Ğadir Hum günü Resûlullah (s.a.)'in söylediğini işiten her Müslüman, Allah adına bana söylesin. O kalktığında otuz kişi ayağa kalktı. Ebû Nuaym dedi ki: Birçok insan kalktı ve Resûlullah'ın (s.a.) Ali 'nin (r.a.) kolundan tuttuğu o ana şahitlik ettiler. İnsanlara şöyle demişti: "*Ey insanlar! Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha evla değil miyim?*" "Evet, ya Rasûlallah!" dediler. Şöyle buyurdu: "*Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allahım! Ona dost olana dost ol, ona düşman olana da düşman ol!*" (Ebu't-Tufeyl) Dedi ki: İçimde bir şüphe olduğu halde çıktım. Zeyd b. Erkam'la karşılaştım. Ona dedim ki: Ali'yi (r.a.) şöyle söyle derken işittim. Dedi ki: Neyi inkâr ediyorsun? Muhakkak ki ben Resûlullah'ın (s.a.) bunu ona söylediğini işittim.

²⁸⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19302, Cilt 32, s. 55-56.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) / Ebû't-Tufeyl²⁸⁷ + Fıtr²⁸⁸ + Huseyn b. Muhammed²⁸⁹ / Ebû Nuaym²⁹⁰ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Rivâyet hakkında Şuayb el-Arnaut şunları söylemiştir: İsnadı sahîhtir. Fıtr dışında tüm râvîleri, Buhârî ve Müslim râvîleridir.²⁹¹

---

²⁸⁷ ***Ebu't-Tufeyl (100):*** Âmir b. Vâsile b. Abdullah b. Âmr b. Caş. Hamis b. Ceriy b. Sa'd b. Leys b. Bekr b. Abdimenat b. Ali b. Kinane de denir. Ebu't-Tufeyl el-Leysî, künyesidir. İsmiinin Âmr olduğu da söylenir. Fakat doğru olan ilkidir. Uhud senesinde doğmuştur. Önce Kûfe'de, sonra Mekke'de ikamet etmiştir. En son vefat eden sahâbîdir. 107 veya 110 yılında vefat ettiği de rivâyetler arasında vardır. bkz. Mizzî, Cilt 14, s. 79-81; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 231-232.

²⁸⁸ ***Fıtr (155):*** Fıtr b. Halife el-Kuraşî el-Mahzumî. Künyesi, Ebû Bekr el-Hennât'tır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 23, s. 312-315; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 384.

²⁸⁹ ***Huseyn b. Muhammed (213):*** el-Huseyn b. Muhammed b. Bihram et-Temimî. Künyesi, Ebû Ahmed veya Ebû Ali'dir. el-Mueddeb el-Mervezî. Bağdat'ta oturmuştur. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 185; Mizzî, Cilt 6, s. 471-473; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 108.

²⁹⁰ ***Ebû Nuaym (218):*** el-Fadl b. Dukeyn. Dukeyn, babasının lakabıdır. Adı, Amr b. Hammâd b. Zuheyr b. Dirhem el-Kuraşî et-Teymî et-Talhi'dir. Künyesi, Ebû Nuaym el-Mulaî'dir. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. Buhârî'nin büyük hocalarındandır. bkz. Mizzî, Cilt 23, s. 197-219; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 381-382.

²⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 56 (3 nolu dipnot).

25 - حدثنا أسود بن عامر، حدثنا إسرائيل، عن عثمان بن المغيرة، عن علي بن

ربيعة قال: لقيتُ زيد بن أرقم وهو داخل على المختار، أو خارج من عنده، فقلتُ له: أسمعتُ

رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : "إني تارك فيكم الثقلين"؟ قال: نعم.²⁹²

Tercüme: Bize Esved b. ‘Âmir anlattı. (Dedi ki:) Bize İsrâil, Osman b. El-Muğire’den, O da Ali b. Rabi’a’dan rivâyetle anlattı. (Ali) dedi ki: Zeyd b. Erkam’la (r.a.) karşılaştım ki O, ya Muhtar’ın yanına giriyordu ya da yanından çıkıyordu. Kendisine şöyle dedim: Resûlullah (s.a.)’den “size iki önemli şey bırakıyorum.” sözünü söylerken işittin mi? O şöyle dedi: “Evet, işittim.”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ali b. Rabiâ²⁹³ + Osman b. Muğire²⁹⁴ + İsrâil²⁹⁵
+ Esved b. Âmir²⁹⁶ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Rivâyet hakkında Şuayb el-Arnaut şunları söylemiştir: Buhârî’nin şartlarına göre isnadı, sahihtir.²⁹⁷

²⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19313, Cilt 32, s. 64.

²⁹³ **Ali b. Rabiâ (?):** Ali b. Rabiâ b. Nedle el-Valibî el-Esedî. El-Becelî de denir. Künyesi, Ebu’l-Muğire’dir. Kûfelidir. Tabiîndendir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 20, s. 431; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 340.

²⁹⁴ bkz. 147 nolu dipnot.

²⁹⁵ bkz. 148 nolu dipnot.

²⁹⁶ **Esved b. Âmir (208):** el-Esved b. Âmir Şâzân. Şâzân’ın lakabı olduğu söylenir. Künyesi, Ebû Abdirrahman eş-Şâmi’dir. Bağdat’ta ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 226-227; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 50.

²⁹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 64 (2 nolu dipnot).

26 - حدثنا عفان، حدثنا أبو عوانة، عن المغيرة، عن أبي عبيد، عن ميمون أبي عبد

الله، قال: قال زيد بن أرقم وأنا أسمع : نزلنا مع رسول الله صلى الله عليه و سلم بوادٍ يقال له:

وادي حُمِّ، فأمرَ بالصلاة، فصلاها بهَجِيرٍ. قال: فَخَطَبْنَا، وَظَلَّلَ لِرَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ

سَلَّمَ بَثُوبٍ عَلَى شَجَرَةٍ سَمَرَةٍ مِنَ الشَّمْسِ، فَقَالَ: "أَلَسْتُمْ تَعْلَمُونَ - أَوْ لَسْتُمْ تَشْهَدُونَ - أَنِّي أَوْلَى

بِكُلِّ مُؤْمِنٍ مِنْ نَفْسِهِ؟" قَالُوا: بَلَى. قَالَ: "فَمَنْ كُنْتَ مَوْلَاهُ فَاَنْ عَلِيًّا مَوْلَاهُ، اللَّهُمَّ وَالِّ مَنْ وَالَاهُ

وَعَادِ مَنْ عَادَاهُ"²⁹⁸

Tercüme: Bize Affân anlattı. (Dedi ki:) Bize Ebû Âvane, el-Muğire'den, o Ebû Ubeyd'den, o da Meymûn Ebû Abdullah'tan rivâyetle anlattı. (Dedi ki:) Ben kendisini iştirken, Zeyd b. Erkam şöyle dedi : “Resûlullah (s.a.) ile beraber Hum denen bir vadide konakladık. Namaz için kamet getirilmesini emretti ve Hecir'de namazı kıldırdı.” Devamla şöyle dedi: “Bize hitab etti. Resûlullah'a (s.a.) semure ağacının üzerinde güneşten korumak için bir gölge yapıldı. Şöyle buyurdu: “Siz bilmiyor musunuz -veya şahit değil misiniz?- Ben her mü'mine kendi nefsinden daha evla değil miyim?”. Evet, dediler. Bunun üzerine şöyle dedi: “Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allahım ona dost olana dost ol ve düşman olana da düşman ol.”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Meymûn Ebû Abdullah²⁹⁹ + Ebû Ubeyd³⁰⁰ + el-Muğire³⁰¹ + Ebû Âvane³⁰² + Âffan³⁰³ + Ahmed b. Hanbel

²⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19325, Cilt 32, s. 73-74.

²⁹⁹ bkz. 281 nolu dipnot.

³⁰⁰ **Ebû Ubeyd (?)**: Meçhul bir râvîdir. bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s.74 (2 nolu dipnot).

³⁰¹ **el-Muğire (133)**:el-Muğire b. Miksem ed-Dabî. Künyesi, Ebû Hişâm el-Kûfî el-Fakîh el-A'ma'dır. A'ma olarak doğduğu söylenir. Sikadir fakat tedlis yapar. bkz. Mizzî, Cilt 28, s. 397-403; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 475.

³⁰² **Ebû Âvane (176)**: Veddâh b. Abdullah el-Yeşkurî. Künyesi, Ebû Âvane el-Vasitî el-Bezzâr'dır. Sikadir. bkz. Mizzî, Cilt 30, s. 441-448; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 510.

³⁰³ **Âffan (220)**: Âffan b. Müslim b. Abdullah es-Saffâr. Künyesi, Ebû Osman el-Basrî'dir. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 20, s. 160-175; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 333.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayet hakkında Şuayb el-Arnaut şunları söylemiştir: Hadis sahîhtir. Fakat Ebû Ubeyd'in meçhul olmasından dolayı bu isnad zayıftır.³⁰⁴

Hz. Ali hakkında bu hutbenin irad edilmesi ve onun fazileti hususunda insanların uyarılmasının sebebi olarak İbn İshak'tan naklen İbn Kesîr şunları anlatmaktadır: Resûlullah (s.a.), Ali'yi, Halid b. Velid'le beraber Yemen'e emir olarak göndermişti. Dönüşünde Mekke'de Veda Haccı esnasında Resûlullah'la (s.a.) bulunmuştu. Ancak hakkında birçok dedikodu yapılmıştı. Kendisinin çabucak Resûlullah'a (s.a.) gelip görüşmek için ordusunu geride bıraktığı esnada, vekilinin askerlere giydirdiği elbiselerin farkına varıp geri almasından dolayı hakkında ileri geri konuşulmuştu. Resûlullah (s.a.) Veda haccını tamamladıktan sonra Ali'ye (r.a.) yapılan asılsız isnatlardan onu arındırmak istedi. Bu sebeple söz konusu hutbesini irad etti.³⁰⁵

---

³⁰⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s.74 (2 nolu dipnot).

³⁰⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-nihâye*, Cilt 11, s. 34-35.

27 - حدثنا محمد بن جعفر، حدثنا شعبة، عن ميمون أبي عبد الله قال: كنت عند

زيد بن أرقم، ف جاء رجلٌ من أقصى الفسطاط، فسأله عن ذا. فقال: إن رسول الله صلى الله عليه

و سلم قال : "ألست أولى بالمؤمنين من أنفسهم؟" قالوا: بلى. قال: "من كنت مولاه فعلى مولاه"

قال ميمون: فحدثني بعض القوم عن زيد أن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال: "اللهم وَّالِ

مَنْ وَّالَاهُ، وَّعَادِ مِنْ عَادَاهُ"³⁰⁶

Tercüme: Bize Muhammed b. Ca'fer anlattı. (Dedi ki:) Bize Şu'be, Meymûn Ebû Abdullah'tan rivâyetle anlattı. Dedi ki: Zeyd b. Erkam'ın yanında idim. Fustat'ın en uzak yerinden bir adam geldi. Ona bunu sordu. O da dedi ki: Resûlullah (s.a.) şöyle dedi: "*Ben mü'minlere kendi nefislerinden daha evla değil miyim?*" Evet, dediler. Buyurdu ki: "*Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır.*" Meymûn dedi ki: Bazı insanlar bana Zeyd b. Erkam'ın şöyle söylediğini anlattılar: "*Allahım ona dost olana dost ol ve düşman olana da düşman ol.*"

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Meymûn Ebû Abdullah³⁰⁷ + Şu'be³⁰⁸ + Muhammed b. Ca'fer³⁰⁹ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadis hakkında Şuayb el-Arnaut şunları söylemiştir: Hadis sahîhtir. Fakat bu isnad, Meymûn Ebû Abdullah'ın zayıflığından dolayı zayıftır. Diğer râvîler ise sika olup, Buhârî ve Müslim râvîleridir.³¹⁰

³⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19328, Cilt 32, s. 75-76.

³⁰⁷ bkz. 281 nolu dipnot.

³⁰⁸ bkz. 96 nolu dipnot.

³⁰⁹ bkz. 100 nolu dipnot.

³¹⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 76 (1 nolu dipnot).

28 - حدثنا أسود بن عامر، اخبرنا أبو إسرائيل، عن الحَكَم، عن أبي سلمان عن زيد

بن أرقم قال: استشهدَ عَلِيُّ النَّاسِ فقال: أَنشِدُ الله رجلاً سمعَ النبيَّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَ سَلَّمَ يقول :

"اللهم من كنت مولاه فعلى مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه" قال: فقَام ستة عشر رجلاً

فَشَهِدُوا .³¹¹

Tercüme: Bize Esved b. Âmir anlattı. (Dedi ki:) Bize Ebû İsrâîl, el-Hakem'den, o Ebû Selmân'dan, o da Zeyd b. Erkam'dan rivâyetle haber verdi. Dedi ki: Ali, insanlardan şahitlik yapmalarını istedi ve dedi ki: Allah adına sizde Hz. Peygamber'in (s.a.) "*Allahım! Ben kimin mevlâsı isem Ali de onun mevlâsıdır. Allahım! Ona dost olana dost ol, ona düşman olana da düşman ol.*" sözünü işiten olmadı mı? (Zeyd) dedi ki: Bunun üzerine on adam kalktı ve buna şahitlik ettiler.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Selmân³¹² + el-Hakem³¹³ + Ebû İsrâîl³¹⁴ + Esved b. Âmir³¹⁵ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Şuayb el-Arnaut bu rivâyetle ilgili şu değerlendirmede bulunmuştur: Hadis, sahîh li-ğayrihidir. Lakin bu isnad zayıftır.³¹⁶

³¹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 23143, Cilt 38, s. 218-219.

³¹² **Ebû Selmân (?)**: Ebû Selmân el-Müezzîn. Adı, Yezîd b. Abdullah'tır. Haccâc'ın müezzînidir. İbn Hacer, makbul bir ravi olduğunu söylemiştir. Bkz. Mizzî, Cilt 33, s.368; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 568.

³¹³ **el-Hakem (113)**: el-Hakem b. Uteybe el-Kindî. Künyesi, Ebû Muhammed, Ebû Abdullah veya Ebû Ömer'dir. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 7, s. 114-120; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 115.

³¹⁴ **Ebû İsrâîl (169)**: İsmail b. Halife el-Absî, Ebû İsrâîl b. Ebî İshak el-Mulaî el-Kûfî. Adının, Abdulaziz olduğu da söylenir. Zayıf bir râvîdir. İbn Hacer, saduk fakat seyyiu'l-hıfz demiştir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 77-82; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 46.

³¹⁵ bkz. 172 nolu dipnot.

³¹⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 38, s. 219 (1 nolu dipnot).

29 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ سَلَمَةَ

بْنِ كُهَيْلٍ، قَالَ: سَمِعْتُ أَبَا الطُّفَيْلِ يُحَدِّثُ، عَنْ أَبِي سَرِيحَةَ أَوْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، شَكََّ شُعْبَةَ، عَنْ

النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ كُنْتُ مَوْلَاهُ فَعَلَيَّْ مَوْلَاهُ"³¹⁷

Tercüme: Bize Muhammed b. Beşşâr anlattı. Dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer anlattı. Dedi ki: Bize Şu'be, Seleme b. Kuheyl'den rivâyetle anlattı. Dedi ki: Ebû't-Tufeyl'i Ebi Serîhâ veya Zeyd b. Erkam (r.a.)'dan rivâyetle anlatırken işittim. (Buradaki şek Şu'be'ye aittir.) Hz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Ben kimin velisi isem, Ali de onun velisidir."

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) / Ebû Serîha³¹⁸ + Ebû't-Tufeyl³¹⁹ + Seleme b. Kuheyl³²⁰ + Şu'be³²¹ + Muhammed b. Ca'fer³²² + Muhammed b. Beşşâr³²³ + Ebû İsa et-Tirmizî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Tirmizî, hadis hakkında hasen ğarib demiştir.³²⁴

³¹⁷ Tirmizî, el-Menakib, 20 (h.n. 3713), s. 842.

³¹⁸ **Ebû Serîha (42):** Huzeyfe b. Esid. İbnu Umeyye b. Esid de denir. Künyesi, Ebû Serîha el-Ğıfarî'dir. Sahâbîdir. Resûlullah (s.a.) ile beraber ilk defa Hudeybiye'ye katılmıştır. Kûfe'de ikamet etmiştir. Vefat ettiğinde namazını Zeyd b. Erkam (r.a.) kıldırılmıştır. bkz. Mizzî, Cilt 5, s. 493-495; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 94.

³¹⁹ bkz. 281 nolu dipnot.

³²⁰ **Seleme b. Kuheyl (121):** Seleme b. Kuheyl b. Husayn el-Hadramî. Künyesi, Ebû Yahya'dır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 11, s. 313-317; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 188.

³²¹ bkz. 96 nolu dipnot.

³²² bkz. 100 nolu dipnot.

³²³ bkz. 88 nolu dipnot.

³²⁴ Tirmizî, s. 842.

2.15. İlk Müslüman Olan Sahâbî Kimdir?

30 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ وَمُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى، قَالَا: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ، قَالَ:

حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مُرَّةَ، عَنْ أَبِي حَمْرَةَ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ، قَالَ: سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ يَقُولُ: أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ عَلَيَّ. قَالَ عَمْرُو بْنُ مُرَّةَ: فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِإِبْرَاهِيمَ النَّخَعِيِّ فَأَنْكَرَهُ، وَقَالَ: أَوَّلُ مَنْ أَسْلَمَ أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ³²⁵.

Tercüme: Bize Muhammed b. Beşşâr ve Muhammed b. El-Müsennâ anlattı. Dediler ki: Bize Muhammed b. Cafer anlattı. Dedi ki: Bize Şu'be, 'Amr b. Mürre'den, O da Ensârdan bir adam olan Ebû Hamza'dan rivâyetle anlattı. Dedi ki: Zeyd b. Erkam (r.a.)'ı şöyle derken işittim: " İlk Müslüman olan kişi Ali'dir." 'Amr b. Mürre dedi ki: İbrahim en-Nehaî'ye anlattım da bunu kabul etmedi ve dedi ki: İlk Müslüman olan kişi Ebû Bekr es-Siddik'tır.

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Hamze³²⁶ + Âmr b. Mürre³²⁷ + Şu'be³²⁸ + Muhammed b. Ca'fer³²⁹ + Muhammed b. Beşşâr³³⁰ / Muhammed b. el-Müsennâ³³¹ + Ebû İsa et-Tirmizî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İlk Müslüman olan sahâbî hakkında gelen bu hadis, Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki versiyonlarında da Şu'be 'ye kadar aynı tarikle gelmiştir.³³² 19281

³²⁵ Tirmizî, *el-Menakib*, 21 (h.n. 3735), s. 846; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19281, Cilt 32, s. 32; 19284, Cilt 32, s. 35; 19306, Cilt 32, s. 60.

³²⁶ **Ebû Hamze (?):** Talha b. Yezid el-Ensârî. Ebû Hamze, künyesidir. Kûfelidir. Tabiîndendir. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 4, s. 394; Mizzî, Cilt 13, s. 446; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 225.

³²⁷ bkz. 161 nolu dipnot.

³²⁸ bkz. 96 nolu dipnot.

³²⁹ bkz. 100 nolu dipnot.

³³⁰ bkz. 88 nolu dipnot.

³³¹ bkz. 86 nolu dipnot.

³³² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19281, Cilt 32, s. 32; 19284, Cilt 32, s. 35; 19306, Cilt 32, s. 60.

nolu rivayette Şu'be'den sonra Veki'; 19284 nolu hadiste Yezîd b. Harun; 19306 nolu rivayette de Muhammed b. Ca'fer bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen 19284 nolu hadiste *أول من أسلم* (*ilk Müslüman olan kişi*) ifadesi yerine *أول من صلى* (*ilk namaz kılan kişi*) ifadesi yer almaktadır.

Bu hadis hasen sahihtir.³³³

İlk Müslüman olan sahâbî konusunda ihtilaf edilmiştir. İbn Abbas, Hassan b. Sabit ve İbrahim en-Nehâî'ye göre Hz. Ebû Bekr'dir. İbni Ebi Şeybe de ilk Müslüman olan kişinin Ebû Bekr (r.a.) olduğunu söylemiştir.³³⁴

Zeyd b. Erkam, Ebû Zerr ve Mikdad'a (r.a.) göre ise Ali b. Ebî Talib'tir. İlk Müslümanın Zeyd b. Harise olduğu da söylenmiştir. Yine ilk Müslüman olan sahâbînin Hz. Hatice olduğu da rivâyetler arasında vardır.³³⁵

Bütün bu kavilleri şöyle uzlaştırmak mümkündür: Kadınlardan ilk Müslüman olan, Hz. Hatice'dir. Kölelerden ilk Müslüman olan, Zeyd b. Harise'dir. Çocuklardan ilk Müslüman olan, Ali b. Ebî Tâlib'tir. O zamanlar çocuk idi. Meşhur rivâyete göre henüz bülüğa ermemişti. Bunlar Müslüman olurken Hz. Peygamber'in (s.a.) aile efradından idiler. Hür erkeklerden ilk Müslüman olan da Ebû Bekr es-Siddik'tir.³³⁶

---

³³³ Tirmizî, s. 846.

³³⁴ İbn Ebi Şeybe, Cilt 13, s. 47 (h.n. 15714).

³³⁵ Âşık, Nevzat, *Sahâbe ve Hadis Rivâyeti*, 1. baskı, İzmir, Akyol Neşriyat, 1983, s. 26.

³³⁶ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve 'n-Nihâye*, Cilt 4, s. 67.

2.16. Ehl-i Beyt'in Fazileti

31 - حَدَّثَنِي زُهَيْرُ بْنُ حَرْبٍ وَشُجَاعُ بْنُ مَخْلَدٍ. جَمِيعًا عَنِ ابْنِ عَلِيَّةَ. قَالَ زُهَيْرٌ:

حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ، حَدَّثَنِي أَبُو حَيَّانَ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ حَيَّانَ، قَالَ: انْطَلَقْتُ أَنَا وَحُصَيْنُ بْنُ سَبْرَةَ وَعُمَرُ بْنُ مُسْلِمٍ إِلَى زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ. فَلَمَّا جَلَسْنَا إِلَيْهِ قَالَ لَهُ حُصَيْنٌ: لَقَدْ لَقِيتَ يَا زَيْدُ خَيْرًا كَثِيرًا، رَأَيْتَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَسَمِعْتَ حَدِيثَهُ، وَغَزَوْتَ مَعَهُ، وَصَلَّيْتَ خَلْفَهُ، لَقَدْ لَقِيتَ يَا زَيْدُ! خَيْرًا كَثِيرًا. حَدَّثَنَا يَا زَيْدُ! مَا سَمِعْتَ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: يَا ابْنَ أَخِي! وَاللَّهِ! لَقَدْ كَبِرْتَ سِنِّي، وَقَدَّمَ عَهْدِي، وَنَسِيتُ بَعْضَ الَّذِي كُنْتُ أَعِي مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَمَا حَدَّثْتُمْكَمْ فَاقْبَلُوا، وَمَا لَآ، فَلَا تُكْفُونِيهِ. ثُمَّ قَالَ: قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا فِينَا خَطِيبًا، بِمَاءٍ يُدْعَى حُمًّا؛ بَيْنَ مَكَّةَ وَالْمَدِينَةِ. فَحَمِدَ اللَّهُ وَأَثْنَى عَلَيْهِ، وَوَعِظَ وَذَكَرَ. ثُمَّ قَالَ: "أَمَّا بَعْدُ، أَلَا أَيُّهَا النَّاسُ! فَإِنَّمَا أَنَا بَشَرٌ يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ رَسُولُ رَبِّي فَأُجِيبُ، وَأَنَا تَارِكٌ فِيكُمْ تَقْلِينَ: أَوْلُهُمَا كِتَابُ اللَّهِ فِيهِ الْهُدَى وَالنُّورُ، فَخُذُوا بِكِتَابِ اللَّهِ، وَاسْتَمْسِكُوا بِهِ." فَحَثَّ عَلَى كِتَابِ اللَّهِ وَرَغَّبَ فِيهِ. ثُمَّ قَالَ: "وَأَهْلُ بَيْتِي، أُذَكِّرْكُمْ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أُذَكِّرْكُمْ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أُذَكِّرْكُمْ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي، أُذَكِّرْكُمْ اللَّهَ فِي أَهْلِ بَيْتِي." فَقَالَ لَهُ حُصَيْنٌ: وَمَنْ أَهْلُ بَيْتِهِ يَا زَيْدُ؟ أَلَيْسَ نِسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ؟ قَالَ: نِسَاؤُهُ مِنْ أَهْلِ بَيْتِهِ. وَلَكِنْ أَهْلُ بَيْتِهِ مَنْ حُرِمَ الصَّدَقَةَ بَعْدَهُ. قَالَ: وَمَنْ هُمْ؟ قَالَ: هُمْ آلُ عَلِيٍّ، وَآلُ عَقِيلٍ، وَآلُ جَعْفَرٍ، وَآلُ عَبَّاسٍ. قَالَ: كُلُّ هَؤُلَاءِ حُرِمَ الصَّدَقَةَ؟ قَالَ: نَعَمْ.³³⁷

Tercüme: Bana Züheyr b. Harb ile Şüca' b. Mahled, ikisi birden İbnu 'Uleyye'den rivâyet ettiler. Züheyr dedi ki: Bize İsmail b. İbrahim anlattı. (Dedi ki:)

³³⁷ Müslim, Fedailu's-Sahâbe, 4 (h.n. 2408), Cilt 4, s. 1873; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, Müsned, 19265, Cilt 32, s. 10-11; Dârimî, Fedailu'l-Kur'an, 1 (h.n. 3359), Cilt 4, s. 2090.

Bana Ebû Hayyân anlattı. (Dedi ki:) Bana Yezid b. Hayyân anlattı. Dedi ki: Ben, Husayn b. Sebrâ ve Ömer b. Müslim, Zeyd b. Erkam'a (r.a.) gittik. Yanına oturduğumuz vakit Husayn O'na dedi ki: : Gerçekten ya Zeyd sen çok hayırla karşılaştın. Resûlullah'ı (s.a.) gördün, konuşmasını dinledin, onunla beraber savaştın ve arkasında namaz kıldın. Gerçekten ey Zeyd, sen çok hayırla karşılaştın. Ey Zeyd! Resûlullah'tan (s.a.) işittiklerini bize anlat. Zeyd dedi ki: Ey kardeşimin oğlu! Vallahi yaşım geçti, vaktim ilerledi. Resûlullah'tan (s.a.) bellediklerimin bazısını unuttum. Bu yüzden size ne rivâyet etmişsem, onu kabul edin, neyi rivâyet etmemişsem onu bana teklif etmeyin! Sonra şöyle dedi: Bir gün Resûlullah (s.a.), Mekke ile Medine arasında Hum denilen bir suyun başında aramızda hutbe okumak üzere ayağa kalktı ve Allah'a hamd ve sena etti. Va'z etti ve hatırlatmalarda bulundu. Sonra şöyle buyurdu: *“Bundan sonra, dikkat edin ey insanlar! Ben ancak bir insanım. Rabbimin elçisi gelip de ona icabet etmem yakındır. Ben size iki değerli şey bırakıyorum. Bunların birincisi içinde doğru yol ve nur bulunan Allah'ın kitabıdır. Allah'ın kitabını alın ve ona sarılın!”* Sonra Allah'ın kitabı hususunda teşviklerde bulundurdu, ona yönlendirici şeyler söyledi. Sonra buyurdu ki: *“Bir de ehl-i beytimi (bırakıyorum)... Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım! Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım! Ehl-i beytim hakkında size Allah'ı hatırlatırım!”* Husayn ona dedi ki: Onun ehl-i beyti kimlerdir, ey Zeyd? Eşleri, ehl-i beytinden değil midir? Zeyd dedi ki: “Eşleri, ehl-i beytindedir. Lâkin onun ehl-i beyti ondan sonra sadakadan mahrum olanlardır.” Husayn dedi ki: “Kimdir onlar?” O da şöyle dedi: “Onlar Ali ailesi, Âkil ailesi, Cafer ailesi ve Abbas ailesidir.” Husayn dedi ki: “Bunların hepsi sadakadan mahrum mudurlar?” Zeyd dedi ki: “Evet!”

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Yezid b. Hayyân³³⁸ + Ebû Hayyân³³⁹ + İsmail b. İbrahim³⁴⁰ (İbnu 'Uleyye) + Züheyr b. Harb³⁴¹ / Şûca' b. Mahled³⁴² + Müslim

³³⁸ bkz. 204 nolu dipnot.

³³⁹ bkz. 205 nolu dipnot.

³⁴⁰ bkz. 183 nolu dipnot.

³⁴¹ bkz. 184 nolu dipnot.

³⁴² **Şuca' b. Mahled (235):** Şuca' b. Mahled el-Fellâs. Künyesi, Ebu'l-Fadl el-Beğavî'dir. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 313; Mizzî, Cilt 12, s. 379; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 205.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayetin Darimî ve Ahmed b. Hanbel versiyonlarında da hadis, Ebû Hayyân'a kadar aynı tarikle gelmiştir.³⁴³ Darimî rivayetinde Ebû Hayyân'dan sonra Ca'fer b. Avn; Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivayette ise sadece İsmail b. İbrahim bulunmaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki rivâyette şu ilave de vardır:

Yezid b. Hayyan dedi ki: Bize Zeyd b. Erkam bu meclisinde anlattı. Dedi ki: Ubeydullah b. Ziyad bana haber yolladı da yanına gittim. Bana dedi ki: Resûlullah (s.a.)'dan rivâyet ettiğin bu hadisler nedir ki biz onları Allah Teâlâ'nın kitabında göremiyoruz? Cennette bir havuzunun olduğunu anlatıyormuşsun! Dedi ki: Onu Resûlullah (s.a.) bize anlatmış ve va'detmişti. Dedi ki: Yalan söylüyorsun. Sen bunamış yaşlı bir adamsın. Dedi ki: Ben Resûlullah'ın (s.a.) şöyle dediğini kulaklarım işitti ve kalbim belledi: *"Kim kasden benim adıma yalan söylese cehennemdeki yerine hazırlansın."* Ben Resûlullah (s.a.) adına yalan söylemedim. Zeyd aynı mecliste bize şunları da anlattı: *"Cehennemlik olan bir kişinin bedeni ateş için o kadar büyütülür ki, her bir azı dişi Uhud dağı kadar olur."*³⁴⁴

Bu rivâyet Müslim'in şartlarına göre sahihtir. Yezid b. Hayyan Müslim'in râvîlerindedir. Diğer râvîler ise hem Buhârî hem Müslim'in râvîleridir.³⁴⁵

---

³⁴³ Dârimî, *Fedailu'l-Kur'an*, 1 (h.n. 3359), Cilt 4, s. 2090; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19265, Cilt 32, s. 10-11.

³⁴⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19266, Cilt 32, s. 13.

³⁴⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 11 (1 nolu dipnot).

32 - حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ الْمُنْذِرِ الْكُوفِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ فُضَيْلٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا

الْأَعْمَشُ، عَنْ عَطِيَّةَ، عَنْ أَبِي سَعِيدٍ. وَالْأَعْمَشُ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ أَبِي ثَابِتٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ -
رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا-، قَالَا: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنِّي تَارِكٌ فِيكُمْ مَا إِنْ تَمَسَّكْتُمْ
بِهِ لَنْ تَضِلُّوا بَعْدِي أَحَدُهُمَا أَعْظَمُ مِنَ الْآخَرِ: كِتَابُ اللَّهِ حَبْلٌ مَمْدُودٌ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ
وَعِزَّتِي أَهْلُ بَيْتِي، وَلَنْ يَنْفَرَقَا حَتَّى يَرِدَا عَلَيَّ الْحَوْضَ، فَاَنْظُرُوا كَيْفَ تَخْلُفُونِي فِيهِمَا"³⁴⁶

Tercüme: Bize Ali b. el-Münzir el-Kûfi anlattı. Dedi ki: Bize Muhammed b. Fudayl anlattı. Dedi ki: Bize el-A'meş, Âtiyye'den, O da Ebû Saîd'den rivâyetle anlattı. (H.) A'meş, Habib b. Ebî Sabit'ten, O da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. Dediler ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "*Ben size bir şey bırakacağım ki buna sarıldığınızda benden sonra asla sapıklığa düşmezsiniz; bu şeylerin ikisi de birbirinden büyüktür: Gökyüzünden yeryüzüne uzanan bir ip gibi olan Allah'ın kitabı ve yakınları olan ehli beytim. Bu iki şey kıyamet günü havuzun başında bana gelinceye kadar asla birbirinden ayrılmayacaklardır. Bu iki şey hakkında benden sonra nasıl davranacağınıza dikkat ediniz.*"

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Habib b. Ebî Sabit³⁴⁷ + el-A'meş H.

Ebû Saîd³⁴⁸ + Atiyye³⁴⁹ + el-A'meş³⁵⁰ + Muhammed b. Fudayl³⁵¹ + Ali

b. El-Münzir el-Kûfi³⁵² + Ebû İsa et-Tirmizî

³⁴⁶ Tirmizî, el-Menakib,32 (h.n. 3788), s. 855.

³⁴⁷ **Habib b. Ebî Sabit (119):** Adının Kays b. Dinar, Kays b. Hind veya Hind el-Esedî olduğu da söylenmiştir. Künyesi, Ebû Yahya'dır. Kûfelidir. Tabiîndendir. Sika bir râvîdir. İbn Hacer, çokça tedlis ve irsaldâ bulunduğunu söylemiştir. Hammâd b. Ebû Seleme'den önce Kûfe'nin müftüsü idi. bkz. Mizzî, Cilt 5, s. 358-363; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 90.

³⁴⁸ **Ebû Saîd ():** ?

³⁴⁹ bkz. 275 nolu dipnot.

³⁵⁰ **el-A'meş (147):** Süleymân b. Mihran el-Esedî el-Kahilî. Künyesi, Ebû Muhammed el-A'meş'tir. Kûfelidir. Aslen Taberistanlı olduğu söylenir. Sikadır. Sıdkından dolayı mushaf diye adlandırılmıştır. İbn Hacer de, sikadır fakat tedlis yapmıştır, der. bkz. Mizzî, Cilt 12, s. 76-90; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 195.

³⁵¹ bkz. 206 nolu dipnot.

³⁵² **Ali b. el-Münzir (256):** Ali b. El-Münzir b. Zeyd el-Evdî. el-Esedî de denir. Künyesi, Ebu'l-Hasen el-A'ver'dir. et-Tarikî diye de bilinir. Kûfelidir. İbn Hibbân, sika râvîler arasında zikretmiştir. İbn Hacer, saduk demiş ve şıadan olduğunu söylemiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 474; Mizzî, Cilt 21, s. 145; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 344.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin senedinde hâu't-tahvîl belirtilmeden sened içerisinde farklı bir versiyon zikredilmiştir. Biz tercümede ve ilgili hadisin senet ricâlinde tahvili belirttik.

Tirmizî hadisle ilgili hasen garib değerlendirmesinde bulunmuştur. Nasıruddîn el-Elbanî de sahîh değerlendirmesinde bulunmuştur.³⁵³

---

³⁵³ Bkz. Tirmizî, s. 855.

2.17. Ensârın Fazileti

33 - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ، قَالَ: أَخْبَرَنَا عَلِيُّ بْنُ زَيْدِ بْنِ جُدْعَانَ،

قَالَ: حَدَّثَنَا النَّضْرُ بْنُ أَنَسٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، أَنَّهُ كَتَبَ إِلَى أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ يُعَرِّيه فِيمَنْ أُصِيبَ

مِنْ أَهْلِهِ وَبَنِي عَمِّهِ يَوْمَ الْحَرَّةِ، فَكَتَبَ إِلَيْهِ: إِنِّي أَبْشُرُكَ بِبُشْرَى مِنَ اللَّهِ، إِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلِذُرِّيِّ الْأَنْصَارِ وَلِذُرِّيِّ ذُرِّيهِمْ".³⁵⁴

Tercüme: Bize Ahmed b. Menî anlattı. Dedi ki: Bize Huşeym anlattı. Dedi ki: Bize Ali b. Zeyd b. Cud'an haber verdi. Dedi ki: Bize en-Nadr b. Enes, Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. Zeyd, Enes b. Mâlik'e, Harre Günü kendi ailesi ve amcası oğullarının başına gelenlerden dolayı taziye mektubu yazdı. Şöyle ki: "Seni Allah'tan gelen bir müjde ile müjdeliyorum." Resûlullah'ı (s.a.) şöyle derken işittim: "Allah'im! Ensârı, Ensârın soyundan gelenleri ve Ensârın soyunun soyundan gelenleri bağışla!"

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + en-Nadr b. Enes³⁵⁵ + Ali b. Zeyd b. Cud'an³⁵⁶ + Huşeym³⁵⁷ + Ahmed b. Menî³⁵⁸ + Ebû İsa et-Tirmizî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadis hakkında Tirmizî, hasen ğarib değerlendirmesinde bulunmuş, el-Elbânî de sahîh olduğunu söylemiştir.³⁵⁹

³⁵⁴ Tirmizî, *el-Menakib*, 66 (h.n. 3902), s. 876.

³⁵⁵ bkz. 94 nolu dipnot.

³⁵⁶ **Ali b. Zeyd b. Cud'an (131):** Ali b. Zeyd b. Abdullah b. Ebû Muleyke. Künyesi, Ebu'l-Hasen el-Basrî el-Mekful'tur. Aslen Mekkelidir. Zayıf bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 20, s. 434-444; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 340.

³⁵⁷ **Huşeym (183):** Huşeym b. Beşir b. el-Kasım b. Dinar es-Sülemî. Künyesi, Ebû Muâviye el-Vasitî'dir. Aslen Buharalı olduğu söylenir. Sikadır. Ancak tedlis ve gizli irsal yapan bir râvidir. bkz. Iclî, Cilt 2, s. 334; Mizzî, Cilt 30, s. 272-288; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 504.

³⁵⁸ bkz. 128 nolu dipnot.

³⁵⁹ Bkz. Tirmizî, s. 876.

34- حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ حَدَّثَنِي إِسْمَاعِيلُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ بْنِ عُقْبَةَ عَنْ مُوسَى بْنِ عُقْبَةَ قَالَ حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْفَضْلِ أَنَّهُ سَمِعَ أَنَسَ بْنَ مَالِكٍ يَقُولُ "حَزِنْتُ عَلَى مَنْ أُصِيبَ بِالْحَرَّةِ، فَكَتَبَ إِلَيَّ زَيْدُ بْنُ أَرْقَمٍ - وَبَلَغَهُ شِدَّةُ حُزْنِي - يَذْكُرُ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ "اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَالْأَنْبَاءِ الْأَنْصَارِ". وَشَكَ ابْنُ الْفَضْلِ فِي أَنْبَاءِ الْأَنْصَارِ، فَسَأَلَ أَنَسًا بَعْضُ مَنْ كَانَ عِنْدَهُ. فَقَالَ: هُوَ الَّذِي يَقُولُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، هَذَا الَّذِي أَوْفَى اللَّهُ لَهُ بِأُذُنِهِ."³⁶⁰

Tercüme: Bize İsmail b. Abdullah anlattı. Dedi ki: Bana İsmail b. İbrahim b. Ukbe, Musa b. Ukbe'den rivâyetle anlattı. (Musa) dedi ki: Bana Abdullah b. el-Fadl anlattı ki, O, Enes b. Mâlik'i şöyle derken işitmiş: "Harre'de başıma gelenlerden dolayı üzüldüm. Zeyd b. Erkam - ne kadar çok üzüldüğümü haber almış ki- bana bir mektup yazdı. Mektupta Resûlullah'ı (s.a.) şöyle söylerken işittiğini anlatıyordu: "Allahım! Ensâr'ı ve Ensâr'ın çocuklarını bağışla!" İbnu Fadl "Ensâr'ın çocuklarının çocukları" ifadesini zikredip zikretmediği konusunda tereddüt etti. Enes'e, yanında bulunan kimseler (Zeyd'in kim olduğunu) sordular. O da şöyle dedi: "Resûlullah'tan (s.a.) rivâyette bulunan bu şahıs, Allah'ın, duyduğu şey konusunda kendisini tasdik ettiği kimsedir."

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Enes b. Mâlik (r.a.)³⁶¹ + Abdullah b. el-Fadl³⁶² + Musa b. Ukbe³⁶³ + İsmail b. İbrahim³⁶⁴ + İsmail b. Abdullah³⁶⁵ + Muhammed b. İsmail el-Buhârî

³⁶⁰ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 6 (h.n. 4906), Cilt 3, s. 311.

³⁶¹ **Enes b. Mâlik (92):** Enes b. Mâlik b. En-Nadr b. Damdam b. Zeyd b. Haram b. Cundeb b. Âmir b. Ganem b. Adıyy b. en-Neccar el-Ensârî en-Neccarî. Künyesi, Ebû Hamze el-Medenî'dir. Basra'da ikamet etmiştir. Resûlullah'ın (s.a.) sahâbîsi ve hizmetkârıdır. Annesi, Ümmü Süleym bt. Milhân'dır. Resûlullah'a (s.a.) on yıl boyunca, Medine'de olduğu sürece hizmet etmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 353-378.

³⁶² **Abdullah b. el-Fadl (?):** Abdullah b. el-Fadl b. el-Abbas b. Rabiâ b. el-Haris b. Abdulmuttalib b. Haşim el-Kuraşî el-Haşimî el-Medenî. Sika bir râvîdir. Tabiîndir. bkz. Mizzî, Cilt 15, s. 432-435; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 260.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

İsmâilî'nin (371/982) Muhammed b. Fuleyc ve Musa b. Ukbe tarikiyle naklettiği bu hadisin sonunda şu ifade bulunmaktadır: “İbn Şihab şöyle demiştir: ‘Hz. Peygamber (s.a.) hutbe okurken Zeyd b. Erkam münafıklardan bir adamın şöyle dediğini işitti: ‘Eğer bu adamın söyledikleri doğru ise biz eşeklerden daha kötüyüz.’ Bunun üzerine Zeyd şöyle dedi: ‘Vallahi o doğru söylemiştir. Sen de eşekten daha kötüsün!’ Sonra olanları Hz. Peygamber’e (s.a.) haber verdi. Fakat bu sözü söyleyen, söylediklerini inkâr etti. Bunun üzerine Cenab-ı Allah **“(Bu sözleri) söylemediklerine dair yemin ediyorlar...”** âyetini³⁶⁶ indirdi. Allah’ın bu âyette indirdikleri Zeyd’i tasdik edici niteliktedir.” Bu iyi bir mürseldir. Herhalde Buhârî kendi şartlarına uygun olmadığı için bu bölümü hafzetmiştir. İki ayrı olayda Zeyd’i tasdik eden iki farklı âyetin inmesine herhangi bir engel yoktur.³⁶⁷

---

³⁶³ **Musa b. Ukbe (141):** Musa b. Ukbe b. Ebî Ayyâş el-Kuraşî el-Esedî el-Mitrafî. Künyesi, Ebû Muhammed el-Medenî’dir. Enes b. Mâlik, Sehl b. Sa’d ve Abdullah b. Ömer’le görüşmüştür. Sikadır. Meğazî’de imamdır. bkz. Mizzî, Cilt 29, s. 115-122; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 484.

³⁶⁴ bkz. 183 nolu dipnot.

³⁶⁵ **İsmail b. Abdullah (227):** İsmail b. Abdullah b. Abdullah b. Uveys b. Mâlik b. Ebû Âmir el-Asbahî. Künyesi, Ebû Abdullah b. Ebû Uveys el-Medenî’dir. Mâlik b. Enes’in kız kardeşinin oğludur. Saduk fakat hafızasından dolayı birçok hadiste hata etmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 3, s. 124-129; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 47.

³⁶⁶ Münafikûn, 63/8.

³⁶⁷ İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî*, Cilt 8, s. 830.

35- حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ وَعَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ قَالَا حَدَّثَنَا

شُعْبَةُ عَنْ قَتَادَةَ عَنِ النَّضْرِ بْنِ أَنَسٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

"اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِلْأَنْصَارِ وَلِأَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ وَأَبْنَاءِ أَبْنَاءِ الْأَنْصَارِ"³⁶⁸

Tercüme: Bize Muhammed b. El-Müsennâ anlattı. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Ca'fer ve Abdurrahman b. Mehdi anlattı. Dediler ki: Şu'be Katade'den, o da en-Nadr b. Enes'den, o da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) naklen anlattı ki Zeyd şöyle demiş: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Allah'ım! Ensâr'ı, Ensâr'ın çocuklarını ve Ensâr'ın çocuklarının çocuklarını bağışla!"

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + en-Nadr b. Enes³⁶⁹ + Katade³⁷⁰ + Şu'be³⁷¹ + Muhammed b. Ca'fer³⁷² / Abdurrahman b. Mehdi³⁷³ + Muhammed b. El-Müsennâ³⁷⁴ + Müslim b. Haccâc

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki versiyonlarda da senet, Şu'be'ye kadar aynı tarikle gelmiştir.³⁷⁵ 19292 nolu rivayette Şu'be'den sonra Süleyman b. Dâvud; 19322 nolu rivayette ise Şu'be ile beraber Haccâc, sonra da Muhammed b. Ca'fer yer almaktadır.

Hadisin diğer versiyonlarında metin olarak bir değişiklik yoktur.

Râvîlerin biyografilerinden de anlaşıldığı üzere, hadisin senedi sahihtir.

³⁶⁸ Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 172 (h.n. 2506), Cilt 4, s. 1948; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19292, Cilt 32, s.47; 19322, Cilt 32, s. 72.

³⁶⁹ bkz. 94 nolu dipnot.

³⁷⁰ bkz. 95 nolu dipnot.

³⁷¹ bkz. 96 nolu dipnot.

³⁷² bkz. 100 nolu dipnot.

³⁷³ bkz. 99 nolu dipnot.

³⁷⁴ bkz. 86 nolu dipnot.

³⁷⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19292, Cilt 32, s.47; 19322, Cilt 32, s. 72.

36 - حدثنا حسن بن موسى، حدثنا حماد بن سلمة، عن علي بن زيد، عن النضر

بن أنس : أن زيد بن أرقم كتب إلى أنس بن مالك زمن الحرة يُعَرِّيه فيمن قُتِل من ولده وقومه، وقال: أبشرك ببشرى من الله عز و جل، سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: "اللهم اغفر للأَنْصار ولأَبْناء الأَنْصار ولأَبْناء الأَنْصار واغفر لنساء الأَنْصار ولنساء أَبْناء الأَنْصار ولنساء أَبْناء الأَنْصار"³⁷⁶

Tercüme: Bize Hasen b. Musa anlattı. (Dedi ki:) Bize Hammad b. Seleme, Ali b. Zeyd'den, o da en-Nadr b. Enes'ten rivâyetle anlattı ki; Zeyd b. Erkam (r.a.), Enes b. Mâlik'e, Harre zamanı kendi çocuğu ve kavminden öldürülenler hakkında taziye mektubu yazdı. Ve dedi ki: Seni Allah (azze ve celle)'den gelen bir müjde ile müjdeliyorum. Resûlullah'ı (s.a.) şöyle derken işittim: "*Allah'ım! Ensâr'ı, Ensâr'ın soyundan gelenleri ve Ensâr'ın soyunun soyundan gelenleri bağışla! Ensâr'ın kadınlarını, Ensâr'ın çocuklarının kadınlarını ve Ensâr'ın çocuklarının çocuklarının kadınlarını da bağışla!*"

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + en-Nadr b. Enes³⁷⁷ + Ali b. Zeyd³⁷⁸ + Hammâd b. Seleme³⁷⁹ + Hasen b. Musa³⁸⁰ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen diğer versiyonunda Hammâd b. Seleme'den sonra Hasen b. Musa yerine Yezîd bulunmaktadır.³⁸¹

Hadisin diğer versiyonunda metin olarak herhangi bir farklılık yoktur.

³⁷⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19299, Cilt 32, s. 53; ayrıca bkz. 19343, Cilt 32, s. 90.

³⁷⁷ bkz. 94 nolu dipnot.

³⁷⁸ bkz. 356 nolu dipnot.

³⁷⁹ **Hammâd b. Seleme (167):** Hammâd b. Seleme b. Dinar el-Basrî. Künyesi, Ebû Seleme b. Ebû Sahra. Sika bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 7, s. 253-269, İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 117.

³⁸⁰ **Hasen b. Musa (208):** el-Hasen b. Musa el-Eşyeb. Künyesi, Ebû Ali el-Bağdadî'dir. Taberistan, Mevsil ve Hims'ta kadılık yapmıştır. Sika bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 6, s. 328-333; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 103-104.

³⁸¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19343, Cilt 32, s. 90.

Rivâyet hakkında Şuayb el-Arnaut şunları söylemiştir: Hadis sahîh fakat bu isnad Ali b. Zeyd'in zayıflığından dolayı zayıftır. Diğer râvîleri ise sika olup Buhârî ve Müslim râvîleridir. Hammad b. Seleme ise sadece Müslim'de rivâyeti var. Fakat o da sikadır.³⁸²

Harre vak'ası hicretin 63. yılında Medine'de icrâ edilen Emevî zulümlerinin en kanlısıdır. Enes b. Mâlik o sırada Basra'da bulunuyordu. Medine'de gerçekleşen bu kanlı olayda Enes'in ailesi ve amcazâdelerinin başına gelenlerden dolayı Zeyd, çok üzölmüştü. Bunun üzerine bu mektubu yazmış ve Hz. Peygamber'in bu müjdesini kendisine iletmişti. Enes b. Mâlik bu mektubu okuduğunda yanında bulunanlar Zeyd b. Erkam'ın kim olduğunu sormuşlar. O da: "Bu mektubun sâhibi Allah Teâlâ'nın kulağı sebebiyle kendisini tasdik ettiği kişidir." demiştir.³⁸³

---

³⁸² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 53.

³⁸³ Miras, Cilt 11, s.207.

37 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا غُنْدَرٌ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ عَمْرِو سَمِعْتُ أَبَا حَمَزَةَ عَنْ

زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ قَالَتْ الْأَنْصَارُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِكُلِّ نَبِيٍّ أَتْبَاعٌ، وَإِنَّا قَدْ اتَّبَعْنَاكَ، فَادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَ

أَتْبَاعَنَا مِنَّا. فَدَعَا بِهِ. فَنَمِيْتُ ذَلِكَ إِلَى ابْنِ أَبِي لَيْلَى، فَقَالَ: قَدْ زَعَمَ ذَلِكَ زَيْدٌ³⁸⁴

Tercüme: Bize Muhammed b. Beşşâr anlattı. (Dedi ki:) Bize Ğunder anlattı. (Dedi ki:) Bize Şu'be, Âmr'dan rivâyetle anlattı. (Âmr) dedi ki: Ebû Hamza'yı Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyet ederken işittim. (Zeyd) şöyle demiş: "Ensâr, Resûlullah (s.a.)'a hitaben: Her peygamberin tâbi'leri vardır. Biz de sana uymuşuzdur. Bunun için bizim tâbi'lerimizi de bizden kılması için, Allah'a dua et, dediler. Bunun üzerine (Hz. Peygamber (s.) onların bu dilekleri için) dua etti. ('Amr ibn Murre dedi ki): Ben bu hadisi, İbn Ebû Leylâ'ya naklettim de o: "Bunu Zeyd b. Erkam (r.a.) iddia etmiştir." dedi.

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Hamze³⁸⁵ + Âmr³⁸⁶ + Şu'be³⁸⁷ + Ğunder³⁸⁸
+ Muhammed b. Beşşâr³⁸⁹ + Muhammed b. İsmail el-Buhârî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Buhârî'deki diğer versiyonunda Şu'be'den sonra sadece Âdem isimli bir râvî bulunmaktadır.³⁹⁰ Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen versiyonda ise Şu'be'den sonra Ebû Ubeydullah ve Ubeydullah b. Muaz isimli râvîler bulunmaktadır.³⁹¹ Ayrıca Buhârî'de geçen diğer versiyondaki senette Zeyd b. Erkam'ın adı yerine رجلاً من الأنصار (*Ensâr'dan bir adam*) ifadesi kullanılmıştır.

³⁸⁴ Buhârî, Menakibu'l-Ensâr, 6 (h.n. 3787), Cilt 3, s. 39; ayrıca bkz. Buhârî, Menakibu'l-Ensâr, 6 (h.n. 3788), Cilt 3, s. 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19316, Cilt 32, s. 66.

³⁸⁵ bkz. 326 nolu dipnot.

³⁸⁶ bkz. 161 nolu dipnot.

³⁸⁷ bkz. 96 nolu dipnot.

³⁸⁸ bkz. 100 nolu dipnot.

³⁸⁹ bkz. 88 nolu dipnot.

³⁹⁰ Buhârî, Menakibu'l-Ensâr, 6 (h.n. 3788), Cilt 3, s. 39.

³⁹¹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19316, Cilt 32, s. 66.

Yine Buhârî’de geçen diğerk versiyondaki metinde فءءا به (*bunun üzerine dua etti*) yerine اللهم اءءل أءباعهم منهم (*Allahım onların ardından gelenleri de onlardan eyle*) şeklinde dua ifadesi zikredilmiştir.

2.18. Münafikûn Sûresinin Sebeb-i Nuzûlü

38 - حَدَّثَنَا عَبْدُ بْنُ حُمَيْدٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى، عَنْ إِسْرَائِيلَ، عَنْ السُّدِّيِّ، عَنْ أَبِي سَعْدِ الْأَزْدِيِّ، قَالَ: حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ أَرْقَمَ، قَالَ: عَزَوْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَانَ مَعَنَا أَنَسٌ مِنَ الْأَعْرَابِ فَكُنَّا نَبْتَدِرُ الْمَاءَ، وَكَانَ الْأَعْرَابُ يَسْقُونَا إِلَيْهِ، فَسَبَقَ أَعْرَابِيٌّ أَصْحَابَهُ، فَسَبَقُ الْأَعْرَابِيُّ فِيمَا لُ الْحَوْضِ وَيَجْعَلُ حَوْلَهُ حِجَارَةً وَيَجْعَلُ النَّطْعَ عَلَيْهِ حَتَّى يَجِيءَ أَصْحَابُهُ. قَالَ: فَأَتَى رَجُلٌ مِنَ الْأَنْصَارِ أَعْرَابِيًّا فَأَرْخَى زِمَامَ نَاقَتِهِ لِتَشْرَبَ، فَأَبَى أَنْ يَدَعَهُ، فَانْتَزَعَ قِبَاضَ الْمَاءِ، فَرَفَعَ الْأَعْرَابِيُّ خَشْبَتَهُ فَضْرَبَ بِهَا رَأْسَ الْأَنْصَارِيِّ فَشَجَّهَهُ، فَأَتَى عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي رَأْسَ الْمُنَافِقِينَ فَأَخْبَرَهُ وَكَانَ مِنْ أَصْحَابِهِ، فَعَضِبَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي تَمَّ قَالَ: "لَا تُنْفِقُوا عَلَيَّ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفُضُوا" مِنْ حَوْلِهِ -يَعْنِي الْأَعْرَابَ-، وَكَانُوا يَحْضُرُونَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عِنْدَ الطَّعَامِ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ: إِذَا انْفَضُّوا مِنْ عِنْدِ مُحَمَّدٍ فَأَثُوا مُحَمَّدًا بِالطَّعَامِ، فَلْيَأْكُلْ هُوَ وَمَنْ عِنْدَهُ، ثُمَّ قَالَ لِأَصْحَابِهِ: لَئِنْ رَجَعْتُمْ إِلَى الْمَدِينَةِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ. قَالَ زَيْدٌ: وَأَنَا رَدِفُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي، فَأَخْبَرْتُ عَمِّي، فَاَنْطَلَقَ فَأَخْبَرَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَأَرْسَلَ إِلَيْهِ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَخَلَفَ وَجَدَّ. قَالَ فَصَدَّقَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَذَّبَنِي. قَالَ: فَجَاءَ عَمِّي إِلَيَّ، فَقَالَ: مَا أَرَدْتَ إِلَّا أَنْ مَقْتَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَكَذَّبَكَ وَالْمُسْلِمُونَ. قَالَ: فَوَقَعَ عَلَيَّ مِنَ الْهَمِّ مَا لَمْ يَقَعْ عَلَيَّ أَحَدٍ. قَالَ: فَبَيْنَمَا أَنَا أَسِيرُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ قَدْ خَفَقْتُ بِرَأْسِي مِنَ الْهَمِّ، إِذْ أَتَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَعَرَكَ أُذُنِي وَضَحِكَ فِي وَجْهِي، فَمَا كَانَ يَسْرُنِي أَنْ لِي بِهَا الْخُلْدَ فِي الدُّنْيَا. ثُمَّ إِنَّ أَبَا بَكْرٍ لَحِقَنِي فَقَالَ: مَا قَالَ لَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ؟ قُلْتُ: مَا قَالَ لِي شَيْئًا إِلَّا أَنَّهُ عَرَكَ أُذُنِي وَضَحِكَ فِي وَجْهِي.

فَقَالَ: أَبْشِرْ، ثُمَّ لَحِقْنِي عُمَرُ، فَقُلْتُ لَهُ مِثْلَ قَوْلِي لِأَبِي بَكْرٍ. فَلَمَّا أَصْبَحْنَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى

اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سُورَةَ الْمُنَافِقِينَ.³⁹²

Tercüme: Bize Abd b. Humeyd anlattı. Dedi ki: Ubeydullah b. Musa, İsrâîl'den, o Süddî'den, o da Ebû Saîd el-Ezdi'den rivâyetle anlattı. Dedi ki: Bize Zeyd b. Erkam anlattı. Dedi ki: Resûlullah (s.a.) ile beraber gazveye gittik. Yanımızda bazı bedeviler vardı. Suya koşuyorduk. Bazı bedeviler bizden önce suya varıyorlardı. Derken bir bedevî, arkadaşlarını geçti. Bedevi geçiyor, havuzu dolduruyor etrafını taşla çeviriyor ve üzerine de deriden bir örtü atıyor, arkadaşları gelinceye kadar öylece bekliyordu. (Zeyd devamla) dedi ki: Ensâr'dan bir adam geldi, su içmesi için devesinin yularını çekti fakat bedevî onu bırakmak istemedi. O da suyun bendini bozdu. Bedevî de bir odunu kaldırıp Ensârî'nin başına vurdu ve başından yaraladı. Ensârî, münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy'in yanına geldi ve durumu ona haber verdi. Kendisi de onun adamlarındandı. Abdullah b. Übeyy kızdı ve şöyle dedi: "Resûlullah'ın yanında bulunanlara hiçbir şey vermeyin ki etrafından dağılıp gitsinler." Bedevileri kastediyordu. Bu bedeviler yemek vaktinde Resûlullah (s.)'in yanına gelirlerdi. Abdullah b. Übeyy dedi ki: Onlar, Muhammed'in yanından dağıldıkları zaman Muhammed'e yemek getirin, kendisi ve yanında bulunanlar yesin, dedi. Sonra da arkadaşlarına şöyle dedi: Eğer Medîneye dönerseniz, üstün olanlar aşağılık kimseleri Medîne'den çıkaracaktır. Zeyd dedi ki: Ben Resûlullah'ın (s.a.) binitinde arkasında idim. Abdullah b. Übeyy'in söylediklerini işittim. Amcama haber verdim. O da gidip Resûlullah'a (s.a.) haber verdi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) ona haber gönderdi. O da yemin edip olanları inkâr etti. Resûlullah (s.a.) onun söylediğine inandı. Beni de yalanladı. Sonra amcam yanıma geldi ve dedi ki: Ne yaptın sen? Bak Resûlullah (s.a.) sana kızdı ve yalanladı. Müslümanlar da seni yalancı kabul ettiler. Üzerime hiç kimsenin başına gelmemiş bir sıkıntı çöktü. Sonra (Zeyd) dedi ki: Nihâyet ben bir yolculukta Resûlullah (s.a.) ile beraber yürürken sıkıntıdan başım sallanıyordu. Derken Resûlullah (s.a.) yanıma geldi kulağımı çekerek bana gülümsedi. Dünyada ebedî kalmak haberi bile beni bu kadar

³⁹² Tirmizi, Tefsiru'l-Kur'an, 64 (h.n. 3313), s. 749-750.

sevindirmezdi. Sonra Ebû Bekir bana yetişti ve şöyle dedi: Resûlullah (s.a.) sana ne dedi? Ben de: Bana bir şey söylemedi ancak kulağımı çekti ve yüzüme güldü, dedim. Bunun üzerine şöyle dedi: “Müjdeler sana sevin öyleyse.” Sonra Ömer’le karşılaştım. Ona da Ebû Bekir’e söylediğimi söyledim. Sabah olunca Resûlullah (s.a.), Münafikûn sûresini okudu.

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Sa’d el-Ezdi³⁹³ + es-Süddî³⁹⁴ + İsrâîl³⁹⁵ + Ubeydullah b. Musa³⁹⁶ + Âbd b. Humejd³⁹⁷ + Ebû İsa et-Tirmizî

Rivâyetler ilgili değerlendirme:

Bu rivâyet hakkında Tirmizi, hasen sahîh demiştir.³⁹⁸ Elbanî de sahîh demiştir.³⁹⁹

---

³⁹³ ***Ebû Sa’d el-Ezdi (?)***: Ebû Saîd de denilir. Kûfelidir. Tabîündendir. İbn Hibbân, sika râvîler arasında zikretmiştir. Buhârî ise zayıf râvîler arasında saymıştır. İbn Hacer de makbul ifadesini kullanmıştır. bkz. İbn Hibbân, Cilt 5, s. 568; Mizzî, Cilt 33, s. 344; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 566.

³⁹⁴ bkz. 267 nolu dipnot.

³⁹⁵ bkz. 148 nolu dipnot.

³⁹⁶ bkz. 155 nolu dipnot.

³⁹⁷ ***Abd b. Humejd(249)***: Abd b. Humejd b. Nasr el-Kissî. Künyesi, Ebû Muhammed’dir. el-Keşşî diye bilinir. Asıl adının Abdulhamid olduğu da söylenir. İbn Hibbân, sika râvîler arasında zikretmiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 401; Mizzî, Cilt 18, s. 524-527.

³⁹⁸ Tirmizî, *Sünen*, s. 750.

³⁹⁹ Tirmizî, *Sünen*, s. 749.

39 - حَدَّثَنَا آدَمُ حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ الْحَكَمِ قَالَ: سَمِعْتُ مُحَمَّدَ بْنَ كَعْبِ الْفُرْطِيِّ قَالَ:

سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ أَرْقَمَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: لَمَّا قَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي: { لَا تُنْفِقُوا عَلَى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ } وَقَالَ أَيْضًا: { لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ }، أَخْبَرْتُ بِهِ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَلَا مَنِي الْأَنْصَارُ، وَحَلَفَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي مَا قَالَ ذَلِكَ، فَرَجَعْتُ إِلَى الْمَنْزِلِ فَنِمْتُ، فَدَعَانِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَيْتُهُ، فَقَالَ: "إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ" وَنَزَلَ { هُمْ الَّذِينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا } الْآيَةَ .

وَقَالَ ابْنُ أَبِي زَائِدَةَ عَنِ الْأَعْمَشِ عَنْ عَمْرِو عَنْ ابْنِ أَبِي لَيْلَى عَنْ زَيْدٍ عَنِ النَّبِيِّ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.⁴⁰⁰

Tercüme: Bize Âdem anlattı. (Dedi ki:) Bize Şu'be, el-Hakem'den rivâyetle anlattı. (el-Hakem) Dedi ki: Muhammed b. Ka'b el-Kurazî'den işittim. (Muhammed) Şöyle dedi: Zeyd b. Erkam (r.a.)'ı şöyle derken işittim: Abdullah b. Übeyy "Resûlullah'ın yanındakilere infak etmeyin!" ve "eğer Medine'ye dönersek..." sözlerini söyleyince, ben bunu Hz. Peygamber'e (s.a.) haber verdim. Bunun üzerine Ensâr beni kınadı. Abdullah b. Übeyy de bunu söylemediğine dair yemin etti. Ben de eve döndüm ve uyudum. Resûlullah (s.a.) beni çağırdı da ben yanına geldim. Şöyle buyurdu: "*Muhakkak ki, Allah seni tasdik etti.*" Şu âyet nazil oldu: "**Onlar, infak etmeyen kimselerdir...**"⁴⁰¹

İbn Ebû Zâide, A'meş'ten, o Âmr'dan, o İbn Ebû Leylâ'dan, o Zeyd b. Erkam'dan, o da Hz. Peygamber'den (s.a.) rivâyetle aktardı.

⁴⁰⁰ Buhârî, Tefsîru'l-Kur'an, 63 (h.n. 4902), Cilt 3, s. 309; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19285, Cilt 32, s. 36; 19295, Cilt 32, s. 50; 19315, Cilt 32, s. 65-66; Tirmizi, Tefsîru'l-Kur'an, 64 (h.n. 3314), s. 740.

⁴⁰¹ Münafikûn Sûresi, 63/7.

Hadîsin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Muhammed b. Ka'b el-Kurazî⁴⁰² + el-Hakem⁴⁰³
+ Şu'be⁴⁰⁴ + Âdem⁴⁰⁵ + Muhammed b. İsmail el-Buhârî

Rivâyette İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki versiyonlarında da senet Şu'be'ye kadar aynı tarikle gelmiştir.⁴⁰⁶ Tirmizî'deki rivayette Şu'be'den sonra İbn Adiy ve Muhammed b. Beşşâr; Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki 19285 nolu rivayette Şu'be'den sonra Muhammed b. Ca'fer; 19295 nolu rivayette Haşim; 19315 nolu rivayette ise Ebû Ubeydillah ve Ubeydullah b. Muaz isimli râvîler yer almaktadır.

Tirmizî'de geçen rivâyette olayın Tebûk Gazvesi'nde cereyan ettiği belirtilmektedir. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen 19285 nolu rivâyette (صدقك / seni tasdik etmiştir) ifadesinden önce (قد أنزل عذرك / senin mazeretini indirmiştir) ifadesi geçmektedir. 19295 nolu rivâyette de aynı ifadeden sonra وعذرك ifadesi yer almıştır.

Hadisin râvî biyografilerinden anlaşıldığı gibi bu rivayetin isnadı sahihtir.

---

⁴⁰² ***Muhammed b. Ka'b el-Kurazî (117):*** Muhammed b. Ka'b b. Süleym b. Esed el-Kurazî. Künyesi, Ebû Hamze veya Ebû Abdullah el-Medenî'dir. Kûfe'de oturmuş sonra Medine'ye geçmiştir. Tabîîndendir. Sika bir râvîdir. 108 veya 120 yılında vefat ettiğine dair rivâyetler de vardır. bkz. Mizzî, Cilt 26, s. 340-347; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 438.

⁴⁰³ bkz. 313 nolu dipnot.

⁴⁰⁴ bkz. 96 nolu dipnot.

⁴⁰⁵ bkz. 227 nolu dipnot.

⁴⁰⁶ Tirmizî, *Tefsiru'l-Kur'an*, 64 (h.n. 3314), s. 740; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19285, Cilt 32, s. 36; 19295, Cilt 32, s. 50; 19315, Cilt 32, s. 65-66.

40 - حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ رَجَاءٍ حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ قَالَ:

"كُنْتُ فِي غَزَاةٍ فَسَمِعْتُ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ أَبِي يَقُولُ: لَا تُتَّفِقُوا عَلَيَّ مِنْ عِنْدِ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِهِ، وَلَئِنْ رَجَعْنَا مِنْ عِنْدِهِ لِيُخْرِجَنَّ الْأَعْرُ مِنْهَا الْأَذَلَّ. فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِعَمِّي - أَوْ لِعُمَرَ - فَذَكَرَهُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَدَعَانِي فَحَدَّثْتُهُ، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَيَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي وَأَصْحَابِهِ فَحَافُوا مَا قَالُوا، فَكَذَّبَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَصَدَّقَهُ، فَأَصَابَنِي هَمٌّ لَمْ يُصِبنِي مِثْلُهُ قَطُّ، فَجَلَسْتُ فِي الْبَيْتِ، فَقَالَ لِي عَمِّي: مَا أَرَدْتَ إِلَيَّ أَنْ كَذَّبَكَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَمَقَّتَكَ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ تَعَالَى { إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ } فَبَعَثَ إِلَيَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَرَأَ فَقَالَ: إِنَّ اللَّهَ قَدْ صَدَّقَكَ يَا زَيْدُ!"⁴⁰⁷

Tercüme: Bize Abdullah b. Recâ anlattı. (Dedi ki:) Bize İsrâîl, Ebî İshak'tan; o da Zeyd b. Erkam'dan rivâyetle anlattı. Dedi ki: Bir gazvede idim. Abdullah b. Übeyy'in şöyle dediğini işittim: "Resûlullah'ın (s.a.) yanındakilere infak etmeyin ki etrafından dağılıp gitsinler. Ve onun yanından dönersek şerefli olanlar zelil olanları çıkaracaktır." Ben de bunu amcama -veya Ömer'e- haber verdim. O da Resûlullah'a (s.a.) anlattı. O da beni çağırdı. Ben de ona durumu anlattım. Resûlullah (s.a.), Abdullah b. Übeyy ve adamlarını çağırdı. Onlar da bunu söylemediklerine dair yemin ettiler. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) beni yalanladı, onu da tasdik etti. Bunun üzerine daha önce benzerini asla görmediğim bir sıkıntıya düştüm. Eve kapandım. Amcam bana dedi ki: Senin amacın neydi; bak Resûlullah (s.a.) seni yalanladı ve sana kızdı. Bunun üzerine Allah Teâlâ "**Münafıklar sana geldiğinde...**" âyetini indirdi. Resûlullah (s.a.) beni çağırdı, bu âyetleri okudu ve dedi ki: "*Ey Zeyd! Muhakkak ki Allah seni tasdik etti.*"

⁴⁰⁷ Buhârî, Tefsîru'l-Kur'an, 63 (h.n. 4900), Cilt 3, s. 309; ayrıca bkz. Buhârî, Tefsîru'l-Kur'an, 63 (h.n. 4901), Cilt 3, s. 309; (h.n. 4904), Cilt 3, s. 310; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19333, Cilt 32, s. 82; Tirmizi, Tefsîru'l-Kur'an, 64 (h.n. 3312), s. 749.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû İshak⁴⁰⁸ + İsrâîl⁴⁰⁹ + Abdullah b. Recâ⁴¹⁰ + Muhammed b. İsmail el-Buhârî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayetin Buhârî, Tirmizî ve Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen diğer versiyonlarında da senet İsrâîl'e kadar aynı tarikle gelmiştir.⁴¹¹ Buhârî'deki 4901 nolu rivayette İsrâîl'den sonra Âdem b. İyâs; 4904 nolu rivayette Ubeydullah b. Musa; Tirmizî'deki rivayette Ubeydullah b. Musa ve Abd b. Humejd; Ahmed b. Hanbel rivayetinde ise Yahya b. Âdem ile Yahya b. Ebî Bekir yer almaktadır.

Bazı rivâyetlere göre bahsi geçen gazve, Tebûk Gazve'si; bazı rivâyetlere göre ise Beni Mustalık Gazve'sidir. İkinci görüş daha çok siyer - meğazi âlimlerinin benimsediği görüştür.⁴¹²

---

⁴⁰⁸ bkz. 247 nolu dipnot.

⁴⁰⁹ bkz. 148 nolu dipnot.

⁴¹⁰ **Abdullah b. Recâ (219):** Abdullah b. Recâ b. Ömer veya Ibnu'l-Müsennâ da denir. Nisbesi, el-Ğudani'dir. Künyesi, Ebû Ömer veya Ebû Amr'dır. Basralıdır. Saduk fakat bazen yanılır. İbn Hibbân ise sika râviler arasında saymıştır. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 341; Mizzî, Cilt 14, s. 495-500; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 245.

⁴¹¹ Buhârî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 63 (h.n. 4901), Cilt 3, s. 309; (h.n. 4904), Cilt 3, s. 310; Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'an*, 64 (h.n. 3312), s. 749; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19333, Cilt 32, s. 82.

⁴¹² İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Cilt 8, s. 821.

41 - حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا زُهَيْرُ بْنُ مُعَاوِيَةَ حَدَّثَنَا أَبُو إِسْحَاقَ قَالَ: سَمِعْتُ زَيْدَ

بْنَ أَرْقَمَ قَالَ: خَرَجْنَا مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي سَفَرٍ أَصَابَ النَّاسَ فِيهِ شِدَّةٌ، فَقَالَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي لِصَحَابِهِ: لَا تُتَفَفُّوا عَلَيَّ مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ حَتَّى يَنْفَضُوا مِنْ حَوْلِهِ. وَقَالَ: لَئِنْ رَجَعْنَا إِلَى الْمَدِينَةِ لَيُخْرِجَنَّ الْأَعَزُّ مِنْهَا الْأَذَلَّ. فَأَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَخْبَرْتُهُ؛ فَأَرْسَلَ إِلَيَّ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَبِي فَسَأَلَهُ، فَاجْتَهَدَ يَمِينَهُ مَا فَعَلَ. قَالُوا: كَذَبَ زَيْدُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَوَقَعَ فِي نَفْسِي مِمَّا قَالُوا شِدَّةٌ، حَتَّى أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ تَصْدِيقِي فِي: { إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ }، فَدَعَاهُمْ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيَسْتَغْفِرَ لَهُمْ فَلَوَّوْا رُءُوسَهُمْ. وَقَوْلُهُ { خُشِبَ مُسْنَدَةٌ } قَالَ كَانُوا رِجَالًا أَجْمَلَ شَيْءٍ.⁴¹³

Tercüme: Bize Âmr b. Hâlid anlattı. (Dedi ki:) Bize Züheyr b. Muâviye anlattı. (Dedi ki:) Bize Ebû İshak anlattı. Dedi ki: Zeyd b. Erkam'dan işittim. Şöyle dedi: Resûlullah (s.a.) ile beraber bir sefere çıktık. Bu seferde insanlara bir şiddet ve zorluk isabet etti. Abdullah b. Ubeyy, kendi arkadaşlarına hitaben: "Resûlullah'ın yanında bulunan kimselere infak etmeyin ki etrafından dağılıp gitsinler" dedi. Ve yine o: "And olsun eğer Medine'ye dönersek en şerefli olanlar, en zelil olanları oradan elbette çıkaracaktır" dedi. Akabinde ben Hz. Peygamber'e (s.a.) geldim ve bu sözleri kendisine haber verdim. Hz. Peygamber (s.a.), Abdullah ibn Ubeyy'e haber gönderdi ve ona sordu. Abdullah ibn Ubeyy de böyle birşey yapmadığına bütün gücüyle yemîn etti. İnsanlar "Zeyd, Resûlullah'a (s.a.) yalan söyledi." dediler. Onların söylediklerinden dolayı benim içime bir sıkıntı düştü. Nihâyet Azîz ve Celîl olan Allah "**İzâ câeke'l-munâfıkûn**" sûresi içinde, beni tasdik eden âyetleri indirdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.) onlar adına istiğfar dilemek için onları çağırdı da, onlar başlarını çevirdiler. "**Huşubun musennedetun**" sözü hakkında şöyle dedi: Abdullah ibn Ubeyy ve arkadaşları çok yakışıklı (güzel görünümlü) adamlardı.

⁴¹³ Buhârî, Tefsîru'l-Kur'an, 63 (h.n. 4903), Cilt 3, s. 310; ayrıca bkz. Müslim, Sıfatu'l-Münafikîn ve Ahkâmuhum,1 (h.n. 2772).

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû İshak⁴¹⁴ + Züheyr b. Muâviye⁴¹⁵ + Âmr b. Hâlid⁴¹⁶ + Muhammed b. İsmail el-Buhârî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayetin Müslim versiyonunda Züheyr b. Muâviye'ye kadar râvîler ortaktır.⁴¹⁷ Ancak Müslim'deki rivayette söz konusu râvîden sonra el-Hasen b. Musa ve Ebû Bekr b. Ebî Şeybe isimli râvîler yer almaktadır.

Müslim'de geçen rivâyet metninde kayda değer bir farklılık yoktur.

---

⁴¹⁴ bkz. 247 nolu dipnot.

⁴¹⁵ **Züheyr b. Muâviye (172):** Züheyr b. Muâviye b. Hudeyc b. er-Ruheyl, Ebû Hayseme el-Kufî. Sika bir râvîdir. Bkz. Mizzî, Cilt 9, s. 420-425.

⁴¹⁶ **Amr b. Hâlid (229):** Amr b. Hâlid b. Ferruh b. Saîd b. Abdirrahman b. Vakid b. Leys b. Vakid b. Abdullah et-Temimî el-Hanzalî, Huzai de denir. Künyesi, Ebu'l-Hasen el-Cezerî el-Harranî'dir. Mısır'da ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 21, s. 601; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 358.

⁴¹⁷ Müslim, Sıfatu'l-Münafikîn ve Ahkâmuhum,1 (h.n. 2772).

2.19. İnsanoğlunun Açgözlülüğü

42 - حدثنا محمد بن عبيد وأبو المنذر قالوا: حدثنا يوسف بن صهيب، قال أبو

المنذر في حديثه: قال: حدثني حبيب بن يسار عن زيد بن أرقم، قال: لقد كنا نقرأ على عهد

رسول الله صلى الله عليه و سلم: "لو كان لابن آدم واديان من ذهب وفضة، لابتغى إليهما

آخر، ولا يملأ بطن ابن آدم إلا التراب، ويتوب الله على من تاب"⁴¹⁸

Tercüme: Bize Muhammed b. Ubeyd ve Ebu'l-Münzir anlattı. Dediler ki: Bize Yûsuf b. Suheyb anlattı. Ebû Münzir rivâyetinde dedi ki: Dedi ki: Bana Habib b. Yesar, Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. (Zeyd) dedi ki: Muhakkak ki biz Resûlullah (s.a.) döneminde şunu okuyorduk: "*Âdemoğlunun iki vadi dolusu altın ve gümüşü olsa, bir diğerinin olmasını arzu eder. Âdemoğlunun karnını ancak toprak doldurur. Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder.*"

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Habib b. Yesâr⁴¹⁹ + Yûsuf b. Suheyb⁴²⁰ + Muhammed b. Ubeyd⁴²¹ / Ebu'l-Munzir⁴²² + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) gelen başka bir versiyonu yoktur.

Şuayb el-Arnaut, rivâyet hakkında şu değerlendirmede bulunmuştur: Bu rivâyetin isnadı sahîh, râvîleri de sikadır.⁴²³

⁴¹⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19280, Cilt 32, s. 31.

⁴¹⁹ **Habib b. Yesâr (?)**: Habib b. Yesâr el-Kindî el-Kûfî. Tabîîndendir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 5, s. 405-406; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 92.

⁴²⁰ **Yûsuf b. Suheyb (?)**: Yûsuf b. Suheyb el-Kindî el-Kûfî. Etbâu't-tabîîndendir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 32, s. 433; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 540.

⁴²¹ bkz. 127 nolu dipnot.

⁴²² **Ebu'l-Münzir (195)**: Muhammed b. Abdîrrahman et-Tufavî. Künyesi, Ebu'l-Münzir el-Basrî'dir. İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiştir. İbn Hacer sadukun yehimu (saduk olsa da yanılır) demiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 7, s. 442; Mizzî, Cilt 25, s. 652-655; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 427.

⁴²³ Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 31 (1 nolu dipnot).

Hadis insanoğlunun dünya malına karşı hırsını ifade etmekte ve bunu kınamaktadır. Farklı rivâyetlerde insanoğlunun karnı yerine ağzı, gözü vb. ifadeler kullanılmış olması hakiki anlamda kullanılmadığını gösterir. Topraktan da kastedilen ölümdür. Hadisin ikinci kısmında geçen “Allah tevbe edenin tevbesini kabul eder.” ifadesinden anlaşılan da: Allah, başkasının tevbesini kabul ettiği gibi dünyaya karşı hırslı olan kimsenin tevbesini de kabul edecektir. Veya burada geçen tevbe kelimesi o fiili terketmek, bırakmak şeklinde lügat anlamında kullanılmıştır. Et-Tîbî de şöyle demiştir: Şu anlam da muhtemeldir ki; dünya sevgisi Âdemoğlunun fitratında, mayasında olan bir durumdur. İnsan onu toplamak konusunda doyumsuzdur. Ancak Allah’ın koruduğu ve nefsinden bunu gidermeye muvaffak kıldığı kimseler bunun dışındadır.⁴²⁴

---

⁴²⁴ bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, Cilt 11, s. 308.

2.20. Hastalığa Sabretmenin Fazileti

43- حَدَّثَنَا حَجَّاجٌ، عَنْ يُونُسَ بْنِ أَبِي إِسْحَاقَ، وَإِسْمَاعِيلُ بْنُ عَمَرَ. قَالَ: حَدَّثَنَا

يُونُسُ بْنُ أَبِي إِسْحَاقَ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، قَالَ: أَصَابَنِي رَمَدٌ، فَعَادَنِي النَّبِيُّ

صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. قَالَ: فَلَمَّا بَرَأْتُ خَرَجْتُ. قَالَ: فَقَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ:

"أَرَأَيْتَ لَوْ كَانَتْ عَيْنَاكَ لِمَا بِهِمَا مَا كُنْتَ صَانِعًا" قَالَ: قُلْتُ: لَوْ كَانَتَا عَيْنَايَ لِمَا بِهِمَا، صَبَرْتُ

وَاحْتَسَبْتُ. قَالَ: "لَوْ كَانَتْ عَيْنَاكَ لِمَا بِهِمَا ثُمَّ صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ لِلْقَيْتِ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ وَلَا ذَنْبَ

لَكَ" قَالَ إِسْمَاعِيلُ: "ثُمَّ صَبَرْتَ وَاحْتَسَبْتَ لِأَوْجَبَ اللَّهُ تَعَالَى لَكَ الْجَنَّةَ".⁴²⁵

Tercüme: Bize, Haccâc, Yunus b. Ebî İshak ve İsmail b. Ömer'den rivâyetle anlattı. Dedi ki: Bize Yunus b. Ebî İshak, Ebû İshak'tan; o da Zeyd b. Erkam'dan rivâyetle anlattı. (Zeyd) dedi ki: Gözüm iltihaplanmıştı. Hz. Peygamber (s.a.) ziyaretime gelmişti. Dedi ki: İyileşince çıktım. Dedi ki: Resûlullah (s.a.) bana dedi ki: "Şâyet gözlerin tamamen kaybolursa ne yapardın?" (Zeyd dedi ki:) Şöyle dedim: "Şâyet gözlerim kaybolursa sabreder ve sevabını Allah'tan beklerim." Bunun üzerine şöyle buyurdu: "Eğer gözlerin kaybolur da sen sabreder de sevabını Allah'tan beklersen günahsız bir şekilde Allah'ın huzuruna çıkarsın." (Râvî) İsmail dedi ki: "...Sonra sabreder ve sevabını Allah'tan beklersen, Allah Teâlâ sana cenneti vacip kılar."

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû İshak⁴²⁶ + Yunus b. Ebu İshak⁴²⁷ / İsmail b. Ömer + Haccâc⁴²⁸ + Ahmed b. Hanbel

⁴²⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19348, Cilt 32, s. 93; ayrıca bkz. Ebû Dâvud, el-Cenâiz, 9 (h.n. 3102), s. 559.

⁴²⁶ bkz. 247 nolu dipnot.

⁴²⁷ **Yunus b. Ebû İshak (152):** Adının Amr b. Abdullah el-Hemdanî es-Sebiî olduğu söylenir. Künyesi, Ebû İsrâîl'dir. Kûfelidir. İsrâîl b. Yunus ve İsa b. Yunus'un babasıdır. İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiştir. İbn Hacer, sadukun yehimu kalılan(saduk fakat bazen yanılır) demiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 7, s. 650; Mizzî, Cilt 32, s. 488-493; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 542.

⁴²⁸ **Haccâc b. Muhammed (206):** Haccâc b. Muhammed el-Missisî. Künyesi, Ebû Muhammed el-A'ver'dir. Aslen Tirmizlidir. Bağdat'ta ikamet etmiş, sonra el-Missise'ye geçmiştir. Sikadır fakat

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayetin senedi Ebû Dâvud versiyonunda da Yunus b. Ebî İshak'a kadar aynıdır.⁴²⁹ Ebû Dâvud rivayetinde Yunus'tan sonra Haccâc b. Muhammed ve Abdullah b. Muhammed en-Nufeylî isimli râvîler yer almaktadır.

Ebû Dâvud'da geçen rivâyet metni sadece *عادني رسول الله صلى الله عليه وسلم من وجع كان بعيني* (*gözümdeki bir ağrıdan dolayı Resûlullah (s.a) ziyaretime geldi.*) ifadesi ile gelmiştir.

Şuayb el-Arnaut hadis hakkında şunları söylemiştir: Yunus b. Ebî İshak'tan dolayı bu rivâyetin isnadı, hasendir. Diğer râvîleri ise sika râvîlerdir.⁴³⁰

Bu hadis, göz ağrısından rahatsız olan bir hastayı ziyaret etmenin câiz olduğunu ifade etmektedir. Binâenaleyh halk arasında yaygın olan “göz ve diş ağrısı ile çibandan rahatsız olan kimseyi ziyaret etmenin sünnete aykırı olduğu” kanaati doğru değildir.⁴³¹ Hasta ziyaretine gitmek Müslümanın Müslüman üzerindeki haklarından biridir. Bu hak bütün hastalıklar için geçerlidir.⁴³²

ömrünün sonlarına doğru karıştırdığı olmuştur. bkz. Mizzî, Cilt 5, s. 451-456; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 93.

⁴²⁹ Ebû Dâvud, el-Cenâiz, 9 (h.n. 3102), s. 559.

⁴³⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 93.

⁴³¹ Yeniél, Kayapınar, Cilt 11, s. 464.

⁴³² San'anî, Muhammed b. İsmâil el-Emîr el-Yemenî, *Sübülü's-selâm şerhu Bulûğu'l-merâm*, Beyrut, Daru'l-kutubu'l-ilmîyye, 2009, s. 838.

2.21. Zatu'l-Cenb (Akciğer İltihabı) Hastalığının Tedavisi

44 - حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا مُعَاذُ بْنُ هِشَامٍ، قَالَ: حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ قَتَادَةَ

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يَنْعَتُ الزَّيْتِ وَالْوَرْسَ مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ. قَالَ قَتَادَةُ: يُدُّ مِنَ الْجَانِبِ الَّذِي يَشْتَكِيهِ.⁴³³

Tercüme: Bize Muhammed b. Beşşâr anlattı. Dedi ki: Bize Muaz b. Hişam anlattı. Dedi ki: Bana babam, Katade'den, o da Ebû Abdullah'tan, O da Zeyd b. Erkam'dan rivâyetle anlattı ki; Hz. Peygamber (s.a.), zatulcenb hastalığı için zeytinyağı ile vers (denilen sarı ve kokulu bitki) yi tavsiye ederdi. Katade dedi ki: Bu hastalıktan şikâyeti olan bunu ağızdan alarak kullanır.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Abdullah⁴³⁴ + Katade⁴³⁵ + Hişam⁴³⁶ + Muaz b. Hişam⁴³⁷ + Muhammed b. Beşşâr⁴³⁸ + Tirmizî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayetin Ahmet b. Hanbel'deki versiyonunda senet, Katade'ye kadar aynı tarikle gelmiştir.⁴³⁹ Ahmed'in rivayetinde Katade'den sonra Ebû Muaz, Muaz ve Ali b. Abdullah isimli râvîler yer almaktadır.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen rivâyette **كان ينع** yerine sadece **ينع** ifadesi geçmektedir.

Tirmizi, hasen sahîh demiştir. Nasıruddîn el-Elbanî ise zayıf demiştir.⁴⁴⁰

⁴³³ Tirmizi, *et-Tıbb*, 28 (h.n. 2078), s. 469; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19327, Cilt 32, s. 75.

⁴³⁴ bkz. 281 nolu dipnot.

⁴³⁵ bkz. 95 nolu dipnot.

⁴³⁶ Bkz. 191 nolu dipnot.

⁴³⁷ **Muaz b. Hişam (200):** Muaz b. Hişam b. Ebî Abdullah ed-Destuvaî. Basralıdır. Yemen'de ikamet etmiş. Sonra Basra'ya dönmüş ve orada vefat etmiştir. Saduk fakat bazen yanılır. İbn Hibbân ise sika râvîler arasında saymıştır. bkz. İbn Hibbân, Cilt 9, s. 176; Mizzî, Cilt 28, s. 139-143; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 469.

⁴³⁸ bkz. 88 nolu dipnot.

⁴³⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19327, Cilt 32, s. 75.

⁴⁴⁰ Tirmizî, s. 469.

45- حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْوَهَّابِ. حَدَّثَنَا يَعْقُوبُ بْنُ إِسْحَاقَ. حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ

بْنُ مَيْمُونٍ. حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ؛ قَالَ: نَعَتَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ ذَاتِ

الْجَنْبِ وَرَسًا وَقُسْطًا وَزَيْتًا، يُدُّ بِهِ.⁴⁴¹

Tercüme: Bize Abdurrahman b. Abdulvehhâb anlattı. (Dedi ki:) Bize Yakub b. İshak anlattı. (Dedi ki:) Bize Abdurrahman b. Meymûn anlattı. (Dedi ki:) Bana babam, Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) riâyete anlattı. (Zeyd) dedi ki: Resûlullah (s.a.) zatülcenb hastalığının tedavisi için vers, kust ve zeytinyağını hastanın ağzına vermeyi tavsiye etmiştir.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Meymûn⁴⁴² + Abdurrahman b. Meymûn⁴⁴³ + Yakub b. İshak⁴⁴⁴ + Abdurrahman b. Abdulvehhâb⁴⁴⁵ + İbn Mâce

Rivâyete İlgili Değerlendirme:

Beşşâr Avvâd rivâyet hakkında şunları söylemiştir: Abdurrahman b. Meymûn'un babasının zayıf bir râvî olmasından dolayı bu hadisin isnadı zayıftır. Buna rağmen Tirmizî hadisi sahih kabul etmiştir.⁴⁴⁶

⁴⁴¹ İbn Mâce, *Tıbb*, 17 (h.n.3467), Cilt 2, s. 1148.

⁴⁴² bkz. 281 nolu dipnot.

⁴⁴³ **Abdurrahman b. Meymûn (?)**: Basralıdır. Etbau't-Tabiînin büyüklerindedir. İbn Hibbân sika râvîler arasında zikretmiştir. İbn Hacer ise makbul demiştir ki bu da en zayıf tadil lafızlarındandır. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 375; Mizzî, Cilt 17, s. 453; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 293.

⁴⁴⁴ **Yakub b. İshak (205)**: Yakub b. İshak b. Zeyd b. Abdullah b. Ebû İshak el-Hadramî. Künyesi, Ebû Muhammed'dir. Basralıdır. Saduk bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 32, s. 314; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 536-537.

⁴⁴⁵ **Abdurrahman b. Abdulvehhab (?)**: Abdurrahman b. Abdulvehhab el-Ammî el-Basrî es-Sayrafî. Sika bir râvîdir. İbn Hibbân mustakimu'l-hadis (hadisi sağlam) demiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 381; Mizzî, Cilt 17, s. 262-263; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 287.

⁴⁴⁶ İbn Mâce, Cilt 5, s. 137 (3467 nolu dipnot).

46 - حَدَّثَنَا رَجَاءُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْعُذْرِيُّ الْبَصْرِيُّ، قَالَ: حَدَّثَنَا عَمْرُو بْنُ مُحَمَّدٍ بْنِ أَبِي

رَزِينٍ، قَالَ: حَدَّثَنَا شُعْبَةُ عَنْ خَالِدِ الْحَدَّاءِ، قَالَ: حَدَّثَنَا مَيْمُونُ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ، قَالَ: سَمِعْتُ زَيْدَ بْنَ

أَرْقَمَ قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ نَتَدَاوَى مِنْ ذَاتِ الْجَنْبِ بِالْقُسْطِ الْبَحْرِيِّ

وَالزَّيْتِ .⁴⁴⁷

Tercüme: Bize Recâ b. Muhammed el-‘Uzrî el-Basrî anlattı. Dedi ki: Bize ‘Amr b. Muhammed b. Ebî Rezîn anlattı. Dedi ki: Bize Şu’be, Hâlid el-Hezzâ’dan rivâyetle anlattı. (Hâlid) dedi ki: Bize Meymûn Ebû Abdullah anlattı. Dedi ki: Zeyd b. Erkam’ı şöyle derken işittim: “*Resûlullah (s.a.), zatülcenb hastalığı için zeytinyağı ve kustu bahrî denilen topalak otu karışımı ile tedavi olmamızı tavsiye ederdi.*”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Meymûn Ebû Abdullah⁴⁴⁸ + Hâlid el-Hezzâ⁴⁴⁹ + Şu’be⁴⁵⁰ + Amr b. Muhammed b. Ebû Rezin⁴⁵¹ + Recâ b. Muhammed el-Uzrî el-Basrî⁴⁵² + Ebû İsa et-Tirmizî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu rivayetin Ahmed b. Hanbel versiyonundaki senette Şu’be isimli râviye kadar bir değişiklik yoktur.⁴⁵³ Ancak Şu’be’den sonra sadece Ebû Dâvud vardır.

Ahmed b. Hanbel’in Müsned’inde geçen rivâyet metninde القسط البحري yerine العود الهندي ifadesi geçmektedir.

⁴⁴⁷ Tirmizi, et-Tıbb, 28 (h.n. 2079), s. 469; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19289, Cilt 32, s. 45.

⁴⁴⁸ bkz. 281 nolu dipnot.

⁴⁴⁹ **Hâlid el-Hezzâ (142):** Hâlid b. Mihran el-Hezzâ. Künyesi, Ebu’l-Munazil el-Basrî’dir. Enes b. Mâlik’i (r.a.) görmüştür. Sika bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 8, s. 177-181; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 131.

⁴⁵⁰ bkz. 96 nolu dipnot.

⁴⁵¹ **Amr b. Muhammed b. Ebû Rezin (206):** Amr b. Muhammed b. Ebû Rezin el-Huzaî. Künyesi, Ebû Osman’dır. Basralıdır. İbn Hibbân sika râviler arasında zikretmiş ve bazen hata eder kaydını düştür. İbn Hacer de saduk fakat bazen hata eder demiştir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 8, s. 482; Mizzî, Cilt 22, s. 218; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 363.

⁴⁵² **Recâ b. Muhammed (240):** Recâ b. Muhammed b. Recâ el-Uzrî. Künyesi, Ebu’l-Hasen el-Basrî es-Sekatî’dir. Sika bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 9, s. 166; İbn Hacer, *Takribu’t-Tehzib*, s. 148.

⁴⁵³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19289, Cilt 32, s. 45.

Tirmizi, bu rivâyet hakkında hasen ğarib sahîh demiştir. Nasıruddin el-Elbanî ise zayıf değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴⁵⁴

---

⁴⁵⁴ Tirmizî, s.469.

2.22. Bıyıkları Kısaltmak

47 - حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ مَنِيعٍ حَدَّثَنَا عُبَيْدَةُ بْنُ حُمَيْدٍ عَنْ يُوسُفَ بْنِ صُهَيْبٍ عَنْ حَبِيبِ

بْنِ يَسَارٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: "مَنْ لَمْ يَأْخُذْ مِنْ شَارِبِهِ
فَلَيْسَ مِنَّا"⁴⁵⁵

Tercüme: Bize Ahmed b. Meni' anlattı. (Dedi ki:) Bize Âbîde b. Humejd, Yûsuf b. Suheyb'den, o da Habib b. Yesar'dan, o da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı ki Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuş: “Bıyığından alıp, kısaltmayan bizden değildir.”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Habîb b. Yesâr⁴⁵⁶ + Yûsuf b. Suheyb⁴⁵⁷ + Âbîde b. Humejd⁴⁵⁸ + Ahmed b. Meni'⁴⁵⁹ + Ebû İsa et-Tirmizî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Nesaî ve Ahmed Hanbel'in Müsned'inde geçen diğer versiyonlarında da senet zinciri Yûsuf b. Suheyb'e kadar aynı tarikle gelmiştir.⁴⁶⁰ Nesaî'deki 13 nolu hadiste Yûsuf'tan sonra Âbide b. Humejd ve Ali b. Hucr; 5047 nolu hadiste el-Mu'temir ve Muhammed b. Abdula'la; Ahmed b. Hanbel'deki rivayetlerde ise sadece Yahya b. Saîd yer almaktadır.

Hadisin diğer versiyonlarında metin olarak herhangi bir farklılık yoktur.

⁴⁵⁵ Tirmizi, el-Edeb, 16 (h.n. 2761), s. 620; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19263, Cilt 32, s. 7; 19273, Cilt 32, s. 26; Nesai, et-Tahare, 13 (h.n. 13), s.11; ez-Ziyne, 2 (h.n. 5047).

⁴⁵⁶ bkz. 419 nolu dipnot.

⁴⁵⁷ bkz. 420 nolu dipnot.

⁴⁵⁸ *Abide b. Humejd (190)*: Abide b. Humejd b. Suheyb et-Teymî, el-Leysî veya ed-Dabbî'dir. Künyesi, Ebû Abdirrahman el-Kûfî'dir. El-Hezzâ diye ma'ruftur. Saduk fakat bazen hata eder. bkz. Mizzî, Cilt 19, s. 257-261; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 319.

⁴⁵⁹ bkz. 128 nolu dipnot.

⁴⁶⁰ Nesai, et-Tahare, 13 (h.n. 13), s.11; ez-Ziyne, 2 (h.n. 5047); Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19263, Cilt 32, s. 7; 19273, Cilt 32, s. 26.

Hadis hakkında Tirmizî, hasen sahîh değerlendirmesinde bulunmuş; Nasıruddin el-Elbanî de sahîh demiştir.⁴⁶¹

Hadiste geçen bıyığı kısaltma şekli, dudağı görünecek şekilde kısaltmaktır. “*Bizden değildir.*” ifadesi de İslâm yolu üzere değil anlamındadır.⁴⁶²

---

⁴⁶¹ Tirmizî, s. 620.

⁴⁶² Münavî, Muhammed Abdurraûf, *Feydu'l-kadîr şerhu'l-Câmi's-sağîr*, Beyrut, Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2009, Cilt 6, s. 288.

2.23. Cennetliklerin Rahatlığı

48 - حدثنا أبو معاوية، حدثنا الأعمش، عن ثَمَامَةَ بن عقبة، عن زيد بن أرقم قال :

أتى النبي صلى الله عليه و سلم رجلاً من اليهود، فقال: يا أبا القاسم، أَلَسْتَ تَزْعُمُ أَنَّ أَهْلَ الْجَنَّةِ يَأْكُلُونَ فِيهَا وَيَشْرَبُونَ؟ وقال لأصحابه: إِنَّ أَقْرَبَ لِي بِهِذِهِ حَصْمَتُهُ. قال: فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "بلى والذي نفسي بيده، إِنَّ أَحَدَهُمْ لَيُعْطَى قُوَّةَ مِائَةِ رَجُلٍ فِي الْمَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ وَالشَّهْوَةِ وَالْجَمَاعِ" قال: فقال له اليهودي: فَإِنَّ الَّذِي يَأْكُلُ وَيَشْرَبُ تَكُونُ لَهُ الْحَاجَةُ. قال: فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "حَاجَةُ أَحَدِهِمْ عَرَقٌ يَفِيضُ مِنْ جُلُودِهِمْ مِثْلَ رِيحِ الْمَسْكِ، فَإِذَا الْبَطْنُ قَدْ ضَمَرَ."⁴⁶³

Tercüme: Bize Ebû Muâviye anlattı. (Dedi ki): Bize, el-A'meş, Süname b. Ukbe'den, o da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. (Zeyd) dedi ki: Hz. Peygamber'e (s.a.) Yahudilerden bir adam geldi ve dedi ki: "Ey Ebu'l-Kâsım! Sen cennetliklerin orada yeyip içeceklerini iddia etmiyor musun?" Bu adam arkadaşlarına "eğer bunu bana ikrar ederse onunla tartışırım" demişti.- (Zeyd) dedi ki: Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "*Canımı elinde bulunduran Allah'a yemin olsun ki, evet. Onların herbirine yemek içmek ve şehvet konusunda yüz adam gücü verilecektir.*" Bunun üzerine Yahudi dedi ki: "yiyen içen kimsenin (tuvalet) ihtiyacı hâsıl olur!" (Zeyd) dedi ki: Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "*Onların herbirinin ihtiyacı misk kokusu şeklinde derilerinden ter olarak çıkar, bir de bakar ki göbeği içeri girmiş.*"

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Süname b. Ukbe⁴⁶⁴ + el-A'meş⁴⁶⁵ + Ebû Muâviye⁴⁶⁶ + Ahmed b. Hanbel

⁴⁶³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19269, Cilt 32, s. 18; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19314, Cilt 32, s. 65; Darimi, er-Rikak, 104 (h.n. 2867), Cilt 4, s. 1865-1866.

⁴⁶⁴ **Süname b. Ukbe (?)**: Süname b. Ukbe el-Muhallimî. Kûfelidir. Tabiîndendir. Sika bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 4, s. 408-409; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 73.

⁴⁶⁵ bkz. 350 nolu dipnot.

⁴⁶⁶ bkz. 235 nolu dipnot.

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisimizin Darimî ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki diğer versiyonlarında da senet, el-A'meş isimli râvîye kadar aynı zincirle gelmiştir.⁴⁶⁷ Ahmed b. Hanbel'in Müsned'indeki diğer rivayette el-A'meş'ten sonra Veki'; Darimî'de ise Ca'fer b. Avn isimli râvî yer almaktadır.

İlgili hadisin diğer versiyonlarında **مثل ریح المسك** (*misk kokusu gibi*) ifadesi yer almamıştır.

Rivayet hakkında Şuayb el-Arnaut şunları söylemiştir: Hadis sahîhtir. Bu isnadın râvîleri de sika râvîlerdir.⁴⁶⁸

---

⁴⁶⁷ Darimi, *er-Rikak*, 104 (h.n. 2867), Cilt 4, s. 1865-1866; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19314, Cilt 32, s. 65.

⁴⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 19.

2.24. Cennetteki Havz-ı Kevser Konusu

49- حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ عُمَرَ النَّمِرِيُّ، حَدَّثَنَا شُعْبَةُ، عَنْ عَمْرِو بْنِ مَرْة، عَنْ أَبِي حَمْرَةَ،

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ قَالَ: كُنَّا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَنَزَلْنَا مَنْزِلًا، فَقَالَ: "مَا أَنْتُمْ جُزْءٌ

مِنْ مِائَةِ أَلْفِ جُزْءٍ مِمَّنْ يَرِدُ عَلَيَّ الْحَوْضَ" قَالَ: قُلْتُ: كَمْ كُنْتُمْ يَوْمَئِذٍ؟ قَالَ: سَبْعَ مِائَةٍ أَوْ ثَمَانِ

مِائَةٍ.⁴⁶⁹

Tercüme: Bize Hafs b. Ömer en-Nemiri anlattı. (Dedi ki:) Bize Şu'be Âmr b. Mürre'den, O da Ebû Hamza'dan, O da Zeyd b. Erkam (r.a.)'dan rivâyetle anlattı. (Zeyd dedi ki:) (Bir gün) Resûlullah'la (s.a.) birlikte idik. (Bir ara) bir yerde konakladık. (Bunun üzerine bize): "*Siz Havuza gelecek olanların yüz binde biri değilsiniz.*" buyurdu. Bu hadisi rivâyet eden Ebû Hamza dedi ki: Ben (Zeyd'e): "O gün kaç kişiydiniz?" diye sordum da; "Yedi yüz veya sekiz yüz kişiydik." cevabını verdi.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Ebû Hamze⁴⁷⁰ + Âmr b. Murre⁴⁷¹ + Şu'be⁴⁷² + Hafs b. Ömer en-Nemiri⁴⁷³ + Ebû Dâvud

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisimizin Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki versiyonlarında da senet, Şu'be'ye kadar ortak tarikle gelmiştir.⁴⁷⁴ Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'indeki 19291 nolu hadiste Şu'be'den sonra Haşim b. el-Kâsım; 19309 nolu hadiste Affân; 19321

⁴⁶⁹ Ebû Dâvud, es-Sunne,26 (h.n. 4746), s. 858; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*,19268, Cilt 32, s. 17; 19291, Cilt 32, s. 47; 19309, Cilt 32, s. 62-63; 19321, Cilt 32, s. 72.

⁴⁷⁰ bkz. 326 nolu dipnot.

⁴⁷¹ **Âmr b. Mürre (116):** Âmr b. Mürre b. el-Haris b. Seleme b. Ka'b. Künyesi, Ebû Abdullah el-Kûfi el-A'ma'dır. Sika bir râvidir. Bkz. Mizzî, Cilt 22, s. 232-237.

⁴⁷² bkz. 96 nolu dipnot.

⁴⁷³ **Hafs b. Ömer (225):** Hafs b. Ömer b. el-Haris b. Sehberâ el-Ezdi en-Nemeri. Künyesi, Ebû Ömer el-Havdi'dir. Sika bir râvidir. bkz. İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 112.

⁴⁷⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*,19268, Cilt 32, s. 17; 19291, Cilt 32, s. 47; 19309, Cilt 32, s. 62-63; 19321, Cilt 32, s. 72.

nolu rivayette ise Muhammed b. Ca'fer bulunmaktadır. Ancak 19268 nolu hadiste senet, Amr b.Mürre isimli râvîden sonra değişmektedir. Şöyle ki; Amr'dan sonra Şu'be yerine el-A'meş ve sonra da Ebû Muâviye isimli râvîler gelmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde geçen 19268 nolu hadis metninde sayı olarak *بين الست مئة إلى السبع مئة* / *altı yüz ile yediyüz arası* ifadesi geçmektedir. 19291 ve 19309 nolu hadislerde *عليّ الحوض* ifadesinden sonra *من أمتي* / *ümmetimden* ifadesi yer almaktadır. 19321 nolu hadistede *من مئة ألف* ifadesinden sonra *ألفاً* / *veya yetmiş binden* ifadesi yer almaktadır.

Bu rivâyet, râvî biyografilerinden de anlaşıldığı üzere sahihtir.⁴⁷⁵

Bu hadiste zikredilen rakam, havuzdan içecek müminlerin gerçek sayısını belirtmek için verilmiş bir rakam değildir. Oradan içecek müminlerin sayısının çokluğunu belirtmek için verilen, yani çokluğunu simgeleyen bir rakamdır.⁴⁷⁶

---

⁴⁷⁵ Bkz, Ebû Dâvud, s. 858.

⁴⁷⁶ Yenieş, Kayapınar, Cilt 15, s. 557.

2.25. Kur'a ile Neseb Tayini

50- أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ حُشَيْشُ بْنُ أَصْرَمَ قَالَ: أَنْبَأَنَا عَبْدُ الرَّزَّاقِ، قَالَ: أَنْبَأَنَا النَّوْرِيُّ

عَنْ صَالِحِ الْهَمْدَانِيِّ عَنِ الشَّعْبِيِّ عَنْ عَبْدِ حَيْرٍ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمٍ، قَالَ: أَتَيْتِ عَلِيًّا - رَضِيَ اللَّهُ

عَنْهُ - بِثَلَاثَةِ - وَهُوَ بِالْيَمَنِ - وَقَعُوا عَلَيَّ امْرَأَةً فِي طَهْرٍ وَاحِدٍ، فَسَأَلَ اثْنَيْنِ: أَنْتَقِرَانَ لِهَذَا

بِالْوَلَدِ؟ قَالَا: لَا، ثُمَّ سَأَلَ اثْنَيْنِ: أَنْتَقِرَانَ لِهَذَا بِالْوَلَدِ؟ قَالَا: لَا، فَأَقْرَعَ بَيْنَهُمْ، فَأَلْحَقَ الْوَلَدَ بِالَّذِي

صَارَتْ عَلَيْهِ الْقُرْعَةُ، وَجَعَلَ عَلَيْهِ ثُلْثِي الدِّيَةِ، فَذَكَرَ ذَلِكَ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ. فَضَحِكَ

حَتَّى بَدَتْ نَوَاجِدُهُ.⁴⁷⁷

Tercüme: Bize Ebû Âsım Huşeyş b. Asram haber verdi. Dedi ki: Bize Abdurrezzak haber verdi. Dedi ki: Bize es-Sevrî, Salih el-Hemedani'den; o da eş-Şa'bi'den, o da Abdihayr'dan, o da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle haber verdi. (Zeyd) şöyle demiştir: Ali (r.a.), Yemen'de iken kendisine üç kişi geldi. Bunlar bir temizlik süresi içerisinde bir kadınla cinsel ilişkide bulunmuşlardı (ve doğan çocuğun kime ait olduğu konusunda ihtilaf etmişlerdi). Ali, o iki kimseye: “Çocuğun bu üçüncü kişiye ait olmasını kabul eder misiniz?” diye sordu. O ikisi “Hayır kabul etmeyiz” dediler. Ali, daha sonra diğer iki kişiye: “Çocuğun bu üçüncü şahsa ait olduğunu kabul eder misiniz?” diye sordu. Yine ikisi birden: “Hayır” dediler. Bunun üzerine Ali, aralarında kur'a çekti, çocuğu kur'ayı kazanana verdi ve kadının diyetinin üçte ikisini ona yükledi. Bu olay Hz. Peygamber'e (s.a.) anlatılınca azı dişleri görününceye kadar güldü.

⁴⁷⁷ Nesaî, Talak, 49 (h.n. 3488) , s. 541-542; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19344, Cilt 32, s. 91; 19342, Cilt 32, s. 89; Nesaî, Talak, 49 (h.n. 3490), s. 542; (h.n. 3491), s. 542; Ebû Dâvud, Talak, 32 (h.n. 2269), s. 395-396; (h.n. 2270), s. 396; İbn Mâce, Ahkâm, 20 (h.n. 2348), Cilt 2, s. 786.

Hadisin Senedi:

* Zeyd b. Erkam (r.a.) + Abdihayr⁴⁷⁸ + eş-Şa'bi⁴⁷⁹ + Salih el-Hemdâni⁴⁸⁰ + es-Sevrî⁴⁸¹ + Abdurrezzak⁴⁸² + Ebû Âsım Huşeyş b. Asram⁴⁸³ + Nesaî

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin bütün tariklerinde eş-Şa'bi'ye kadar tüm râvîler ortaktır.⁴⁸⁴ Nesâî'deki 3490 nolu hadiste Abdihayr yerine Abdullah b. Ebi'l-Halil, eş-Şa'bi 'den sonra da el-Ecleh, Yahya ve Âmr b. Ali adlı râvîler; 3491 nolu rivayette eş-Şa'bi 'den sonra eş-Şeybanî, Hâlid ve İshak b. Şahin; Ebû Dâvud'daki 2269 nolu hadiste eş-Şa'bi'den sonra el-Ecleh, Yahya ve Müsedded; 2270 nolu rivayette eş-Şa'bi'den sonra Salih el-Hemdânî, es-Sevrî, Abdurrezzak ve Huşeyş b. Esram; İbn Mâce'deki rivayette eş-Şa'bi'den sonra Salih el-Hemdânî, es-Sevrî, Abdurrezzak ve İshak b. Mansur; Ahmed b. Hanbel'deki 19344 nolu rivayette eş-Şa'bi'den sonra el-Ecleh, Huşeym ve Sureyc b. en-Nu'mân; 19342 nolu rivayette ise eş-Şa'bi'den sonra Eclah ve Süfyân b. Uyeyne isimli râvîler gelmiştir

Nesaî'de geçen 3490 nolu hadiste *تَقْرَانُ أ* ifadesi yerine *تَدْعُهُ* ifadesi geçmektedir. Yine *فَأَقْرَعُ بَيْنَهُمْ* ifadesinden önce *أَنْتُمْ شُرَكَاءُ مِتَشَاكِسُونَ* (*siz anlaşamayan üç ortaksınız*) ifadesi geçmektedir. Ebû Dâvud'da geçen rivâyette *نَوَاجِذُهُ* (*azı dişleri*) lafzında râvî şek etmiş *أَضْرَاسُهُ* (*azı dişleri*) lafzını da kullanmıştır. Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen 19342 nolu hadisin sonunda Hz. Peygamber (s.a.)'ın

⁴⁷⁸ **Abdihayr (?)**: Abdî Hayr b. Yezid el-Hemdânî. Künyesi, Ebû Umare el-Kûfî'dir. Muhadramdır. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 16, s. 469-471; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 277.

⁴⁷⁹ **eş-Şa'bi (103)**: Âmir b. Şerahil / İbn Abdullah b. Şerahil / İbn Şerahil b. Abd eş-Şa'bi. Künyesi, Ebû Âmr el-Kûfî'dir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 14, s. 28-40; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 230.

⁴⁸⁰ **Salih el-Hemdânî (153)**: Salih b. Salih b. Hay. İsmi, Hayyân denilmiştir. Salih b. Salih b. Müslim b. Hayyân es-Sevrî el-Hemdânî de denmiştir. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. İclî, Cilt 1, s. 464; Mizzî, Cilt 13, s. 54; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 213.

⁴⁸¹ **es-Sevrî (161)**: Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî. Künyesi, Ebû Abdullah el-Kûfî'dir. Basra'da vefat etmiştir. Sika, hafız, abid, imam ve hüccettir. bkz. Mizzî, Cilt 11, s. 154-169; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 184.

⁴⁸² **Abdurrezzak (211)**: Abdurrezzak b. Hemmâm b. Nafi' el-Himyeri. Künyesi, Ebû Bekr es-San'anî'dir. Meşhur musannef sahibidir. Sikadır. Ömrünün sonlarına doğru âmâ olmuş durumu değişmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 18, s. 52-62; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 296.

⁴⁸³ **Huşeyş b. Asram (253)**: Huşeyş b. Asram b. el-Esved. Künyesi, Ebû Âsım en-Nesaî el-Hafız'dır. "*el-İstikame*" adlı eserin sahibidir. Sikadır. bkz. Mizzî, Cilt 8, s. 251; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 133.

⁴⁸⁴ Nesâî, Talak, 49 (h.n. 3490), s. 542; (h.n. 3491), s. 542; Ebû Dâvud, Talak, 32 (h.n. 2269), s. 395-396; (h.n. 2270), s. 396; İbn Mâce, Ahkâm, 20 (h.n. 2348), Cilt 2, s. 786; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19344, Cilt 32, s. 91; 19342, Cilt 32, s. 89.

şöyle buyurduğu kaydedilmiştir: لا أعلم إلا ما قال علي (Ali'nin dediğinden başkasını bilmiyorum).

Nasıruddîn el-Elbânî, hadis hakkında sahîh değerlendirmesinde bulunmuştur.⁴⁸⁵

Konuyla ilgili İbnu'l-Kayyim şunları söylemiştir: “Beyyine, ikrâr veya kâiflerin beyanı gibi bir tarafın tercihini gerektirecek başka bir delil bulunmadığında, kur'aya başvurulabilmektedir.”⁴⁸⁶

---

⁴⁸⁵ Nesâî, s. 541.

⁴⁸⁶ İbnu'l-Kayyim, Cilt 5, s. 431.

2.26. Resûlullah (s.a.) Yahudi Sihirbaza Ne Yaptı?

51 - أَخْبَرَنَا هَنَادُ بْنُ السَّرِيِّ، عَنْ أَبِي مُعَاوِيَةَ، عَنِ الْأَعْمَشِ، عَنِ ابْنِ حَيَّانٍ - يَعْنِي يَزِيدَ -، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَرْقَمَ، قَالَ: سَحَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ، فَاشْتَكَى لِذَلِكَ أَيَّامًا، فَأَتَاهُ جَبْرِيلُ - عَلَيْهِ السَّلَامُ - فَقَالَ: إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْيَهُودِ سَحَرَكَ؛ عَقَدَ لَكَ عُقْدًا فِي بِنْرِ كَذَا وَكَذَا، فَأَرْسَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، فَاسْتَخْرَجُوهَا، فَجِيءَ بِهَا، فَقَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَأَنَّمَا نُشِطَ مِنْ عِقَالٍ، فَمَا ذَكَرَ ذَلِكَ لِذَلِكَ الْيَهُودِيِّ، وَلَا رَأَى فِي وَجْهِهِ قَطُّ.⁴⁸⁷

Tercüme: Bize Hennad b. Es-Serî, Ebû Muâviye'den, İbnu Hayyan yani Yezid'den, o da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle haber verdi. (Zeyd) şöyle dedi: Hz. Peygamber'e (s.a.) Yahudilerden bir adam sihir yapmıştı. Bundan dolayı günlerce rahatsız oldu. Bunun üzerine Cibril (a.s.) ona geldi ve dedi ki: Yahudilerden bir adam sana sihir yaptı. Bir ipe düğümler atarak falanca kuyuya attı. Resûlullah (s.a.) hemen bir adam göndererek o ipi oradan çıkartıp getirtti. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) sanki bağından çözülmüş gibi rahatladı. Bunu Yahudi'ye ne söyledi ne de o Yahudi ile yüz yüze geldi.

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + İbn Hayyân (Yezid)⁴⁸⁸ + el-Âmeş⁴⁸⁹ + Ebû Muâviye⁴⁹⁰ + Hennâd b. es-Serî⁴⁹¹ + Nesai

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Bu hadisin Ahmed b. Hanbel'deki versiyonundaki senet zinciri Ebû Muaviye isimli râvîye kadar ortaktır.⁴⁹² Ancak Ahmed'deki rivayette Ebû

⁴⁸⁷ Nesai, Tahrimu'd-Dem, 20 (h.n. 4080), s. 630; ayrıca bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19267, Cilt 32, s. 14.

⁴⁸⁸ bkz. 204 nolu dipnot.

⁴⁸⁹ bkz. 350 nolu dipnot.

⁴⁹⁰ bkz. 235 nolu dipnot.

⁴⁹¹ *Hennâd b. es-Serî (243)*: Hennâd b. es-Serî b. Mus'ab b. Ebû Bekr b. Şebr b. Sa'fuk b. Amr b. Zürrare b. Ades et-Temimî ed-Dârimî. Künyesi, Ebu's-Serî el-Küffî'dir. Sika bir râvîdir. bkz. İbn Hibbân, Cilt 9, s. 246; Mizzî, Cilt 30, s. 311.

Muâviye'den sonra Hennâd b. es-Serî yoktur. Ahmed b. Hanbel hadisi direkt Ebû Muâviyeden nakletmiştir.

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen rivâyette Resûlullah'ın (s.a.) gönderdiği kişinin ismi *Ali (r.a.)* olarak geçmektedir. **فجاء بها** ifadesinden sonra da **فحلها** ifadesi yer almaktadır. Metnin sonunda **قطّ** ifadesinden sonra da **حتى مات** (*ölünceye kadar*) lafzı yer almaktadır.

Nasıruddîn el-Elbânî'ye göre bu rivâyetin isnadı sahîhtir.⁴⁹³

---

⁴⁹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19267, Cilt 32, s. 14.

⁴⁹³ Nesaî, s. 630.

2.27. Resûlullah'tan (s.a.) Hadis Rivâyet Etmek

52 - حدثنا حسين، حدثنا شعبة، أخبرني عمرو بن مرة قال: سمعت ابن أبي ليلى

يحدث عن زيد بن أرقم قال: كنا إذا جئناه، قلنا: حدثنا عن رسول الله صلى الله عليه و سلم قال

: إنا قد كبرنا ونسينا، والحديث عن رسول الله صلى الله عليه و سلم شديد.⁴⁹⁴

Tercüme: Bize Huseyn anlattı. (Dedi ki:) Bize Şu'be anlattı. (Dedi ki:) Bana Âmr b. Mürre haber verdi. Dedi ki: İbn Ebû Leylâ'yı Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyet ederken işittim. (İbn Ebû Leylâ) Dedi ki: Biz ona gelip şöyle dedik: Bize Resûlullah'tan (s.a.) hadis rivâyet etsen, dedik. O da şöyle dedi: “Yaşımız ilerledi ve unuttuk. Resûlullah'tan (s.a.) hadis rivâyet etmek, büyük sorumluluk gerektiren bir şeydir.”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + İbn Ebû Leylâ⁴⁹⁵ + Amr b. Mürre⁴⁹⁶ + Şu'be⁴⁹⁷
+ Huseyn⁴⁹⁸ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Sahîh bir rivâyet olup, râvîleri Buhârî ve Müslim râvîleridir.⁴⁹⁹

⁴⁹⁴ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19304, Cilt 32, s. 58.

⁴⁹⁵ bkz. 160 nolu dipnot.

⁴⁹⁶ bkz. 161 nolu dipnot.

⁴⁹⁷ bkz. 96 nolu dipnot.

⁴⁹⁸ bkz. 289 nolu dipnot.

⁴⁹⁹ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 58 (2 nolu dipnot).

2.28. Ölüye Küfretmek

53 - حدثنا وكيع، حدثنا مسعر، عن أبي أيوب مولى لبنى ثعلبة، عن قُطبة بن مالك

قال : سب أمير من الأمراء علياً رضي الله تعالى عنه، فقام زيد بن أرقم، فقال: أما ان قد

علمت أن رسول الله صلى الله عليه و سلم نهى عن سبّ الموتى فلم تسب علياً وقد مات؟!⁵⁰⁰

Tercüme: Bize Veki' anlattı. (Dedi ki:) Bize Mis'er, Sa'lebeoğulları'nın Mevlâsı Ebû Eyyub'den, o da Kutbe b. Mâlik'ten rivâyette anlattı. Dedi ki: Yöneticilerden birisi Ali (r.a.)'a sövdü. Bunun üzerine Zeyd b. Erkam (r.a.) ayağa kalkarak dedi ki: “*Resûlullah'ın (s.a.) ölümlere sövmekten nehyettiğini bilmiyor musun? Ali (r.a.) öldüğü halde neden ona sövüyorsun?*”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Kutbe b. Mâlik⁵⁰¹ + Ebû Eyyûb Mevlâ libeni Se'lebe⁵⁰² + Mis'ar⁵⁰³ + Veki'⁵⁰⁴ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyette İlgili Değerlendirme:

Bu rivayetin Ahmed b. Hanbel'deki diğer versiyonundaki senet Mis'ar isimli râvîye kadar aynıdır.⁵⁰⁵ Ancak bu rivayette Ahmed b. Hanbel'in hocası Veki' yerine Muhammed b. Beşşâr olarak gelmiştir.

Bu hadisin isnadı Ebû Eyyub'un meçhullüğünden dolayı zayıftır. Diğer râvîleri sikadır.⁵⁰⁶

Ahmed b. Hanbel'in *Müsned*'inde geçen diğer rivâyette **نهى عن** ifadesi yerine **كان ينهى عن** / *nehylederdi* ifadesi geçmektedir.

⁵⁰⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19315, Cilt 32, s. 65-66; ayrıca bkz. 19288, Cilt 32, s. 43.

⁵⁰¹ **Kutbe b. Mâlik (?)**: Kutbe b. Mâlik es-Sa'lebî veya ez-Zübyanî. Sahâbîdir. Kûfe'de ikamet etmiştir. bkz. Mizzî, Cilt 23, s. 608; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 391.

⁵⁰² Meçhul bir râvîdir. Haccac Mevlâ Benî Sa'lebe'dir. Eyyub'un oğludur. Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 66 (3 nolu dipnot).

⁵⁰³ **Mis'ar (153)**: Mis'ar b. Kidam b. Zuheyr el-Hilâlî el-Âmirî. Künyesi, Ebû Seleme'dir. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. İclî, Cilt 2, s. 274; İbn Hibbân, *Kitabu's-sikât*, Cilt 7, s. 507; Mizzî, Cilt 27, s. 461-469; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 461.

⁵⁰⁴ **Veki' (196)**: Veki' b. El-Cerrah b. Melih er-Ruasî. Künyesi, Ebû Süfyân'dır. Kûfelidir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 30, s. 462-484; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 511.

⁵⁰⁵ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19288, Cilt 32, s. 43.

⁵⁰⁶ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 66 (3 nolu dipnot).

2.29. Şam Halkının Fazileti

54 - حدثنا سليمان بن داود، اخبرنا شعبة، عن أبي عبد الله الشامي قال: سمعت

معاوية يخطبُ يقول: يا أهل الشام حدثني الأنصاري-قال شعبة: يعني زيد بن أرقم- أن رسول

الله صلى الله عليه و سلم قال : " لا تزال طائفة من أمتي على الحق ظاهرين. " وإنِّي لأرجو أن

تكونوا هم يا أهل الشام.⁵⁰⁷

Tercüme: Bize Süleyman b. Dâvud anlattı. (dedi ki:) Bize Şu'be, Ebû Abdullâh eş-Şamî'den rivâyetle haber verdi. Dedi ki: Muâviye'yi hutbede şöyle derken işittim: Ey Şam halkı! Bana Ensârdan biri -Şu'be dedi ki: Zeyd b.Erkam'ı (r.a.) kastediyor- Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu anlattı: "Ümmetinden bir taife daima hak üzere galip gelecektir." (Muâviye devamla dedi ki:) Ey Şam halkı, o taifenin sizler olmasını ümit ediyorum.

Hadisin Senedi:

*el-Ensârî (Zeyd b. Erkam (r.a.)) / Muâviye⁵⁰⁸ + Ebû Abdullah eş-Şâmî⁵⁰⁹ + Şu'be⁵¹⁰ + Süleyman b. Dâvud⁵¹¹ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Hadisle ilgili Şuayb el-Anaut'un değerlendirmesi şöyledir: Merfu'u sahîhtir. Lakin bu isnad Ebû Abdullah eş-Şâmî'nin mechullüğünden dolayı zayıftır. Diğer râvîleri ise sika râvîlerdir.⁵¹²

⁵⁰⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19290, Cilt 32, s. 46.

⁵⁰⁸ bkz. 145 nolu dipnot.

⁵⁰⁹ Meçhul bir râvîdir.

⁵¹⁰ bkz. 96 nolu dipnot.

⁵¹¹ *Süleymân b. Dâvud el-Âtekî (234)*: Süleymân b. Dâvud el-Âtekî. Künyesi, Ebu'r-Rabi' ez-Zehrânî'dir. Basralıdır. Bağdat'ta ikamet etmiştir. Sika bir râvîdir. bkz. Mizzî, Cilt 11, s. 423; *Takribu't-Tehzib*, s. 191.

⁵¹² Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 46 (2 nolu dipnot).

2.30. Kıyametin Dehşeti

55 – حدثنا محمد بن ربيعة، عن خالد أبي العلاء الخفاف، عن عطية، عن زيد بن

أرقم قال: قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: " كيف أنعمُ وصاحبُ القَرْنِ قد التَّقَمَ القَرْنَ، وحنَى جَبْهَتَهُ، وأصغى السَّمْعَ متى يُؤمَّر " قال: فسمع ذلك أصحاب رسول الله صلى الله عليه و سلم، فشققَّ عليهم، فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم: "قولوا حسبنا الله ونعم الوكيل"⁵¹³

Tercüme: Bize Muhammed b. Rabi'a, Hâlid Ebu'l'Ala el-Haffâf'tan, Atiyye'den, o da Zeyd b. Erkam'dan (r.a.) rivâyetle anlattı. (Zeyd) dedi ki: Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “*Sur sahibi, başını eğmiş, ne zaman emir verilecek diye dikkat kesilip sura üflemeye hazır beklerken ben nasıl rahat olabilirim.*” (Zeyd) Dedi ki: Bunu Resûlullah'ın (s.a.) ashabı duydu da kendilerine çok ağır geldi. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “*hesbunallah ve ni'me'l-vekil (Allah bize yeter O ne güzel vekildir.) deyin.*”

Hadisin Senedi:

*Zeyd b. Erkam (r.a.) + Atiyye⁵¹⁴ + Hâlid Ebu'l-Âlâ el-Haffâf⁵¹⁵ + Muhammed b. Rabi'a⁵¹⁶ + Ahmed b. Hanbel

Rivâyetle İlgili Değerlendirme:

Rivâyet hakkında Şuayb el-Arnaut'un değerlendirmesi şöyledir: Sahîh bir hadistir. Fakat Âtiyye ve Hâlid el-Haffâf'ın zayıflıklarından dolayı isnadı zayıftır.⁵¹⁷

⁵¹³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, 19345, Cilt 32, s. 91.

⁵¹⁴ **Âtiyye (III):** Atiyye b. Sa'd b. Cünade el-Avfî el-Cedelî el-Kaysî. Künyesi, Ebu'l-Hasen'dir. Kûfelidir. Zayıf bir râvidir. İbn Hacer, çok hata eden saduk, şî'i ve tedlisçi bir râvî olduğunu söylemiştir. bkz. Mizzî, Cilt 20, s. 145-149; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 333.

⁵¹⁵ **Hâlid (?):** Hâlid b. Tahman es-Selulî. Künyesi, Ebu'l-Âlâ el-Haffâf el-Kûfî'dir. O, Hâlid b. Ebû Hâlid'dir. Saduk fakat sonraları karıştırmıştır. bkz. Mizzî, Cilt 8, s. 94; İbn Hacer, *Takribu't-Tehzib*, s. 128.

⁵¹⁶ **Muhammed b. Rabiâ (?):** Muhammed b. Rabiâ el-Kilabî er-Ruasî. Künyesi, Ebû Abdullah el-Kûfî'dir. Veki' b. el-Cerrah'ın amcasının oğludur. Sika bir râvidir. bkz. Mizzî, Cilt 25, s. 196.

⁵¹⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, Cilt 32, s. 91 (2 nolu dipnot).

Tablo 1. 1.***Kütüb-i Tis'a'daki Rivâyetlerin (Tekrarlar Dâhil) Konu ve Kaynak Dağılımı***

Konu	Buhârî	Müslim	Nesâî	Ebû Davûd	Tirmizî	İbn Mâce	Darimî	Müsned	Toplam
Ahkâm						1			
Buyu'	2		2						
Cenâiz		1	1	2	1	1			
Cihad ve's-Siyer		1			1				
De'avat					1				
Edahi						1			
Edeb				2	1				
Fedailu'l-Kur'an							1		
Fedailu's-Sahâbe		2							
Hacc		2	1						
İman					1				
İsti'aze			1						
Kıraat					1				
Meğazî	2								
Menâkib					5				
Menakibu'l-Ensâr	1								
Menasik				1			1		
Mesacid		1							
Mevakitu's-Salât					1				
Mukaddime						1			
Müsakat		1							
Rikak							1		
Salât	1	1		2		1	2		
Salâtu'l-İydeyn			1						

Konu	Buhârî	Müslim	Nesâî	Ebû Davûd	Tirmizî	İbn Mâce	Darimî	Müsned	Toplam
Sehv			1						
Sünnet				1					
Taharet			1	1	1	1			
Tahrimu'd-Dem			1						
Talak			3	2					
Tefsîr	7				3				
Tıbb					2	1			
Zikr ve Dua		1							
Ziyet			1						
Toplam	13	10	13	11	18	7	5	85	162

Tablo 1. 2. (Araştırmada Esas Alınan Rivâyetlerin Değerlendirilmesi)

Hadis Numarası (Konu)	Rivâyetin Kaynağı	Rivâyetin Sıhhat Değeri
1. Niyet	Ebû Dâvud	Zayıf
2. Dua	Ebû Dâvud	Sahîh
3. Dua	Müsned	Sahîh
4. Namaz	Buhârî	Sahîh
5. Dua	Ebû Dâvud	Zayıf
6. Bayram Namazı	Ebû Dâvud	Sahîh
7. Cenaze Namazı	Tirmizî	Sahîh
8. Cenaze Namazı	Müsned	Zayıf
9. Cenaze Namazı	Müsned	Zayıf
10. Cenaze Namazı	Müsned	Zayıf
11. Kuşluk Namazı	Müslim	Sahîh
12. Kuşluk Namazı	Müslim	Sahîh
13. Kuşluk Namazı	Müsned	Sahîh
14. Hutbe	Ebû Dâvud	Sahîh
15. İhram Yasağı	Müslim	Sahîh
16. İhram Yasağı	Ebû Dâvud	Sahîh
17. Kurban	İbn Mâce	Çok Zayıf
18. İstiaze	Müslim	Sahîh
19. Sarf	Buhârî	Sahîh
20. Gazve	Müslim	Sahîh
21. Ali'nin Fazileti	Tirmizî	Zayıf
22. Ali'nin Fazileti	Müsned	Sahîh
23. Ali'nin Fazileti	Müsned	Zayıf
24. Ali'nin Fazileti	Müsned	Sahîh
25. Sekaleyn	Müsned	Sahîh
26. Ali'nin Fazileti	Müsned	Sahîh

27. Ali'nin Fazileti	Müsned	Sahîh
28. Ali'nin Fazileti	Müsned	Sahîh
29. Ali'nin Fazileti	Tirmizî	Sahîh
30. İlk Müslüman kimdir?	Tirmizî	Sahîh
31. Ehl-i Beyt	Müslim	Sahîh
32. Ehl-i Beyt	Tirmizî	Sahîh
33. Ensâr'ın Fazileti	Tirmizî	Sahîh
34. Ensâr'ın Fazileti	Buhârî	Sahîh
35. Ensâr'ın Fazileti	Müslim	Sahîh
36. Ensâr'ın Fazileti	Müsned	Sahîh
37. Ensâr'ın Fazileti	Buhârî	Sahîh
38. Münafikûn	Tirmizî	Sahîh
39. Münafikûn	Buhârî	Sahîh
40. Münafikûn	Buhârî	Sahîh
41. Münafikûn	Buhârî	Sahîh
42. İnsanın Açgözlülüğü	Müsned	Sahîh
43. Sabır	Müsned	Hasen
44. Zatu'l-Cenb Tedavisi	Tirmizî	Zayıf
45. Zatu'l-Cenb Tedavisi	İbn Mâce	Zayıf
46. Zatu'l-Cenb Tedavisi	Tirmizî	Zayıf
47. Bıyıkları Kısaltmak	Tirmizî	Sahîh
48. Cennet Nimetleri	Müsned	Sahîh
49. Havz-ı Kevser	Müsned	Sahîh
50. Kur'a ile hüküm	Ebû Dâvud	Sahîh
51. Sihir	Nesaî	Sahîh
52. Hadîs Rivâyeti	Müsned	Sahîh
53. Ölüye Küfretmek	Müsned	Zayıf
54. Şam Ehlinin Fazileti	Müsned	Zayıf
55. Kıyametin Dehşeti	Müsned	Sahîh

SONUÇ

Zeyd b. Erkam'la ilgili yaptığımız bu çalışmamızda, Ensârın gençlerinden olan Zeyd'in (r.a.), Medineli Hazrec kabilesine mensup bir sahâbi olduğunu; doğum tarihi ile ilgili bir kayıt bulunmamasına rağmen başka bir takım rivâyetlerden yola çıkarak onun nübüvvetin ilk yıllarında doğduğunu öğreniyoruz.

Küçük yaşta yetim kalan Hz. Zeyd, baba tarafından akrabası olan meşhur sahâbî Abdullah b. Revâha'nın himayesinde büyümüştür. Yaşı küçük olduğu için Uhud Savaşı'na katılmasına izin verilmemiş; ilk olarak Hendek Savaşı'na veya Müreysi' Gazvesine katılmıştır. Rivâyetlerde geçtiği üzere o, Hz. Peygamber (s.a.) ile birlikte on yedi savaşa katılmıştır.

Müreysi' Gazvesi'nde Münafıkların reisi, aynı zamanda kendi kabilesinden olan Abdullah b. Übeyy'in Müslümanların aleyhine sarf ettiği sözleri Hz. Peygamber'e (s.a.) haber vermiş. Abdullah b. Übeyy'in yemin ederek böyle bir şey söylemediğini ifade etmesi üzerine, yaşı küçük olduğundan Zeyd'in sözlerine itibar etmemiş, İbn Übeyy'in beyanını kabul etmiştir. Bu olay üzerine Zeyd'in sözlerini tasdik eden Münafikûn Sûresi nazil olmuştur. Bu, Hz. Zeyd'in hayatında, tıpkı İfk Vak'ası'nda Hz. Aişe (r.a.) annemizin âyetlerle tezkiye edilmesi gibi kendisi için iftihar vesilesi olan bir hadisedir.

Hadîs rivâyeti hususunda ihtiyatlı davranan sahâbilerdendir. Kendisinden hadîs anlatması istendiğinde yaşının ilerlediğini ve unuttuğunu; hadîs rivâyet etmenin büyük sorumluluk gerektiren bir şey olduğunu söylemiştir. Aynı zamanda okuma yazma bilen ve Hz. Peygamber'in (s.a.) bazı hadislerini yazılı olarak Enes b. Mâlik'e (r.a.) göndermiştir.

Hz. Ali (r.a.) dönemi ve Emevilerin ilk yıllarında cereyan eden üzücü hadiselerle şahid olmuş hatta Sıffin Savaşı'nda Ali (r.a.) ile beraber hareket etmiştir. Hz. Hüsey'nin şehid edildiği günlerde dönemin yöneticilerine karşı Hz. Peygamber'in emaneti ve yadigârı olan ehl-i beytini savunmuştur.

Kaynaklarda mukillûn diye tabir edilen sahâbiler arasında adı zikredilmektedir. Sahâbe ve rivâyetleri ile ilgili eserlerde onun yetmiş civarında rivâyetinden söz edilmektedir. Ancak biz bu çalışmamız sonucunda Kütüb-ı Tis'a

içerisinde bulunan mükerrer ve versiyon farklılığı olan yüz altmış iki rivâyeti olduğunu tespit ettik. Bu rivâyetleri otuz konu başlığı altında toplam elli beş hadîs olarak ele aldık. Diğer versiyonlarındaki sened ve metin değişikliklerini ilgili hadisin altına, değerlendirme başlığı içerisinde kaydettik. Cerh ve ta'dil âlimlerince, bu elli beş rivâyetin on iki tanesi zayıf, bir tanesi çok zayıf, bir tanesi hasen ve diğer kırk bir tanesinin ise sahih olduğu belirtilmiştir.

Hz. Zeyd'in, Hz. Ali'nin (r.a.) yakın arkadaşı olması, onun döneminde yaşadığı olaylara şahid olması, Hz. Ali ve ehl-i beytin faziletiyle alakalı birçok hadis rivâyet etmesine sebep olmuştur. Zaten o hadîs rivâyetinde ihtiyatlı sahâbîlerden olması nedeniyle ancak bir olaya binâen hadîs rivâyet etmiş veya kendisine sorulunca cevap niteliğinde hadîsler nakletmiştir.

Kendisinden Abdullah b. Abbas, Enes b. Mâlik, Abdullah b. Yezid, Muâviye b. Ebî Süfyân ve Ebu't-Tufeyl Âmir el-Leysî adlı sahâbîler rivâyette bulunmuşlardır. Tabiînden de Abdurrahman b. Ebû Leylâ ve Tâvûs b. Keysân gibi birçok kimse rivâyette bulunmuşlardır.

Özellikle hadîs rivâyeti hususunda dikkatli davranması, mana ile rivâyetten daha ziyade lâfzen rivâyete önem vermesi dikkate şayan bir husustur. Çoğu kez bu durum birçok usûl ve hadîs tarihi kitabında da örnek olarak vurgulanmaktadır. Ayrıca Allah'ın dinini yaşama konusunda, hakkı ve adaleti savunma gibi meziyetleri ile de örnek bir sahâbi profili arz etmektedir.

Zeyd b. Erkam'ın (r.a.) kimliği, kişiliği ve rivâyetlerini tespit etmeye yönelik bu çalışmamızın ileride yapılacak sahâbî merkezli çalışmalara örnek teşkil etmesini temenni ediyoruz. Ayrıca Hz. Zeyd'in örnek kişiliğinin de günümüz Müslümanları için bir rehber olmasını Cenab-ı Allah'tan niyaz ediyoruz.

KAYNAKÇA

- **A'zamî**, Muhammed Mustafa, *Dirasâtun fi'l-hadisi'n-nebevî ve tarihu tedvînihi*, Dimaşk: el-Mektebetu'l-İslâmiyye, 1980.
- **Ahmed b. Hanbel** (241/855), *Müsned*, (thk. Şuayb el-Arnaut, Âdil Mürşid), 50 cilt, Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1995.
- **Aliyyu'l-Kârî**, Ali b. Sultân Muhammed (1014/1605), *Mirkâtü'l-mefâtih şerhu Mişkâti'l-mesâbih*, (thk. Cemâl Aytânî), 11 cilt, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 2007.
- **Âşık**, Nevzat, *Sahâbe ve Hadîs Rivâyeti*, İzmir: Akyol Neşriyat, 1983.
- **Aynî**, Bedruddîn Ebû Muhammed Mahmûd b. Ahmed (855/1451), *Umdetu'l-kârî şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, 25 cilt, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmîyye, 2009.
- **Buhârî**, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil b. İbrahim (256/870), *Kitabu't-tarîhi'l-kebîr*, 12 cilt, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmîyye, ts.
- -----, *el-Cami'u's-sahîh*, 4 cilt, Kahire: el-Mektebetu's-Selefiyye, ts.
- **Darimî**, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman b. el-Fadl b. Behrâm (255/869), *Müsnedu'd-Darimî* (thk. Huseyn Selim Esed ed-Daranî), 4 cilt, Riyad: Daru'l-Muğnî, 2000.
- **Ebû Dâvud**, Süleyman b. el-Eş'as es-Sicistanî (275/888), (thr. Muhammed Nâsıruddîn el-Elbanî), *Sünenu Ebû Dâvud*, Riyad: Mektebetu'l-Me'arif, 1988.
- **Elmalılı**, M. Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 10 cilt, İstanbul: Azim Dağıtım, 1992.
- **Erdem**, Sargon – **Kılıç**, Hulusi, "Abdullah b. Revâha", *DİA*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.

- **Erdoğan**, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensâr Neşriyat, 2005.
- **Erul**, Bünyamin, “Zeyd b. Erkam”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2014.
- **Fığlalı**, Ethem Ruhi, “Gadir-i Hum”, *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.
- **Hâkim**, Ebû Abdullah Muhammed b. Abdullah en-Neysâbûrî (405/1014), *el-Müstedrak ala's-Sahîheyn*, (thk. Mustafa Abdulkâdir Âta), 5 cilt, Beyrut: Daru'l-kutubu'l-ilmîyye, ts.
- **Halife** b. Hayyât, Ebû Âmr Halife b. Hayyât b. Ebû Hubeyre el-Leysî el-Uşfurî (240/854), *Tarihu Halife b. Hayyât*, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1995.
- **Hatîb**, Muhammed Accâc, *es-Sünnetu kable't-tedvin*, Kahire: Mektebetu Vehbe, 1988.
- **Iclî**, Ebu'l-Hasan Ahmed b. Abdullah b. Sâlih, *Târihu's-sikât*, 2 cilt, Beyrut: Daru'l-kutubi'l-ilmîyye, 1984.
- **İbn Asakir**, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah b. Abdullah (571/1175), *Tarihu Medineti Dimaşk*, 79 cilt, Beyrut: Daru'l-Fikr, 1995.
- **İbn Abdilberr**, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdullah b. Abdilberr (463/1071), *el-İsti'âb fi ma'rifeti'l-ashâb*, Amman: Daru'l-A'lam, 2002.
- **İbn Ebî Şeybe**, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe el-Absî el-Kûfî (235/849), *el-Musannef*, (thk. Muhammed Avvame), 26 cilt, Beyrut: Daru Kurtuba, 2006.
- **İbn Hacer**, Ahmed b. Ali el-Askalânî (852/1448), *Fethu'l-bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, 13 cilt, Riyad: Daru's-Selâm, 2000.
- -----, *Takrîbu't-Tehzîb*, Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1999.

- -----, *el-İsâbe fi temyizi's-sahâbe*, Kahire: Mektebetu'l-Kulliyyati'l-Ezheriyye, 1973.
- **İbn Hazm**, Ebû Muhammed Ali b. Ahmed b. Saîd el-Endelusî (456/1046), *Cemheretu ensabi'l-'arab*, (thk. Abdusselâm Muhammed Hârûn), Kahire: Daru'l-Meârif, ts.
- **İbn Hibbân**, Muhammed b. Hibbân b. Ahmed Ebî Hatim et-Temimî el-Bustî (354/965), *Kitabu'l-mecrûhîn mine'l-muhaddisîn*, (thk. Hamdî Abdulmecîd es-Selefi), 2 cilt, y.y. Daru's-Samîi, 2000.
- -----, *Kitabu's-sikât*, 10 cilt, Haydarabad: Matbaatu Meclisi Daireti'l-Meârif, 1973.
- **İbn Hişam**, Ebû Muhammed Abdulmelik (213/818), *Siretu'n-nebi (s.a.)*, (thk. Mecdî Fethî es-Seyyid), 5 cilt, Tanta: Daru's-Sahâbe, 1995.
- **İbn Kesîr**, Hafız İmaduddin Ebu'l-Fida İsmail b. Kesîr ed-Dimeşkî (774/1372), *Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azim*, 15 cilt, Gize: Messesetu Kurtuba, ts.
- -----, *el-Bidâye ve'n-nihâye*, (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî), 21 cilt, Gize: Hecer, 1998.
- **İbn Mâce**, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezid el-Kazvinî (273/886), (thk. Dr. Beşşâr Avvâd Ma'rûf), *Sünen*, 6 cilt, Beyrut: Daru'l-Cîl, 1998.
- **İbn Sa'd**, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zuhrî (230/844), *Kitabu't-tabakâti'l-kebîr*, 11 cilt, Kahire: Mektebetu'l-Hanci, ts.
- **İbnu'l-Cevzî**, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali el-Kuraşî (597/1201), *el-Mevdu'at*, (thk. Abdurrahman Muhammed Osman), 3 cilt, Medine: el-Mektebetu's-Selefiyye, 1966.
- **İbnu'l-Esîr**, İzzuddin Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî (606/1209), *el-Kâmil fi't-târih*, 11 cilt, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1987.

- -----, *Usdu'l-ğâbe fi ma'rifeti's-sahâbe*, 7 cilt, Beyrut: Daru'l-kutubu'l-ilmîyye, 1994.
- **İbnu'l-İmâd**, Şihabuddîn Ebu'l-Felâh Abdulhayy b. Ahmed b. Muhammed el-Akerî ed-Dımaşkî (1089/1678), *Şezeratu'z-zeheb fi ahbâri men zeheb*, 10 cilt, Dimeşk: Daru İbn Kesir, 1986.
- **İbnu'l-Kani'**, Ebu'l-Huseyn Abdalbaki (351/963), *Mu'cemu's-Sahâbe*, y.y. Mektebetu'l-ğurebâi'l-eseriyye, ts.
- **İbnu'l-Kayyim**, Şemsuddin Ebû Abdullah Muhammed b. Ebi Bekr (751/1350), *Zadu'l-me'ad fi hedyi hayri'l-'ibad*, (thk. Şuayb el-Arnaut, Abdulkadir el-Arnaut), 5 cilt, Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1994.
- **Kandemir**, M. Yaşar, "Abdullah b. Ömer b. Hattâb", *DİA*, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1988.
- **Kelabâzî**, Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed b. el-Huseyn el-Buhârî (380/990), *Ricalu Sahîhi'l-Buhârî* (thk. Abdullah el-Leysî), Beyrut: Daru'l-Ma'rife, 1987.
- **Mahmudov**, Elşad, "Uşeyra Gazvesi", *DİA*, 1. baskı, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2012.
- **Miras**, Kâmil, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi*, 12 cilt, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 1972.
- **Mizzî**, Cemaluddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf (742/1341), *Tehzibu'l-Kemâl fi esmâi'r-ricâl*, (thk. Dr. Beşir Âvvad), 35 cilt, Beyrut: Muessesetu'r-Risale, 1994.
- **Münavî**, Muhammed Abdurraûf, *Feydu'l-kadîr şerhu'l-Câmii's-sağîr*, 6 cilt, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmîyye, 2009.
- **Müslim**, Ebu'l-Huseyn Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî en-Neysaburî (261/875), *Kitabu'l-kunâ ve'l-esmâ*, Dimeşk: Daru'l-Fikr, 1984.
- -----, *Sahîhu Müslim*, (thk. Muhammed Fuad Abdalbaki), 5 cilt, Kahire: Daru'l-Hadis, 1991.

- **Nesaî**, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb b. Ali (303/915), (thr. Muhammed Nâsiruddîn el-Elbanî), *Sünenu'n-Nesaî*, Riyad: Mektebetu'l-Me'arif, ts.
- **Nevevî**, Ebû Zekeriya Muhyiddîn b. Şeref (676/1277), *Tehzîbu'l-Esmâ ve'l-luġât*, 2 cilt, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- -----, *el-Minhâc (Sahîhu Müslim bi Şerhi'n-Nevevî)*, 18 cilt, y.y. el-Metbaatu'l-Misriyye, 1929.
- **Râmehurmuzî**, el-Hasan b. Abdirrahman (360/971), *el-Muhadisu'l-fâsil beyne'r-râvî ve'l-vâî* (thk. Muhammed Accac el-Hatîb), Beyrut: Daru'l-Fikr, 1771.
- **Safedî**, Salahuddîn Halil b. Aybek, *el-Vâfi bi'l-Vefâyât* (thk. Ahmed el-Arnaût, Türkî Mustafa), 29 cilt, Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabî, 2000.
- **San'anî**, Muhammed b. İsmâil el-Emîr el-Yemenî (1182/1768), *Sübülü's-selâm şerhu Bulûġi'l-merâm*, Beyrut: Daru'l-Kutubu'l-İlmiyye, 2009.
- **Şevkânî**, Muhammed Ali (1250/1834), *Derru's-sehâbe fi menâkibi'l-karâbeti ve's-sahâbe* (thk. Huseyn b. Abdullah el-Umerî), Dimeşk: Daru'l-Fikr, 1984.
- **Taberânî**, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed (360/971), *el-Mu'cemu'l-Kebir* (thk. Hamdî Abdulmecid es-Selefi), 20 cilt, Beyrut: Daru'l-İhyai't-Turasi'l-'Arabî, 2009.
- **Taberî**, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr (310/922), *Cami'u'l-beyân an te'vîli âyi'l-Kur'an* (thk. Abdullah b. Abdulmuhsin et-Turkî), 24 cilt, Kahire: Daru Hicr, 2001.
- **Tirmizî**, Muhammed b. İsa b. Sevrâ (279/892), (thk. Muhammed Nasiruddin el-Elbanî), *Sünenu't-Tirmizî*, Riyad: Mektebetu'l-Meârif, ts.
- **Vâkîdî**, Muhammed b. Ömer b. Vâkîd, *Kitabu'l-Meġazî*, (thk. Masden Jones), 3 cilt, Beyrut: Alemu'l-Kutub, 1984.

- **Vehbe ez-Zuheyli**, *el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletuhu*, 8 cilt, Dimeşk: Daru'l-Fıkr, 1989.
- **Wensick**, *el-Mu'cemu'l-müfehres li elfâzi'l-hadisi'n-nebevî*, 8 cilt, İstanbul: Çağrı Yayıncılık, 1988.
- **Yavuz**, Yunus Vehbi, "Evvâbîn Namazı", *DİA*, 1. baskı, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- **Yeniçel**, Necati, **Kayapınar**, Hüseyin, *Sünen-i Ebû Davûd Terceme ve Şerhi* (rdk. İ. Lütü Çakan), 16 cilt, İstanbul: Şamil Yayınevi, 1987.
- **Yıldız**, Abdullah, *Hız. Peygamber ve Gizli Düşmanları*, İstanbul: İz Yayıncılık, 2000.
- -----, *Tulakâ Râviler ve Rivâyetleri*, Ankara: Yayınevi Yayınları, 2012.
- **Zehebi**, Şemsuddin Muhammed b. Ahmed b. Osman (748/1347), *el-İber fi haberi men ğaber*, 4 cilt, y.y. Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, ts.
- -----, *Siyeru a'lami'n-nubela*, 3 cilt, Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1986.
- **Zerkanî**, Muhammed b. Abdalbaki b. Yûsuf b. Ahmed b. Ulvan el-Mısrî (1122/1710), *Şerhu'l-Mevahibi'l-Ledunniye*, 12 cilt, Beyrut: Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1996.
- **Zirikli**, Hayruddin Zirikli (1396/1976), *el-A'lam*, Beyrut: Daru'l-İlm li'l-Melayin, 1986.